

FORORD

2005 ble et begivenhetsrikt år for SIRUS. Knut Brofoss gikk av som direktør 1.9. etter å ha sittet som direktør fra opprettelsen av SIRUS 1. januar 2001. Brofoss har med sin brede og omfattende erfaring og kjennskap til rusmiddelfeltet gjort en uvurderlig innsats for å utvikle SIRUS til et sentralt nasjonalt og internasjonalt forskningsinstitutt på dette feltet. Brofoss startet også opp arbeidet med å utvikle en informasjonsstrategi for SIRUS, en strategiplan for forsknings- og dokumentasjonsvirksomheten og omorganisering av fagseksjonen. Jeg begynte som direktør 1.10. og gikk med andre ord til dekket bord. En tredje sentral begivenhet var at SIRUS ble overført fra Arbeids- og sosialdepartementet til Helse- og omsorgsdepartementet og altså ble en underliggende etat under sistnevnte departement. Dette skjedde i forbindelse med regjeringsskiftet høsten 2005. Det ble da besluttet å samle ansvaret for hele rusmiddelfeltet i Helse- og omsorgsdepartementet.

SIRUS er et samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt av anvendt karakter, på områder av stor samfunnsmessig betydning (alkohol, narkotika, tobakk og pengespill). Virksomheten er først og fremst begrunnet i produksjon av kunnskap som kan være av nytte når hensiktsmessige rusmiddelpolitiske tiltak skal utformes. Gudmund Hernes anførte i et notat for noen år tilbake at sentrale aktører på det helse- og sosialpolitiske feltet trenger tre typer av informasjon for å treffe hensiktsmessige beslutninger. For SIRUS' vedkommende kan dette lyde omtrent slik: *probleminformasjon*, dvs. kunnskap om størrelse ("hvor mange") og fordeling ("hvem") av de mange og ulikartede rusmiddelproblemer, samt eventuelt å beskrive avstanden mellom en faktisk og en ønsket tilstand. Dernest trengs *årsaksinformasjon*, dvs. kunnskap om hva de ulike problemene skyldes. Vi må med andre ord ha oversikt over og kjennskap til relevante teorier og modeller som kan hjelpe oss til å forklare eller forstå, hvorfor - eksempelvis - noen blir sprøytemisbrukere, mens andre ikke blir det; hvorfor noen slutter å røyke, mens andre forblir røykere livet ut. For det tredje trengs *handlings- eller tiltaksinformasjon*, dvs. kunnskap om hvordan ulike tiltak og virkemidler fungerer. Hva slags konsekvenser har det at Norge må tilpasse seg alkoholpolitikken i EU? Har den nye røykeloven noen utilsiktede bivirkninger? Hva skjer når kommunene blir tilført ekstra rusmiddelforebyggende midler? En annen måte å uttrykke det på er at SIRUS har tre typer av forpliktelser eller adresser som kunnskapsproducent: for det første en forpliktelse overfor det politisk-administrative nivået i form av styringskunnskap og overvåking av utviklingen på rusmiddelfeltet. For det andre en forpliktelse overfor det internasjonale rusmiddelfeltet i form av produksjon av universell kunnskap, blant annet fordi vi er et rikt land med særlige forutsetninger for å kunne bidra til oppbygging av slik kunnskap. For det tredje en forpliktelse overfor de mange brukerne og iverksetterne av vår kunnskap om forbyggende, behandlende og skadereduserende tiltak.

Gjennomføring av et så mangslungent og omfattende samfunnsvitenskapelig forskningsprogram ved SIRUS har vært mulig fordi vi har hatt forutsigbare og stabile økonomiske, organisatoriske og institusjonelle rammebetingelser, en stab av vel skolerte og bredt orienterte medarbeidere og samfunnsforskere med solid metode- og teoriballast, et bibliotek som har et nasjonalt ansvar for rusmiddelfeltet og en effektiv administrasjon. Jeg håper og tror at dette vil fortsette fremover.

Jeg vil takke alle ansatte samt medlemmene i det nye fagrådet for et inspirerende samarbeid i 2005.

Oslo 18.4. 2006

Jostein Rise

	FORORD	1
1	INNLEDNING	5
2	INSTITUTTETS FAGRÅD	7
3	PERSONALE	9
4	INSTITUTTETS ØKONOMI	12
4.1	INNTEKTER	12
4.2	UTGIFTER	14
4.3	REGNSKAPET	14
5	OM VIRKSOMHETEN	15
5.1	FORSKNINGSVIRKSOMHETEN	15
5.2	DOKUMENTASJON	18
5.3	FORMIDLING	21
5.4	VIRKSOMHETEN FOR ØVRIG	25
6	FORSKNINGS- OG DOKUMENTASJONSPROSJEKTER	29
	HOVEDOMRÅDE 1: RUSMIDDELMARKEDET	29
PROSJEKT 1.1:	ALKOHOLPOLITIKK OG ALKOHOLKONSUM I ET EU-PERSPEKTIV	29
PROSJEKT 1.3:	GRENSEHANDEL MED ALKOHOL	30
PROSJEKT 1.4:	NARKOTIKAMARKEDET I OSLO	31
PROSJEKT 1.6:	METANOLSAKEN OG SPRITSALGET PÅ VINMONOPOLET	32
PROSJEKT 1.8:	PRISFØLSOMHET FOR ETTERSØRSEL AV TOBAKK	32
PROSJEKT 1.9:	EN KVALITATIV STUDIE AV HEROINMARKEDET	33
PROSJEKT 1.10:	UNGDOMS ETTERSØRSEL ETTER ALKOHOL	33
	HOVEDOMRÅDE 2: RUSMIDDELBRUK OG RUSMIDDELKULTUR	35
PROSJEKT 2.1:	UNGDOM OG RUSMIDLER	35
PROSJEKT 2.3:	EUROPEAN SCHOOL SURVEY PROJECT (ESPAD)	36
PROSJEKT 2.4:	DEN VOKSNE BEFOLKNINGS DRIKKEVANER	36
PROSJEKT 2.7:	NARKOTIKASITUASJONEN I KOMMUNENE	37
PROSJEKT 2.9:	HVEM DRIKKER HVA, NÅR – OG TIL HVA?	38
PROSJEKT 2.11:	ALKOHOLKONSUM BLANT 1. GENERASJONS NORDMENN MED ULIK ETNISK/RELIGIØS BAKGRUNN	38
PROSJEKT 2.14:	BRUK AV NARKOTIKA I NORSKE FENGSLER OG SONINGS VIRKNING PÅ NARKOTIKAMISBRUK OG MISBRUKERKARRIERE	39
PROSJEKT 2.18:	SPILLEADFERD OG SPILLEAVHENGIGHET I NORGE	39
PROSJEKT 2.19:	Beregning av omfang av narkotikamisbruk over tid	40
PROSJEKT 2.20:	IDEALTYPISKE BRUKERTYPER AV TOBAKK	41
PROSJEKT 2.21:	ENDRINGER I DET SOSIOKULTURELLE KLIMA FOR BRUK AV TOBAKK - HVA SIGNALISERER SIGARETTEN?	41
PROSJEKT 2.22:	VARIASJON I ALKOHOLFORBRUK MED ALDRING I FINLAND, NORGE OG SVERIGE	43

PROSJEKT 2.23:	UTVIKLINGEN I FORBRUKET AV "RUSBRUS"	43
PROSJEKT 2.24:	RØYKEADFERD OG AKKULTURASJON BLANT UNGDOM I OSLO	44
PROSJEKT 2.25:	RESTAURANTKULTUR I OSLO	44
PROSJEKT 2.26:	USER PARTICIPATION IN THE NORDIC COUNTRIES AND THE NETHERLANDS	45
PROSJEKT 2.27:	NYE TIDER, NYE TRENDER – OG NYE GREP? UNGDOM OG RUS I ET NYTT ÅRTUSEN.	45
PROSJEKT 2.28:	FRA UNGDOM TIL VOKSEN. EN LONGITUDINELL STUDIE AV RUSMIDDELBRUK	46
PROSJEKT 2.29:	ALKOHOLBRUK BLANT INNVANDRERE	47
PROSJEKT 2.30:	TRAPPETRINNSHYPOTHESEN	47
PROSJEKT 2.31:	LITTERATURSTUDIE – SPISEFORSTYRRELSER/RUS	48
PROSJEKT 2.32:	ALKOHOL I SMÅBÅT- OG BILTRAFIKK	48
PROSJEKT 2.33:	HVORDAN KARTLEGGES RUSMIDDELBRUK I BARNEVERNINSTITUSJONENE I NORGE?	49
PROSJEKT 2.34:	BEFOLKNINGENS HOLDNINGER TIL ALKOHOLPOLITIKKEN.	49
HOVEDOMRÅDE 3: FOREBYGGENDE TILTAK.		50
PROSJEKT 3.3:	VIRKNINGENE PÅ ALKOHOLFORBRUK OG DRIKKEMØNSTER VED ETABLERING AV 70 NYE VINMONOPOLBUTIKKER	50
PROSJEKT 3.8:	HOLDNINGER TIL OG BRUK AV RUSMIDLER BLANT GRUNNSKOLEELEVER	50
PROSJEKT 3.9:	RØYKING BLANT NORSKE 9. OG 10. KLASSINGER	51
PROSJEKT 3.12:	RISIKOOPPLEVELSE OG RØYKING	52
PROSJEKT 3.18:	EVALUERING AV PILOTPROSJEKT PÅ INTEGRERT LOKALBASERT FOREBYGGING	52
PROSJEKT 3.20:	EVALUERING AV STATLIGE TOBAKKSPREVENTIVE TILTAK	53
PROSJEKT 3.21:	EVALUERING AV "ANSVARLIG VERTSKAP" I TRONDHEIM	54
PROSJEKT 3.22:	GAME OVER? EN EVALUERING AV ENDRINGER I SPILLEAUTOMATMARKEDET MED HENSYN TIL OMFANG AV PENGESPILL OG PENGESPILLPROBLEMER BLANT UNGDOM	54
PROSJEKT 3.24:	RUSMIDDELPOLITIKK, OPINION OG LEGITIMITET.	55
PROSJEKT 3.25:	EVALUERING AV ALKOHOL-KAMPANJE (ALVORLIG TALT)	55
PROSJEKT 3.26:	DRUGS AND PUBLIC POLICY PROJECT	55
HOVEDOMRÅDE 4: KONSEKVENSER AV RUSMIDDELBRUK.		57
PROSJEKT 4.3:	OVERDOSER	57
PROSJEKT 4.5:	DØDELIGHET BLANT SPRØYTEMISBRUKERE REKRUTTERT VED SPRØYTEBUSSEN	57
PROSJEKT 4.9:	DØDELIGHET OG DØDSÅRSAKER HOS RUSMISBRUKERE	58
PROSJEKT 4.14:	RUSMIDDELRELATERTE SKADER I AKUTTMOTTAK	58
PROSJEKT 4.15:	PSYKOLOGISK AVHENGIGHET	58
PROSJEKT 4.18:	AVHOLD OG OVERDØDELIGHET: ER SAMMENHENGEN SPURIØS?	59
PROSJEKT 4.19:	SAMMENHENGEN MELLOM ALKOHOLKONSUM OG VOLD	59
HOVEDOMRÅDE 5: BEHANDLING OG OMSORG.		61
PROSJEKT 5.8:	MANAGEMENT OF HIGH RISK OPIATE ADDICTS IN EUROPE (ROSE-PROSJEKTET)	61
PROSJEKT 5.10:	EVALUERING AV "TILTAKSPLAN FOR ALTERNATIVER TIL RUSMILJØENE I OSLO SENTRUM"	61
PROSJEKT 5.11:	"HVLKEN NYTTE, FOR HVEM OG TIL HVLKEN KOSTNAD?" EN SYV ÅRS ETTERUNDERSØKELSE AV STOFFMISBRUKERE I BEHANDLING	62
PROSJEKT 5.12:	EVALUERING AV FORSØK MED SPRØYTEROM	62

PROSJEKT 5.13:	BARN MED RUSMIDDELMISBRUKENDE FORELDRE	64
PROSJEKT 5.14:	BEHANDLING AV SPILLEAVHENGIGHET I NORDEN	64
PROSJEKT 5.16:	NARKOTIKAPROGRAM MED DOMSTOLSKONTROLL	65
HOVEDOMRÅDE 6: NASJONAL OG INTERNASJONAL DOKUMENTASJON		66
PROSJEKT 6.1:	EMCDDA – Videreføring av Focal Point funksjonen i Norge	66
PROSJEKT 6.2:	RUSMIDLER I NORGE	68
PROSJEKT 6.3:	DET NASJONALE DOKUMENTASJONSSYSTEMET INNEN RUSSEKTOREN	69
PROSJEKT 6.4:	KOMMUNENES FORVALTNING AV ALKOHOLLOVEN	69
PROSJEKT 6.6:	RAPPORTERING TIL INTERNASJONALE INSTITUSJONER (UNODC, UNGASS, o.l.)	70
PROSJEKT 6.7:	NASJONALT DOKUMENTASJONSSYSTEM PÅ FOREBYGGINGSFELTET	70
PROSJEKT 6.8:	TILRETTELEGGELSE FOR BRUK AV ADDICTION SERVERY INDEX (EUROP-ASI) OG EUROPEAN ADOLESCENT ASSESSMENT DIALOGUE (EURO-ADAD) I BEHANDLINGSPLANLEGGING OG EVALUERING	70
PROSJEKT 6.10:	MONITORERING AV UREGISTRERT ALKOHOLFORBRUK	71
PROSJEKT 6.11	OPPFØLGING AV REGJERINGENS HANDLINGSPLAN MOT RUSMIDDELPROBLEMER	72
PROSJEKT 6.13	DOKUMENTASJON AV TOBAKKSVANER OG -FORBRUK	72
PROSJEKT 6.14:	NARKOTIKASITUASJONEN I NORDEN, DE BALTISKE STATENE OG ST.PETERSBURGREGIONEN	73
7	PUBLIKASJONER	74
7.1	BØKER OG FORSKNINGSRAPPORTER	74
7.2	VITENSKAPELIGE ARTIKLER OG BOKKAPITLER	75
7.3	DOKUMENTASJON	77
7.4	POPULÆRARTIKLER, DEBATTINLEGG, BOKANMELDELSER O.L.	78
8	MEDARBEIDERNE ØVRIGE VIRKSOMHET	81
8.1	FOREDRAG OG KONGRESSDELTAGELSE	81
8.2	UNDERVISNING OG VEILEDNING	86
8.3	KONSULENTARBEID, KOMITÉ OG STYREVERV	87

1 INNLEDNING

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) ble opprettet 1. januar 2001 ved en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i Rusmiddeldirektoratet. Fra 1. januar 2002 omfatter forskningsområdet også tobakk.

I vedtektene, fastsatt av det daværende Sosial- og helsedepartementet 9. desember 2000, § 1 heter det om instituttets formål:

“Statens institutt for rusmiddelforskning er en forskningsfaglig selvstendig institusjon som har som formål å utføre forskning som kan bidra til økt kunnskap omkring bruk og misbruk av rusmidler og andre avhengighetsskapende midler, med særlig vekt på sosialvitenskapelige problemstillinger.

Instituttet skal:

- kartlegge sosiale og helsemessige skadevirkninger som bruken av rusmidler fører til, problemenes årsaker og hvordan disse skal kunne løses eller reduseres gjennom offentlig og privat innsats
- bidra med kunnskap av betydning for arbeidet med å forebygge misbruk av rusmidler
- kartlegge virkninger av eksisterende ordninger og muligheter for forbedringer
- vurdere sammenhenger og mulige tiltak på tvers av gjeldende inndeling i forvaltningssektorer og nivåer
- sikre at kunnskap gjøres tilgjengelig.”

Dette fastsetter rammen for instituttets virksomhet. For det første avgrenses virksomhetens art. Instituttets formål er å drive forskningsbasert kunnskapsproduksjon og -formidling. Hovedsakelig vil dette være av sosialvitenskapelig karakter. Klinisk forskning, eller biomedisinsk forskning, faller som utgangspunkt utenfor instituttets forpliktelser.

For det andre avgrenses også området for virksomheten. Mandatet er primært knyttet til rusmidler, jf. de mer detaljerte forpliktelser som fastsettes i annet ledd. Vedtektene sikter her først og fremst til alkohol og narkotika, men etter at en gruppe tobakksforskere ble overført fra Folkehelse i forbindelse med reorganiseringen av den sentrale sosial- og helseforvaltningen, omfatter primærområdet også tobakksforskning. Vedtektene åpner imidlertid også opp for virksomhet knyttet til andre avhengighetsskapende midler, som f.eks. legalt forskrevet legemidler, og atferdsformer, som f.eks. spilleavhengighet.

I vedtektenes § 2 om instituttets oppgaver heter det i første ledd:

“Instituttet skal ha forskning som sin primæraktivitet. For å sikre kunnskapsspredning og tilgjengelighet til forskningsresultater, statistikk og fagmateriale for viktige målgrupper, skal instituttet også ha dokumentasjon, formidling og faktainformasjon som viktige oppgaver. Som ledd i dette skal instituttet ha et nasjonalt kompetansebibliotek for rusmiddelspørsmål.”

Instituttet er altså ikke et rent forskningsinstitutt, selv om forskningsvirksomheten utgjør kjerneområdet. Inkorporeringen av tobakksforskingsmiljøet fra 2002 har imidlertid en mer begrenset rekkevidde. Dette omfatter ikke tilsvarende dokumentasjonsoppgaver som for alkohol og narkotikas vedkommende.

Hovedmålene for virksomheten kan etter dette formuleres slik:

Drive forskning av faglig høy kvalitet på rusmiddelfeltet og tilstøtende områder.

Fremskaffe relevant dokumentasjon knyttet til alkohol og narkotika.

Formidle eksisterende kunnskap til viktige brukergrupper.

Instituttet er en selvstendig institusjon som i 2005 lå under Arbeids- og sosialdepartementet, men som fra 1.1.2006 ble overført til Helse- og omsorgsdepartementet. Instituttet ledes av en direktør ansatt på åremål. Fra 2005 er det tidligere styret avløst av et fagråd på 8 medlemmer, oppnevnt av Arbeids- og sosialdepartementet.

2 INSTITUTTETS FAGRÅD

Fagrådet hadde i 2005 følgende sammensetning (utløp av funksjonstid i parentes):

Kommunalråd i Trondheim, Odd Anders With (2008), leder
Varamedlem: Ordfører i Vikna, Karin Søråune

Adm. direktør ved Nordlandsforskning, Karstein Bye (2008), nestleder
Varamedlem: Forsker ved NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring),
Sten-Erik Clausen

Seniorrådgiver ved Fylkesmannen i Hordaland, Astrid Moldestad (2008)
Varamedlem: Daglig leder Erik Stene (2006)

Forsker ved SoRAD (Senter for sosialvitenskapelig alkohol- og narkotikaforskning, Stockholm),
Anders Romelsjö (2008)
Varamedlem: Forsker samme sted, Börje Olsson

Divisjonsdirektør ved Nasjonalt folkehelseinstitutt, Jørg Mørland (2006)
Varamedlem: Avd.dir. samme sted, Asbjørg Solberg Christophersen

Student Marte H. Grindaker (2008)
Varamedlem: Student Sten Magne Berglund

Oppnevnt etter forslag fra instituttets ansatte:

Forsker Karl Erik Lund (2008)
Varamedlem: Forsker Anne Line Bretteville-Jensen

Avd.bibliotekar Johanne Longva (2006)
Varamedlem: Rådgiver Marte K. Ødegård Lund (permisjon fra 15.9.05)

SIRUS' styre ble nedlagt f.o.m. 2005 og fagrådet opprettet fra samme tidspunkt. Fagrådet har ikke, som styret hadde, ansvar for instituttets budsjett- og økonomioppfølging. Fagrådet skal iht. SIRUS' vedtekter, innenfor de mål og rammer som er gitt for instituttet, trekke opp hovedlinjene for instituttets faglige virksomhet (herunder også rekrutterings- og personalpolitikk og organiseringen av SIRUS), godkjenne årsplaner og årsrapporter og behandle andre saker av betydning for instituttets faglige virksomhet.

Det ble holdt to møter i fagrådet i 2005, 10. mars og 8. juni (det siste var et fellesmøte mellom fagrådet og instituttets ansatte). Fagrådet var dessuten til stede på etatsstyringsmøtet mellom departementet og SIRUS 24. april. Også på etatsstyringsmøtet 2. november var fagrådet representert. I tilknytning til dette møtet ble det avholdt et særskilt kontaktmøte mellom fagrådet og departementet.

Fagrådet behandlet på sitt første møte i mars instituttets årsmelding for 2004 og virksomhetsplan for 2005. I denne forbindelse tok man bl.a. opp behovet for en strategisk plan for forskningen ved

SIRUS og en formidlings- og informasjonsstrategi. På fellesmøtet med de ansatte i juni ble det lagt opp til en foreløpig drøfting av disse temaene.

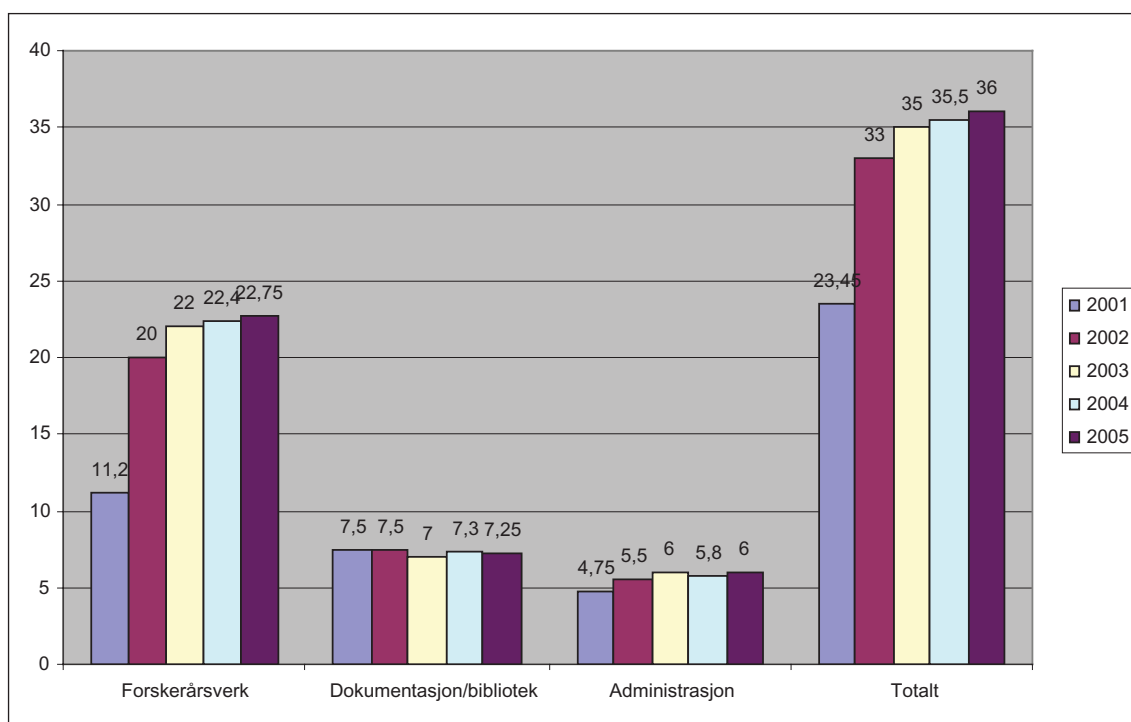
I forbindelse med etatsstyringsmøtet mellom departementet og SIRUS i april foretok man en gjennomgang og presisering av fagrådets rolle.

3 PERSONALE

I 2005 ble det ved SIRUS utført 36 årsverk. Av dette gikk 22,75 årsverk til vitenskapelig arbeid (forskere, stipendiater, forskningsmedarbeidere o.l.), 7,25 årsverk til dokumentasjons-/EMCDDA-/biblioteksfunksjonen og 6 årsverk til administrasjon. Utviklingen i antall årsverk fremgår av figur 1.

Figur 1 Antall årsverk

De fleste av de fast ansatte forskerne har nå kompetanse på minst doktorgradsnivå. Sju ansatte har arbeidet mot en doktorgrad. De ansatte har vært:

Faste stillinger:

Direktør:	Knut Bøfoss, cand.jur. (fratrådte 30.8.05)
Direktør:	Jostein Rise, dr.philos. (tiltrådte 1.10.05) (tidligere forsker og forskningssjef (vikar) ved SIRUS)
Forskningssjef:	Sturla Nordlund, cand.real. (permisjon i ett år t.o.m. 31.1.05; Jostein Rise var vikar)
Forsker:	Ellen J. Amundsen, dr.philos.
Forsker:	Bergljot Baklien, cand.sociol.
Forsker:	Anne Line Bretteville-Jensen, dr.polit.
Forsker:	Øyvind Horverak, cand.oecon.
Forsker:	Ingeborg Lund, cand.polit. (permisjon f.o.m. 1.5.05)
Forsker:	Karl Erik Lund, dr.polit.
Forsker:	Hilde Pape, dr.psychol.
Forsker:	Edle Ravndal, dr.philos.

Forsker:	Ingeborg Rossow, dr.philos.
Forsker:	Astrid Skretting, cand.sociol.
Forsker:	Elisabet E. Storvoll, dr.polit.
Forsker:	Einar Ødegård, mag.art. (i sosiologi)
Seniorrådgiver:	Odd Hordvin, sosionom
Rådgiver:	Anders Bryhni, cand.polit.
Rådgiver:	Grethe Lauritzen, klinisk sosionom, cand.mag.
Rådgiver:	Hege Lauritzen, cand.polit. (permisjon til 1.4.05)
Rådgiver:	Marte K. Ødegård Lund, cand.polit. (permisjon fra 15.9.05)
Administrasjonssjef:	Inger Lill Søberg, cand.mag.
Førstekonsulent:	Jorunn Anita Hannasvik
Førstekonsulent:	Tove Sophie Hoff Nielsen
Førstekonsulent:	Rigmor Tindberg (gikk av med pensjon f.o.m. 1.10.05)
Konsulent:	Jann-Henrik Bardal
Førstesekretær:	Nada Halabi (tiltrådte 1.7.05)
Hovedbibliotekar:	Jorunn Moen
Avdelingsbibliotekar:	Johanne Longva
Bibliotekar:	Benedicte Mohr

Midlertidige stillinger:

Forsker:	Ole-Jørgen Skog, dr.philos. (20% stilling)
Forsker:	Hans Olav Melberg, dr.polit. (20% stilling f.o.m. 1.11.05) (tidligere stipendiat i 100% still. ved SIRUS)
Stipendiat:	Elin K. Bye, cand.polit. (permisjon fra fast stilling som rådgiver)
Stipendiat:	Velibor Bobo Kovac, cand.polit.
Stipendiat:	Inger Synnøve Moan, cand.polit. (fratrådte 31.3.05) (disputerte 9.12.05)
Stipendiat:	Janne Scheffels, cand.polit. (permisjon f.o.m. 26.7.05)
Stipendiat:	Silje Skalle, cand.polit. (fratrådte 30.6.05)
Rådgiver:	Øyvind O. Alver (engasjert, fratrådte 16.1.05)
Rådgiver:	Frid Fjose Berg, cand.oecon. (engasjert 25.7. – 31.12.05)
Rådgiver:	Kristin V. Buvik, cand.polit. (vikar, tiltrådte 29.8.05)
Rådgiver:	Marianne Hansen, cand.psychol. (engasjert, fratrådte 8.6.05)
Rådgiver:	Eva Hausken, klinisk sosionom
Rådgiver:	Robert Lalla, dr.scient. (vikar, fratrådte 31.1.05)
Rådgiver:	Elisabeth Larsen, cand.polit. (vikar, tiltrådte 8.8.05)
Rådgiver:	Marianne Lund, cand.polit. (permisjon f.o.m. 11.9.05)
Rådgiver:	Ann Christin Rognmo Olsen, MSc (kriminologi) (vikar, fratrådte 31.8.05)
Rådgiver:	Hilgunn Olsen, cand.polit.
Rådgiver:	Mette Snertingdal, cand.polit. (engasjert f.o.m. 1.9.05)
Rådgiver:	Ståle Østhus, cand.polit. (eng. t.o.m. 30.6.05 og nov./des. 2005)
Prosjektleder:	Randi Ervik, cand.polit. (engasjert 50% okt./nov. 2005)

Pensjonist (tidligere forsker) Ragnar Hauge er fortsatt tilknyttet instituttet gjennom arbeid med enkelte prosjekter. Pål Espen Søbye har vært engasjert som prosjektleder ved instituttet siden 1.7.04 for å arbeide med en biografi om Johan Scharffenberg.

Likestilling, jf. likestillingslovens § 1a

Det var pr. 31.12.05 25 kvinner og 11 menn ved instituttet, altså en kvinneandel på 69 % (inkl. medarbeidere i permisjon, men ekskl. deres vikarer) (også ekskl. to forskere i 20%-stilling ved instituttet).

Stillingsgruppene ved SIRUS er inndelt i a) lederstillinger, b) forsker- og stipendiatstillinger, forskningsmedarbeidere o.l. og dokumentasjonsstillinger og c) teknisk-administrative stillinger. Lederstillingene var besatt av to menn og to kvinner. I stillingsgruppe b) var det 20 kvinner og 8 menn, mens det i de teknisk-administrative stillingene var tre kvinner og en mann.

Det gjennomsnittlige lønnsnivået både for kvinnene og mennene i stillingsgruppe b) tilsvarte statsregulativets lønnstrinn 53. Ser man på de rene forskerstillingene, lå gjennomsnittet for kvinnene på lønnstrinn 61 og for mennene på lønnstrinn 62. Stipendiatene hadde i gjennomsnitt lønnstrinn 46 (kvinner) og lønnstrinn 41 (menn). I gruppen forskningsmedarbeidere o.l. – bl.a. rådgivere og en prosjektleder – hadde kvinnene i snitt lønnstrinn 48,5 og mennene lønnstrinn 47,5. I gruppen dokumentasjonsstillinger – som inkluderte bibliotekarene – lå snittet på hhv. lønnstrinn 44,5 (kvinner) og lønnstrinn 50 (menn). Ser man bort fra bibliotekarene, lå de kvinnelige dokumentasjonsmedarbeiderne i snitt på lønnstrinn 46,5.

I SIRUS' lokale tilpasningsavtale til Hovedavtalen i staten, § 21 Likestilling, er det nevnt ulike likestillingstiltak, bl.a. kjønnsnøytrale kriterier for lønnsfastsettelse og at kvinner skal gis samme mulighet som menn til å arbeide med kvalifiserende arbeidsoppgaver og til å ivareta prosjektlederfunksjoner og andre lederfunksjoner. Slik fordelingen av menn og kvinner er ved instituttet og slik de arbeids- og lønnsmessige vilkårene fordeler seg, har ikke instituttet ansett at det har vært behov for særskilte tiltak ut over dette.

4 INSTITUTTETS ØKONOMI

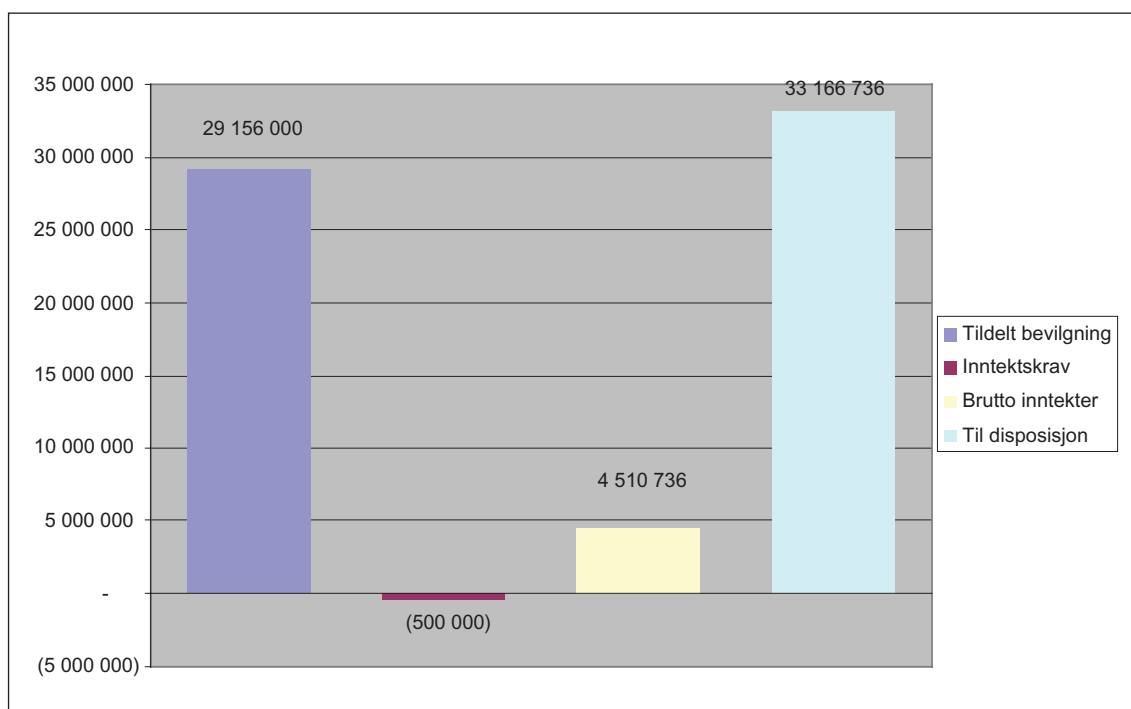
4.1 INNETEKTER

SIRUS finansieres dels direkte over statsbudsjettet og dels gjennom eksternt finansierte oppdrag. SIRUS fikk i 2005 tildelt en grunnbevilgning over Arbeids- og sosialdepartementets budsjett (kap. 622) på kr 28.630.000. Med overføring av ubrukt bevilgning fra 2004, kr 526.000, ble bevilgningen på til sammen kr 29.156.000.

SIRUS disponerte i tillegg oppdragsmidler på kr 3.502.532 og refusjon fra folketrygden av fødsels- og sykepenger mv. på kr 1.008.204. Etter fratrukk av pålagt inntektskrav på kr 500.000 var nettoinntektene på til sammen kr 4.010.736.

Fordelingen av instituttets samlede disponible midler fremgår av figur 2.

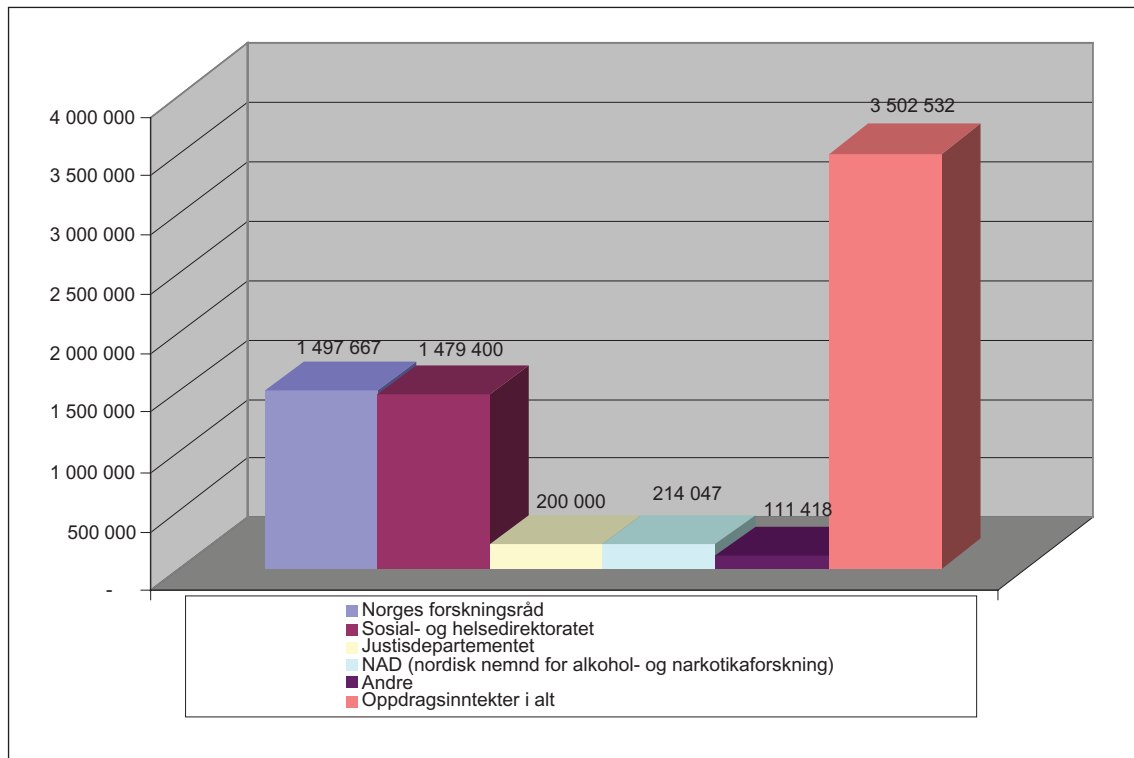
Figur 2 Disponible midler 2005:

Instituttets inntekter ut over tildelt bevilgning er som figur 2 viser, vesentlig høyere enn det inntektskravet som er forutsatt i statsbudsjettet. Det er gitt merinntektsfullmakt utover budsjettrammen. Dette er nødvendig for å kunne drive på et forsvarlig nivå.

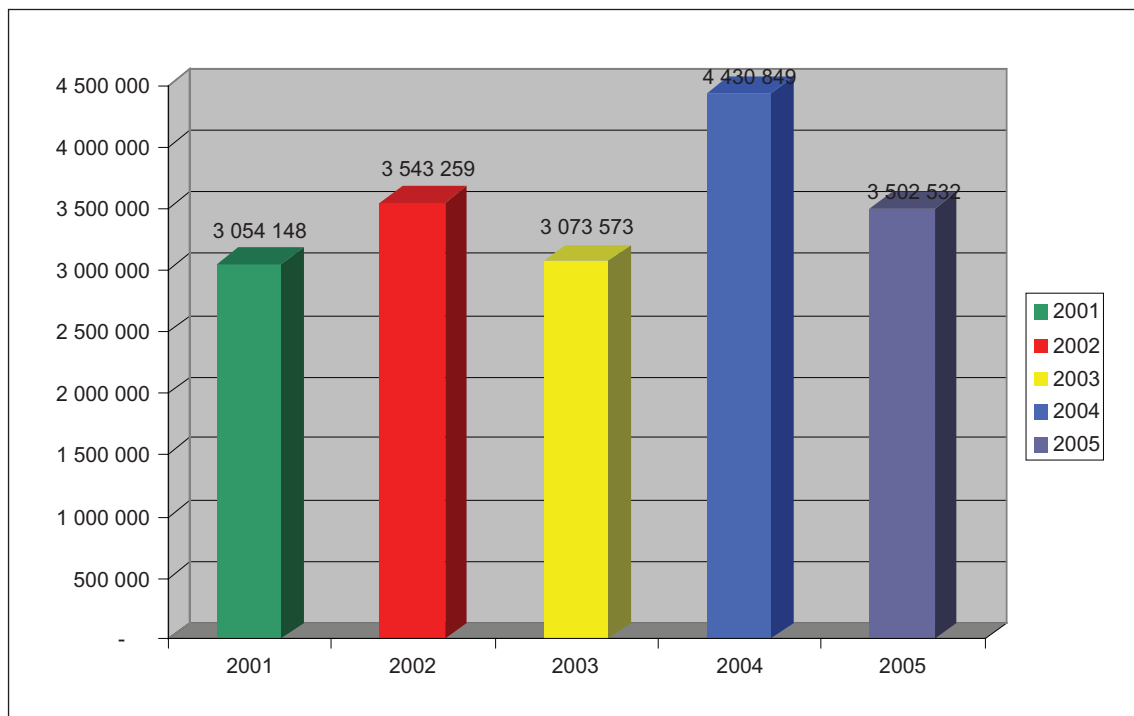
Instituttets oppdragsinntekter knytter seg i all hovedsak til forskningsprosjekter. Inntektene fra forskningsoppdrag mv. fordelt seg i 2005 slik:

Figur 3 Fordeling av oppdragsinntekter

Utviklingen i oppdragsinntektene fremgår av figur 4.

Figur 4 Oppdragsinntekter, utviklingen

4.2 UTGIFTER

De samlede utgifter i 2005 utgjorde kr 32.288.546. Utgiftsprofilen som fremgår av figur 5, er ikke uten videre sammenliknbar med rene forskningsinstitutter. Som følge av forpliktelser knyttet til dokumentasjonsvirksomheten, er det i 2005 bl.a. brukt drøye 3 mill. kroner knyttet til utviklingen av det nasjonale dokumentasjonssystemet og nettsiden www.forebygging.no.

Figur 5 Utgifter

4.3 REGNSKAPET

På grunn av at Stortingets bevilgning til SIRUS også i 2005 ble supplert med relativt betydelige oppdragsinntekter, har instituttets økonomiske situasjon vært tilfredsstillende. Budsjett- og regnskapstallene for 2005 fordeler seg slik:

Tabell 1 Budsjett- og regnskapstall

	Tildelt bevilgning	Regnskap
Bevilgning (statsbudsjettet) og brutto driftsutgifter	29.156.000	32.288.546
Oppdragsinntekter og refusjoner		4.510.736
Inntektskrav	(500.000)	
Netto bevilgning, og netto driftsutgifter	28.656.000	27.777.810
Ubenyttede midler		878.190

De ubenyttede midlene, kr 878.190, vil bli søkt overført til 2006.

5 OM VIRKSOMHETEN

5.1 FORSKNINGSVIRKSOMHETEN

Det var i gang 56 ulike forskningsprosjekter ved SIRUS i 2005. Av disse var 21 nye i 2005. 19 prosjekter ble avsluttet i løpet av året.

Forskningsprosjektene kan inndeles i fem hovedområder:

- 1) Rusmiddelmarkedet (7 prosjekter)
- 2) Rusmiddelbruk og rusmiddelkultur (24 prosjekter)
- 3) Forebyggende tiltak (11 prosjekter)
- 4) Konsekvenser av rusmiddelbruk (7 prosjekter)
- 5) Behandling og omsorg (7 prosjekter)

1) **Rusmiddelmarkedet** er et område med stor politisk relevans. På alkoholsiden har vi et legalt marked som er regulert gjennom en lang rekke lover, forskrifter og tiltak. I tillegg er det et relativt stort uregistrert marked, som dels er legalt og dels illegalt. På narkotikasiden er hele markedet illegalt, noe som gjør det ekstra vanskelig å skaffe gode data. Etter at tobakksforskning ble et ansvarsområde for SIRUS er det inngått en avtale med Sosial- og helsedirektoratet om at datagrunnlaget for tobakksforbruket blir overført til SIRUS. Denne avtalen fornyes for hvert år. Den forskningsmessige utfordring består i å beskrive utviklingen og de faktorer som påvirker utviklingen i alle disse markedene.

En av de viktigste faktorene som påvirker alkoholmarkedet i øyeblikket er EUs kvotebestemmelser for grensehandel som har påvirket avgiftsnivået i våre naboland. Et prosjekt er derfor i gang for å estimere, og følge utviklingen i, omfanget av grensehandelen og utviklingen av prisene i våre naboland, særlig i Sverige som vil ha mest å si for norsk grensehandel. I et annet prosjekt har man forsøkt å beregne hva alkoholprisene har å si for både debutalder og konsum av alkohol blant ungdom. Undersøkelsen er basert på prisdata for alkohol og årlige spørreskjemadata fra ungdom i alderen 15-20 år fra perioden 1990 til 2004. Resultatene tyder på at alkoholprisene har større innvirkning på hvor mye ungdommene drikker enn på om de begynner å drikke. Både prisene i seg selv og de ekstra transaksjonskostnadene ungdom har fordi de ikke kan kjøpe alkohol lovlig har effekt på ungdommens alkoholbruk.

Narkotikamarkedet, særlig heroinmarkedet, i Oslo er studert i et prosjekt som har pågått siden 1993, og som bl.a. har innbrakt den prosjektansvarlige en internasjonal pris i 2000, en norsk pris i 2002 og en doktorgrad i 2003. Dataene gir blant annet mulighet til å analysere nye brukstrender i Norge og viser at både debutalder for injisering og erfaring med heroinrøyking har endret seg betraktelig over tid. En norsk rapport er publisert i 2005. I en annen studie prøver man å komme tettere inn på heroinmarkedet ved å intervjuer aktørene i markedet. Man intervjuer særlig folk som er fengslet for import eller salg av større mengder heroin. Man ønsker å se hvordan dette illegale markedet er organisert og fungerer.

Et prosjekt skal belyse hva prisen har å si for forbruket av sigaretter i ulike grupper av røykere. En vil også se hva ulike faktorer, bl.a. pris og inntekt har å si for å slutte å røyke.

2) Området **rusmiddelbruk og rusmiddelkultur** (herunder også tobakksbruk og –kultur) spenner vidt og omfatter epidemiologi, via lærings- og sosialiseringsteori til kulturhistorie, kultursosiologi og antropologi. Instituttet har på dette området hovedsakelig konsentrert seg om epidemiologiske

undersøkelser. Slike undersøkelser utfyller det bildet som framkommer av offisiell statistikk, og gir dessuten et inntrykk av mørketallenes størrelse. Kunnskap om rusmiddelbruken i befolkningen danner grunnlag for studiet av skader, forebygging og behandling.

SIRUS har en rekke sentrale prosjekter som tar sikte på å kartlegge bruken av rusmidler i ulike deler av befolkningen. For eksempel, blir det gjennomført en årlig undersøkelse av rusmiddelbruk blant ungdom. I 1995, 1999 og 2003 ble det dessuten gjennomført en komparativ undersøkelse om bruk av rusmidler blant 15-16 åringer i omkring 30 europeiske land hvor også Norge inngår (ESPAD-undersøkelsen). En ny undersøkelse er planlagt i 2007. Enda to undersøkelser studerer ungdom og rusmiddelbruk. Disse benytter data fra ungdomsundersøkelsene til NOVA.

Med jevne mellomrom har instituttet helt siden 1956 foretatt undersøkelser av drikkevaner, holdninger til ruspolitiske virkemidler og bruk av ulike stoffer i den voksne befolkningen. Den siste i denne serien av undersøkelser ble gjennomført i 2004. Disse undersøkelsene utgjør et vesentlig datatilfang for flere av instituttets forskere og brukes i flere prosjekter. Som eksempel kan nevnes et prosjekt har belyst utviklingen i befolkningens oppslutning om den norske alkoholpolitikken siden 1960-tallet til i dag. Prosjektet ble avsluttet med publisering av en SIRUS-rapport i 2005.

I tillegg gjennomføres det et prosjekt der det årlig innhentes data for å beskrive narkotikasituasjonen i kommunene. I et annet prosjekt prøver man å utvikle en metode for sikrere estimering av omfanget av narkotikamisbruk.

Av nye prosjekter kan nevnes en litteraturgjennomgang om sammenhengen mellom spiseforstyrrelser og rusmiddelproblemer. Instituttet har også prioritert studier av barn med rusmiddelproblemer, enten egne eller foreldres, og har i den sammenheng bl.a. et prosjekt som ser på hvordan barnevernet registrerer rusmiddelbruk hos sine klienter. Ca 90% av de offentlige barnevernsinstitusjonene, og ca 80% av de private, har deltatt i undersøkelsen.

SIRUS har også satt i gang forskning på et nytt substansområde, nemlig spilleavhengighet. På oppdrag fra Lotteritilsynet er det gjennomført et prosjekt som ved hjelp av surveydata beskriver nordmenns atferd når det gjelder pengespill. Dette har sammenheng med at omsetningen på spillemarkedet har økt sterkt i Norge de siste årene. Gitt den målemetoden som ble benyttet, ble andelen problemspillere det siste året anslått til 0,7 %, dvs. 25 000 voksne personer. Et prosjekt skal spesielt studere ungdoms pengespill på automater. Også behandling av pengespillproblemer i de nordiske land er studert i et prosjekt.

Tre prosjekter er knyttet til tobakksbruk: I det ene vil man beskrive ulike idealtypiske brukertyper av tobakk, bl.a. sosiale ulikheter i slutterate, slutteintensjon, produktpreferanse, kunnskapsnivå, holdninger og røykeintensitet. Det andre prosjektet studerer endringer i sigarettenes symbolverdi. Et sentralt funn er at av-og-til røykere og dagligrøykere oppgir ulike grunner for å slutte å røyke og har ulik forståelse av røykingens sosiale funksjon. Det tredje fokuserer på endringer i røykevaner blant ungdom med hhv. innvandrerbakgrunn og norsk familiebakgrunn i multikulturelle miljøer.

3) **Forebygging** omfatter mange ulike tiltak, både på tilbudssiden og etterspørselssiden. Studier av effekter av forebyggende tiltak har gjennom mange år stått sentralt i instituttets forskningsprogram, særlig effekten av rusmiddelpolitiske tiltak. Vinmonopolet har vært oppfattet som et av de viktigste forebyggende tiltak på tilbudssiden i alkoholpolitikken og i et prosjekt studeres effekten av den sterke økningen i antall vinmonopolbutikker som skjedde i perioden 1999-2004. Et internasjonalt prosjekt skal prøve å gi et oppdatert forskningsbasert grunnlag for å vurdere ulike narkotikapolitiske strategier i et globalt perspektiv. I et annet prosjekt skal virkningene av en innstramming i reguleringen av markedet for pengespillautomater studeres.

Forskningsvirksomheten har i de senere år i betydelig grad blitt dreid i retning av evalueringer av etterspørselsreducerende tiltak, bl.a. en rekke tiltak knyttet til Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003-5. Det gjelder først og fremst det såkalte Regionprosjektet som skal evaluere hvorvidt ekstra tilførsel av økonomiske forebyggende ressurser fører til nedgang i konsumet av alkohol og rusrelaterte skader og om dette fører til endrede kommunale prioriteringer over tid. Etter at evalueringen av forebyggingsprosjektet "Ansvarlig vertskap" i Bergen ble slutført har man nå startet evalueringen av "Ansvarlig vertskap" i Trondheim. Alkoholkampanjen "Alvorlig talt" som ble gjennomført av Sosial- og helsedirektoratet i 2004 er blitt evaluert og en rapport ble publisert i 2005.

Sosial- og helsedirektoratet har gitt SIRUS, i samarbeid HEMIL-senteret, i oppdrag å evaluere den samlede tobakkspreventive virksomheten i perioden 2003-2007. I 2005 har oppmerksomheten vært rettet mot evaluering av ulike sider ved innføring av lovbestemmelsene om røykfrie serveringssteder, bl.a. økonomiske konsekvenser, håndhevingsproblemer, eksponering for passiv røyking, utilsiktede negative og positive konsekvenser, endringer i tobakksbruk og holdninger. Det har også pågått en rekke andre prosjekter om forebygging av tobakksbruk som dels studerer effekten av ulike typer forebyggende intervensjoner, og dels mer generelle sosialpsykologiske prosesser som ligger til grunn for å begynne eller slutte å røyke.

4) Forskning omkring **konsekvenser av rusmiddelbruk** er spesielt fremhevet i instituttets vedtekter og da særlig problemaspektet. Ved siden av at forskning på dette området har stor praktisk interesse, er mange av spørsmålene interessante også på et rent vitenskapelig grunnlag. Mange forskningsoppgaver på dette feltet vil være av biomedisinsk art, men instituttet avgrenser seg til det som er knyttet til det sosialvitenskapelige området.

I flere tidligere prosjekter er både helsemessige og sosiale skadevirkninger av rusmiddelbruk studert. I 2005 har det vært i gang tre prosjekter om overdoser (fatale og ikke-fatale) og dødelighet blant narkomane. I det ene studeres de forhold som har særlig betydning for overdoserisiko, i det andre studeres dødeligheten blant sprøytemisbrukere som er kontaktet ved den såkalte "Sprøytebussen" i Oslo, og i det tredje studeres dødeligheten i et større utvalg av stoffmisbrukere. Et prosjekt skal kartlegge omfanget av rusmiddelrelaterte skader i akuttmottak, og et prosjekt studerer sammenhengen mellom alkoholkonsum og vold. I flere av de nevnte prosjektene er man avhengig av å få konsesjon og tilgang på ulike dataregistre.

En viktig konsekvens av rusmiddelbruk som er relativt lite belyst empirisk ved SIRUS, er utvikling av avhengighet. Et prosjekt handler om psykologisk avhengighet og er av både teoretisk og empirisk karakter. I tillegg belyses avhengighetsaspekter i en doktoravhandling som ble forsvart i desember 2005. Et prosjekt setter søkelys på den såkalte J-kurven for alkoholrelatert dødelighet, dvs. tesen om at dødeligheten blant moderate konsumenter av alkohol er lavere enn for totalavholdende, og øker først på noe høyere konsumnivåer. Det finnes metodiske svakheter i mye av den forskningen som støtter denne tesen, og den er derfor fremdeles omstridt.

5) I årene etter krigen har det foregått en stor utbygging av hjelpeapparatet slik at det i dag finnes mange ulike **behandlings- og omsorgstilbud**. Dette utgjør nå en betydelig sektor også økonomisk. Effektene av behandlingen er imidlertid lite dokumentert og er et vanskelig tema både praktisk, metodisk og etisk. Spørsmålet om hvilken effekt ulike behandlingsformer har i forhold til de økonomiske midler som settes inn er ofte reist fra politisk hold. En omfattende kostnad-nytte-analyse av ulike behandlingstilbud for narkomane har pågått i flere år og en rapport ble publisert i 2003. En etterundersøkelse av disse klientene etter 7 år er i gang. Prosjektet har i tillegg generert problemstillinger av mer grunnleggende karakter som belyses i en doktoravhandling som ble forsvart i oktober 2005.

Et internasjonalt prosjekt i regi av EU studerer opiatavhengige som av ulike grunner faller utenfor de aktuelle behandlingstilbudene, også medikamentassistert behandling, i utvalgte europeiske byer. Forskningsområdet omfatter også en evaluering av "Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum", og som et eget prosjekt evalueres det treårige forsøket med sprøyterom som ble satt i gang i Oslo fra 1. februar 2005. Målsettingen for tiltaksplanen er å redusere de synlige miljøene i Oslo sentrum gjennom styrking/etablering av lavterskeltilbud i tillegg til en rekke samarbeidstiltak. I et prosjekt er det laget en oversikt over behandlingstilbudet for spilleavhengige i de nordiske land. Prosjektet er finansiert av NAD og en foreløpig rapport er presentert på et nordisk seminar.

SIRUS har lenge ønsket å prioritere forskning omkring barns problemer i tilknytning til rusmiddelbruk, både barnas eget rusmiddelbruk og deres foresattes. Som ledd i dette er det gjort en studie av hvilke tiltak barn av rusmiddelbrukende foreldre får tilbud om. I 2005 er det publisert en rapport om de tilbudene små barn får når de er med sine foreldre i behandlingstilbud. Også det ovenfor nevnte prosjektet (2.33) om hvordan barnevernet kartlegger rusmiddelbruk kan ses som et ledd i denne sterkere satsingen på forskning om barn og rusmidler.

Instituttets forskningsprosjekter er i årsrapporten plassert under ett av fem hovedområder, men ofte er det slik at prosjektene også berører andre hovedområder, noe som vil framgå av den mer detaljerte beskrivelsen av prosjektene i kapittel 5. Prosjektene varierer også betydelig når det gjelder størrelse, f.eks. målt i arbeidsinnsats (antall månedesverk). Antall prosjekter innenfor hvert hovedområde er derfor ikke noe godt mål på ressursbruken på de ulike områdene. F.eks. er antall forskerårsverk benyttet innen området "Behandling og omsorg" langt større enn det beskjedne antall prosjekter kan tyde på.

5.2 DOKUMENTASJON

Forskning er ifølge vedtektene instituttets primæraktivitet, men også dokumentasjon, formidling og faktainformasjon er nevnt som viktige oppgaver. Som ledd i dette skal instituttet bl.a. ha et nasjonalt kompetansebibliotek for rusmiddelspørsmål. To av dokumentasjonsprosjektene er spesielt store og vil bli omtalt særskilt.

5.2.1 EMCDDA – Focal Point funksjonen i Norge

Det europeiske overvåkingscenteret for narkotika og narkotikamisbruk (EMCDDA) ble opprettet i 1993 og er en selvstendig, desentralisert EU-institusjon. Norge ble medlem av senteret fra 2001. Senteret som er plassert i Lisboa, har til oppgave å samle og analysere informasjon og kunnskap om narkotika og narkotikapolitiske spørsmål. Formålet er å sette medlemslandene bedre i stand til å utforme effektive tiltak mot narkotika og narkotikarelaterte problemer innen en nasjonal eller en felles europeisk ramme. Herunder å legge til rette for narkotikapolitiske strategier og tiltak for å redusere etterspørselen etter narkotiske stoffer.

Det er opprettet et informasjonsnettverk (REITOX) som knytter sammen de 26 nasjonale kontaktpunktene i medlemslandene (EU 25 +Norge), og muliggjør elektronisk utveksling av data. SIRUS er det norske nasjonale kontaktpunktet. SIRUS er også representert i EMCDDAs vitenskapskomité.

Avtalen med EMCDDA styrer i stor grad den norske innsatsen ved at det er en rekke faste oppgaver en forplikter seg til å gjennomføre.

Det skal samles data og informasjon om narkotikasituasjonen i Norge, og disse opplysningene skal rapporteres til Senteret i form av en årlig nasjonal rapport. Dette er i hovedsak epidemiologiske data og data/informasjon om etterspørselsreducerende tiltak. Medlemslandene forplikter seg til å koordinere et "Early warning system"; et varslingsystem med en umiddelbar rapportering fra medlemslandene om nye stoffer i omløp og endring i misbruksmønstre. Et tredje hovedområde er å bidra

med norske prosjekter og programmer til en database over forebyggende og behandlingsrettede tiltak – EDDRA (Exchange on Drug Demand Reduction Action). En fjerde oppgave er å delta aktivt i en harmonisering av fem nøkkelindikatorer for registrering av epidemiologiske data: Etterspørrelse etter behandling; narkotikarelaterte dødsfall og dødelighet; estimering av antall tunge stoffmisbrukere; narkotikabruk i befolkningen og data om narkotikarelaterte infeksjonssykdommer,

I tillegg er det fra Senterets side også ønskelig at Norge deltar i enkeltprosjekter og oppgaver på andre områder som ikke er direkte avtalefestet. SIRUS har deltatt i møter i REITOX-nettverket og i ekspertmøter. Til enkelte møter har SIRUS nominert eksterne fagpersoner.

Arbeidet som følger forpliktelsen som kontaktpunkt er omfattende. Rapporteringene forutsetter dessuten et forpliktende samarbeid med myndighetsorganer og eksterne partnere om å påta seg utføring av enkeltoppgaver. Etablering av kontaktnett av sentrale aktører og informanter på rusmiddelfeltet i Norge står sentralt. Den nasjonale rapporten for 2005 med standardiserte tabeller og nye spørreskjema ble levert som avtalt. Se for øvrig omtalen under prosjekt 6.1.

5.2.2 Det nasjonale dokumentasjonssystemet for tiltak for rusmiddelmisbrukere

Det nasjonale dokumentasjonssystemet for rusmiddelmisbrukere i behandlings- og omsorgstiltak består av to hoveddeler; klientkartleggingssystemet og nettstedet "rustiltak.no".

Klientkartleggingssystemet

Stiftelsen Bergensklinikkene har driftet klientkartleggingssystemet siden 1997, først på vegne av det tidligere Rusmiddeldirektoratet og fra 2001 på vegne av SIRUS. Klientkartleggingssystemet består av et klientkartleggingsskjema med tilhørende veileder, en nasjonal arbeidsgruppe med medlemmer fra de regionale kompetansesentrene på rusmiddelfeltet og en brukerstøtte i form av regionale bruker-samlinger.

Klientkartleggingen skal bidra til å bringe frem systematisert informasjon om klientmassen for å gi tiltaksapparatet, lokale og nasjonale myndigheter, bedre grunnlaget for beslutninger, endringer eller videreføring av tiltak innen behandlingsfeltet. Anslagsvis har 90 % av tiltakene tatt i bruk klientkartleggingsskjemaet.

På bakgrunn av manglende konsesjon fra Datatilsynet forligger data bare på aggregert nivå. Informasjonen som framkommer er derfor begrenset til å beskrive kjønnsfordeling, hvilken region og tiltakstype pasientene/klientene er inntatt ved. Registreringssystemet kan så langt ikke skille mellom klienter som i hovedsak har et stoffproblem og klienter som i hovedsak har et alkoholproblem og kan derfor ikke brukes i rapportering til EMCDDA.

Som en konsekvens av rusreformen, har det også i 2005 foregått et omfattende utredningsarbeid under ledelse av Sosial- og helsedirektoratet der samordning av pasientinformasjon innenfor spesialisthelsetjenesten har vært utgangspunkt. Helse- og omsorgsdepartementet tar sikte på at kartleggingen skal innarbeides i Norsk Pasientregister fra 2007 på linje med pasientinformasjon fra spesialisthelsetjenesten innen somatikk og psykisk helsevern. Det arbeides med den konkrete integrasjonen av variabler som er spesifikke for rusmiddelmisbrukere.

Stiftelsen Bergensklinikkene har driftet kartleggingssystemet i 2005 som tidligere år.

"rustiltak.no"

Nettstedet "rustiltak.no" består av en søkbar database med oversikt over alle tiltak for rusmiddelmisbrukere i Norge. Nettstedet gir både informasjon om karakteristika ved de ulike tiltakene og om driftsavtaler de enkelte tiltak har med helseforetak/kommuner. Internett-siden er først og fremst beregnet på ansatte i helse- og sosialsektoren, men er tilgjengelig for alle som måtte ønske å benytte seg av databasen.

Databasen er bygget opp av informasjon innhentet via spørreskjema. Fremtidig oppdatering av informasjon vil delvis skje ved at SIRUS innhenter informasjon og delvis ved at tiltakene selv oppdaterer/redigerer informasjon om eget tiltak direkte på nettstedet.

5.2.3 Monitorering av alkoholforbruk

Til tider har det vært flere ulike anslag på forbruket av uregistrert alkohol (smuglersprit, hjemmeprodusert alkohol, alkohol kjøpt i utlandet og konsumert hjemme, alkohol kjøpt i taksfri handel og konsumert hjemme). Det har i lang tid vært ønske om å etablere rutiner for fortløpende å kunne overvåke forbruket av uregistrert alkohol, og på denne måten komme fram til et offisielt anslag på omfanget av bruken. Prosjektet tar sikte på å etablere rutiner som vil gjøre det mulig å anslå omfanget av uregistrert forbruk av alkohol med halvårlige mellomrom.

Første datainnsamling ble gjort i oktober 2004. Etter noe omarbeiding av skjemaene for datainnhenting er to datainnsamlinger gjort i 2005, en i mars og en i september.

Sammen med data om registrert alkoholforbruk, blir resultatene publisert løpende på vår hjemmeside.

5.2.4 Dokumentasjon av tobakksvaner og -forbruk

SIRUS er av Sosial- og helsedirektoratet gitt i oppdrag å dokumentere utviklingen i tobakksvaner og -forbruk. Ansvarsutvidelsen som fulgte av overføringen av en gruppe tobakksforskere til SIRUS i 2002, omfattet ikke dokumentasjonsvirksomhet. Dette prosjektet innebærer derfor en utvidelse av virksomheten. Oppdraget er hovedsakelig knyttet til organisering, analyse og rapportering fra de tobakksbruksundersøkelser som Statistisk sentralbyrå (SSB) årlig gjennomfører på oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet. I prosjektet foreslår SIRUS problemstillinger som skal belyses, utformer nye spørsmål, tilrettelegger for analyse, gjennomfører analyse, rapporterer resultater og bistår direktoratet i henvendelser fra mediene. Med faste tidsintervaller utarbeides og oppdateres en rapport for endringstendenser – 'Tall om tobakk'. En oversiktlig tallpublikasjon utarbeides fra samme data-materiale og publiseres på nettet. Et arkiv for spørsmål som er stilt i perioden 1973-2004 er etablert, og skal ajourføres. Oppgaver over registrert salg fra Toll- og avgiftsdirektoratet systematiseres. Estimer for størrelsen på de uregistrerte forsyningskilder utarbeides årlig.

5.2.5 Annen dokumentasjon

I tillegg til de prosjektene som er nevnt spesielt ovenfor driver SIRUS også en god del annen dokumentasjonsvirksomhet. En viktig publikasjon er **Rusmidler i Norge**, som kommer årlig. Denne gir oversikt over det meste av den rusmiddelrelaterte statistikk som samles inn i Norge. Annet hvert år er det en hovedutgave med fyldig oversikt over de ulike statistikkområder, og i de mellomliggende år lages spesialnummer knyttet til bestemte temaer, der det i tillegg til statistikken på området blir presentert artikler om temaet.

Statistikken som publiseres i Rusmidler i Norge presenteres også på instituttets nettsider. I 2005 ble det utviklet en ny statistikkdatabase – RusStat - som gjør statistikken lettere tilgjengelig og tilbyr utvidet funksjonalitet for brukerne.

Instituttet følger **kommunenes forvaltning av alkoholloven** ved å samle inn data om antall salgs- og skjenkesteder for alkohol, bevillingstyper, skjenketider og lignende. Publiseringen skjer på SIRUS' nettsider.

I 2005 har instituttet oppdatert norsk versjon av European Addiction Severity Index (EuropASI) med oppfølgingsmodul. Det er også utarbeidet en testversjon av European Adolescent Assessment Dialogue(EuroADAD). Dette er verktøy som benyttes internasjonalt både til kliniske formål og for evaluerings- og forskningsformål.

5.3 FORMIDLING

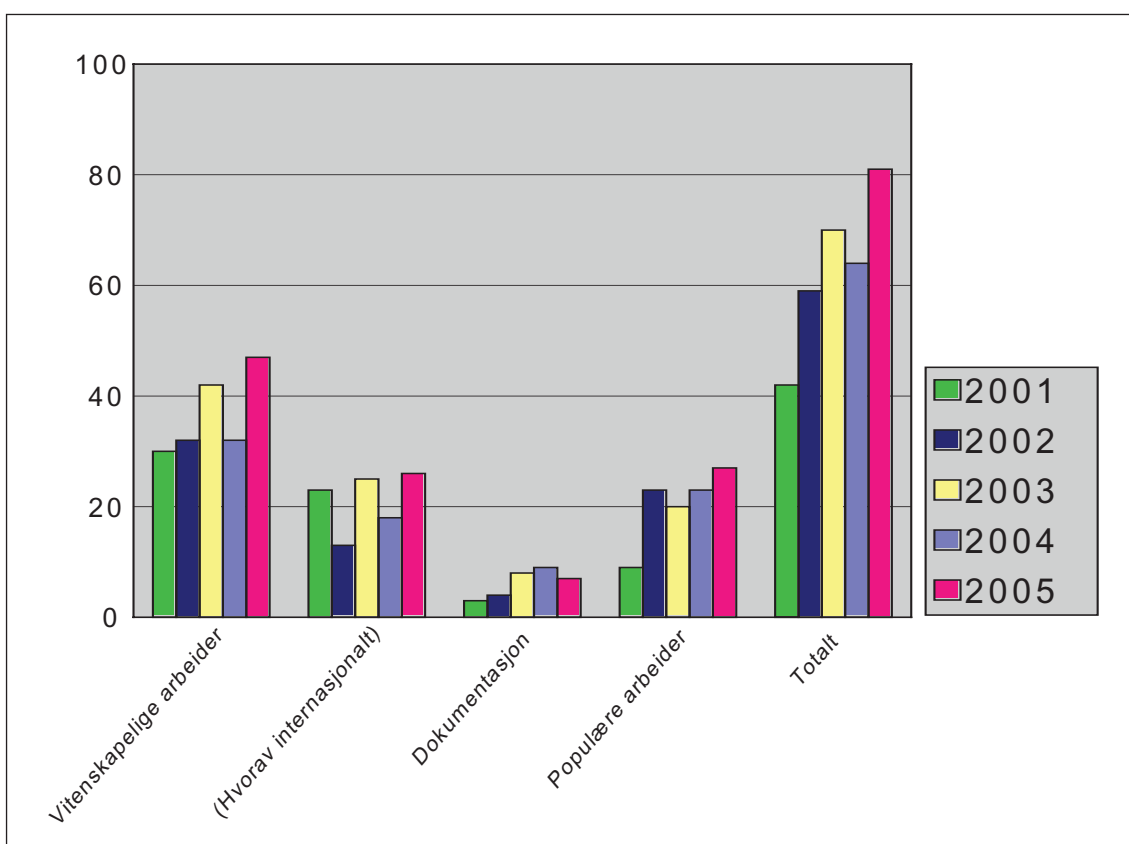
5.3.1 Publikasjoner

Instituttets medarbeidere har i alt publisert 81 arbeider i 2005. Av disse arbeidene er 47 klassifisert som vitenskapelige arbeider. 26 av disse ble publisert i internasjonale tidsskrifter eller bøker. I serien SIRUS rapporter er det publisert 6 arbeider, i serien SIRUS skrifter også 6 arbeider. Antall vitenskapelige publikasjoner er det høyeste SIRUS har hatt. En må imidlertid regne med svingninger i disse tallene fra år til år.

7 publikasjoner knytter seg til dokumentasjon, hvorav to bare er publisert på vår nettside. Av de 7 publikasjonene er 3 periodiske. 27 arbeider er av mer populær karakter.

Utviklingen fra 2001 til 2005 går frem av følgende figur:

Figur 6 Publisering

Kapittel 7 inneholder en komplett liste over publikasjoner i 2005.

5.3.2 Webside

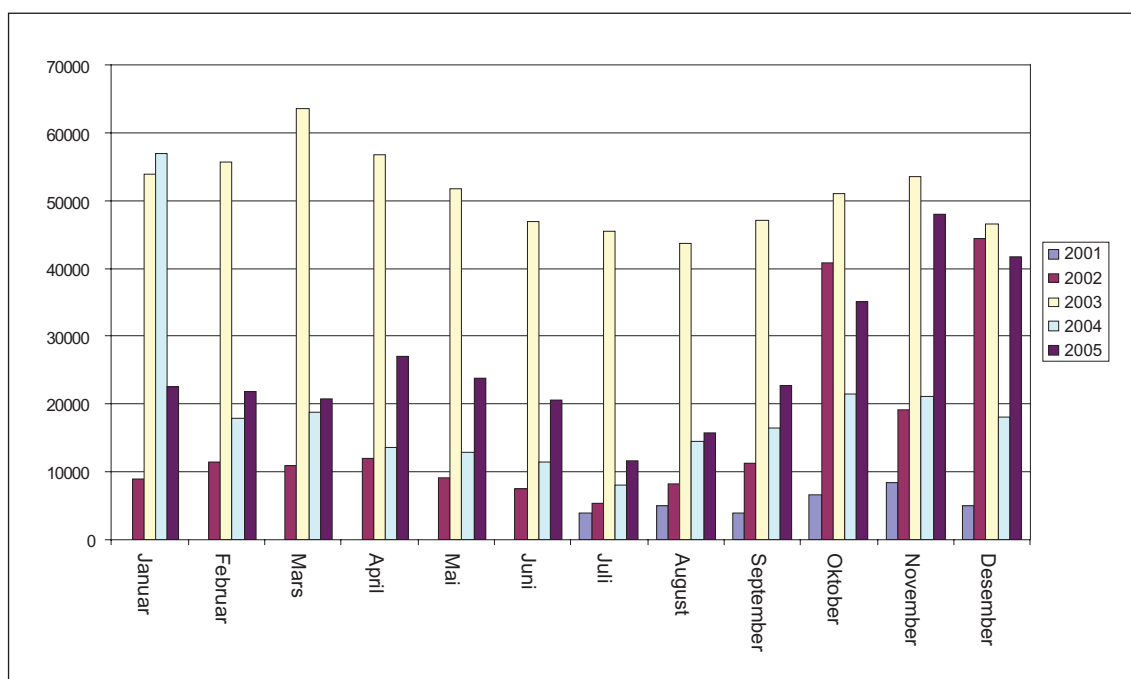
SIRUS driver en egen webside, www.sirus.no, etablert pr.1. juli 2001. Siden er databasebasert og bygget på samme plattform som www.forebygging.no. Primært skal den fungere som en presentasjon av SIRUS og dets virksomhet. Den inneholder bl.a. oversikt over pågående forskningsprosjekter, presentasjon av nye resultater, årsmelding, oppdatert publikasjonsliste og sammendrag av forskningsrapporter og tidsskriftartikler.

Publikasjoner fra SIRUS er lagt ut i sin helhet. Det gjelder bl.a. "Rusmidler i Norge" og SIRUS rapportserie. Statistikk blir lagt ut på statistikkdatabasen RusStat (<http://statistikk.sirus.no/>). Arbeider publisert andre steder blir så vidt mulig lagt ut også på SIRUS nettside, evt. ved hjelp av lenker.

Nettsiden fungerer i noen grad som en nettportal til andre relevante sider. En viktig portalfunksjon er til EMCDDAs sider.

Fra 2002 (første hele driftsår) til 2005 har antall sideoppslag økt fra 188 944 til 311 619. Utviklingen i bruken av www.sirus.no fremgår av figur 7. Det kan se ut som om antall oppslag i løpet av 2005 har stabilisert seg på rundt 20 000 pr måned, men at det har blitt en betydelig økning i trafikken fra oktober 2005. Grunnen er at det har blitt foretatt en konvertering av databasen.

Figur 7 Antall sideoppslag på sirus-siden.

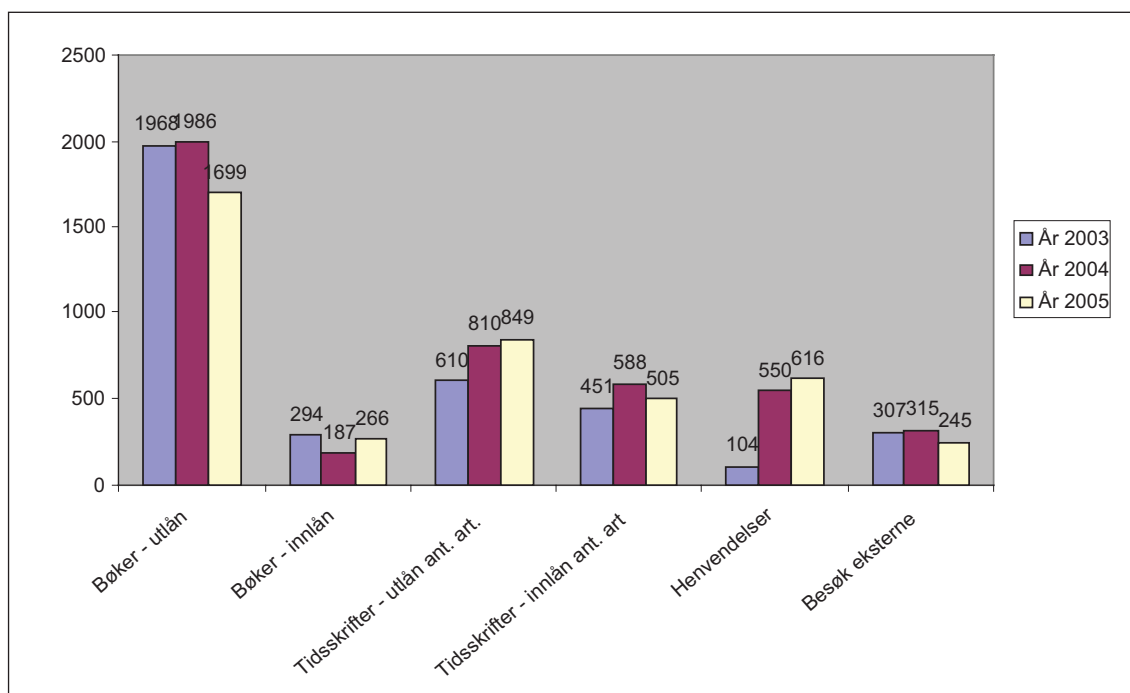

5.3.3 Det nasjonale kompetansebiblioteket

Instituttets bibliotek har status som nasjonalt kompetansebibliotek på rusmiddelfeltet. Det er et viktig senter for dokumentasjon for alle som i faglig eller organisatorisk sammenheng har behov for kunnskap om rusmiddelfeltet. En sentral brukergruppe er de regionale kompetansesentrene.

Biblioteket har en boksamling på ca. 10.000 bind. I løpet av 2005 er bibliotekets tidsskriftportefølje redusert fra ca. 300 tidsskriftabonnementer til ca. 150 for å få en mer fokusert og kvalitetssikret portefølje. Biblioteket har dessuten tilgang til en rekke generelle og spesialiserte databaser. Følgende figur viser utviklingen i bruk av biblioteket:

Figur 8 Bruk av biblioteket

Biblioteket har deltatt i Bibsys-samarbeidet siden 1999. Bibsys er et biblioteksystem for norske universitet- og høyskolebibliotek, samt en del mindre fagbibliotek.

Informasjon om biblioteket og tilgang til Bibsysbasene ligger på instituttets hjemmeside www.sirus.no. Biblioteket har dessuten en egen informasjonsbrosjyre som gir en detaljert oversikt over tjenestene. Den kan bestilles på bib@sirus.no. På denne epostadressen mottar biblioteket også henvendelser om bøker, tidsskriftartikler og emnesøk i databaser. Bibliotekets tjenester er gratis for alle.

Biblioteket er medlem av Elisad (European Association for Library and Information Specialists on Alcohol and Other Drugs). Biblioteket bidrar løpende til Elisads emneportal for nettsider på det europeiske rusmiddelfeltet (www.elisad.uni-bremen.de/) ved å kartlegge norske nettsider innenfor rusmiddelfeltet. Emneportalen er et prosjekt som er finansiert av EU.

5.3.4 Media, foredrag og annen formidling

Det drives en utstrakt informasjonsvirksomhet, dels initiert av SIRUS og dels som svar på pågang utenfra som til tider kan være stor. Fra instituttets side drives informasjonsvirksomheten gjennom forelesninger, foredrag, seminarinnlegg, deltakelse i paneldebatter osv. Dessuten besvarer instituttets ansatte en rekke henvendelser om rusrelaterte spørsmål fra fagpersonell på ulike hold i samfunnet, fra offentlige myndigheter, massemedier, organisasjoner og privatpersoner.

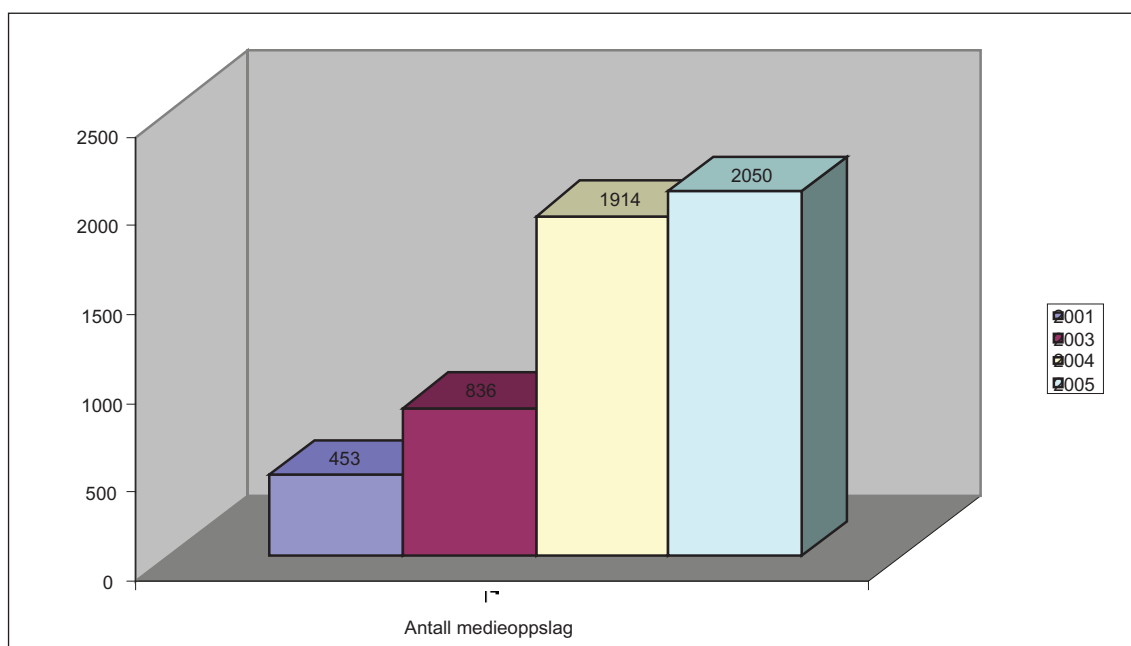
Sirus har i samarbeid med rus & avhengighet arrangert 7 åpne seminarer med fagdebatt om aktuelle emner innen rusfeltet. Målgruppen er bred og omfatter både forskere, forvaltningen, organisasjoner, behandlingspersonell og andre brukere av kunnskap innen feltet. Seminarrekken har i 2005 hatt vekslende besøk, fra ca. 25 til over 70 deltakere. SIRUS startet opp arbeidet med en informasjons- og formidlingsstrategi som hadde som formål å kartlegge instituttets informasjonsutfordringer og komme fram til egnede tiltak.

Media

I følge statistikk fra Observer, er instituttet nevnt 2.050 ganger i media i løpet av 2005. Dette er en svak økning fra 2004, men mer enn en fordobling fra 2003. Dette reflekterer etter instituttets vurdering ikke bare en kvantitativ utvikling, men også en kvalitativ. SIRUS har fått en bred dekning i riksdekkende medier i 2005.

Figuren viser utvikling i medieomtale. Vi har dessverre ikke tall for 2002.

Figur 9 Antall medieoppslag

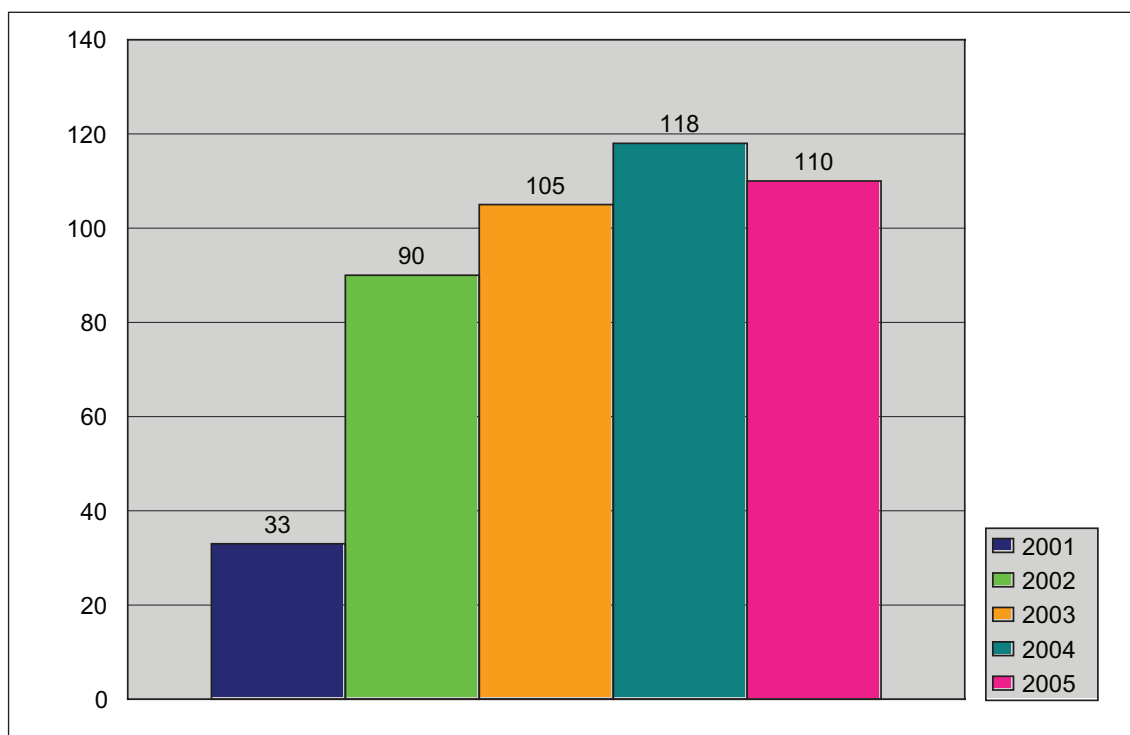

Foredrag, undervisning mv.

Instituttets medarbeidere driver, i tillegg til publiserte artikler og bøker, en betydelig formidlingsvirksomhet gjennom foredrag i ulike fora, innlegg ("papers") på fagkongresser og lignende. I tillegg bidrar de til undervisningen ved høyere læresteder og i ulike fagopplæringer. Kapittel 8.1 og 8.2 gir en detaljert oversikt over den enkeltes virksomhet på dette feltet. Figur 10 viser den samlede utviklingen i foredragsvirksomheten (inkludert innledninger på fagkongresser):

Figur 10 Foredrag mv.

Medarbeidere ved instituttet ga også i 2004 veiledning til studenter som arbeider med avhandling-er innenfor instituttets fagfelt. Dessuten gis det en viss bistand og veiledning til forskere ved andre institutter.

5.4 VIRKSOMHETEN FOR ØVRIG

5.4.1 Utredninger

Instituttet ble også i 2005 brukt av offentlige organer, særlig Arbeids- og sosialdepartementet (som daværende eierdepartement), i ulike former for utredningsarbeid. Instituttet har bl.a. ytet bidrag til departementets arbeid med oppfølgingen av regjeringens Handlingsplan mot Rusmiddelp problemer 2003-2005 i form av å framskaffe nødvendige data om rusmiddelsituasjonen. SIRUS bistår videre Sosial- og helsedirektoratet med en integrering av informasjon om rusmiddelklienter i Norsk Pasientregister. SIRUS bistår også direktoratet på områder som følger av at behandling for rusmid-delmisbruk er overført til spesialisthelsetjenesten. Medarbeidere gir veiledning til behandlingsen-her i forbindelse med evaluering av virksomhet

5.4.2 Internasjonalt samarbeid utenom EMCDDA

Nordisk alkohol & narkotikatidsskrift (tidligere Nordisk Alkohol Tidsskrift) er et forum for nordiske rusmiddelforskere. Tidsskriftet utgis av Forsknings- og utvecklingscentralen för social- och hälso-vården (Stakes) i Finland i samarbeid med NAD, og med bidrag fra Nordisk Ministerråd, Vinmonopolet, SIRUS, Folkhälsoinstitutet (S), Alkoholpolitisk Kontaktutvalg, Sundheds-ministeriet (D) og Alko-Bolagen Ab (FIN). Astrid Skretting er leder av redaksjonsrådet og *Elin K. Bye* er redak-sjonsassistent

Elin K. Bye og *Ingeborg Rossow* deltar i et internasjonalt EU-finansiert prosjekt kalt "Gender, cultu-re and alcohol: a multi-national study" (GENACIS), ledet av Kim Bloomfield, p.t. Universitetet i Esbjerg, Danmark.

Anne Line Bretteville-Jensen og Hans Olav Melberg har hatt et samarbeidsprosjekt med professor Andrew Jones, Department of Economics and related studies, University of York. Prosjektet har hatt som mål å se nærmere på den såkalte "gateway-teorien", dvs. om bruken av noen narkotiske stoffer leder til bruk av andre, og mer farlige, stoffer senere. Arbeidet er presentert på en internasjonal konferanse og det er skrevet en artikkel som er innsendt til et helseøkonomisk tidsskrift. Samarbeidet vil bli videreført i 2006.

I Norden er *Nordiska nämnden för alkohol- og drogforskning* (NAD) det sentrale samarbeidsorganet. NAD har i 2005 avholdt flere konferanser og prosjektmøter med deltakelse fra instituttet. *Øyvind Horverak* er medlem av det vitenskapelige rådet i NAD.

Det organiserte samarbeidet utenfor Norden på alkoholområdet foregår i stor grad gjennom Kettil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol (KBS), der *Elin K. Bye* er kasserer. *Sturla Nordlund* ledet valgkomiteen i 2005.

SIRUS er medlem av *The International Council on Alcohol and Addictions (ICAA)*, og av *Consortium of European Alcohol Research Centres*. Konsortiet ble etablert i 1997.

SIRUS er medlem i *European Association for Library and Information Services on Alcohol and Other Drugs (Elisad)*, der *Jorunn Moen* er president for perioden 2003 - 2006. SIRUS arrangerte Elisads 17th annual conference i oktober 2005 under tittelen "Habits of a lifetime".

Astrid Skretting og Ann Christin Rognmo Olsen inngår i en prosjektgruppe i regi av NADs sekretariat, som utarbeider rapport om Narkotikasituasjonen i Norden, de baltiske land og St. Petersburgregionen.

Astrid Skretting og Elin K. Bye deltar i det europeiske prosjektet The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD).

Hilgunn Olsen deltar i et prosjekt i regi av NAD om brukerorganisering i Norden og Nederland

Grethe Lauritzen og Edle Ravndal deltar i et internasjonalt samarbeid for utvikling og implementering av instrumentene Addiction Severity Index og Adolescent Assessment Dialogue.

Randi Ervik og Edle Ravndal deltar i EU-prosjektet: "Management of high risk opiate addicts in Europe" (ROSE-prosjektet, 2002-2004).

Edle Ravndal er medlem av European Association for Centers of Clinical Substance Abuse Research (EASAR) som er en europeisk sammenslutning av kliniske forskningsmiljøer på rusfeltet. EASAR arrangerer årlige møter/seminar for sine medlemmer med innlegg fra aktuelle temaer på området.

Edle Ravndal er medlem av Det Vitenskapelige Rådet i Statens institusjonsstyrelse i Sverige som bevilger forskningsmidler til klinisk og epidemiologisk rusforskning i Sverige.

Karl Erik Lund deltar i et nordisk samarbeid om tobakk koordinert ved Centrum for Tobacco Prevention ved Karolinska Institutet ved Universitetet i Stockholm. Samarbeidet gjelder prosjekter vedrørende bruk av snus, prosjekter om evaluering av metoder for røykeavvenning og prosjekter om tobakkintervensjoner fra helsepersonell.

Karl Erik Lund deltar i et samarbeid for å lage vitenskapelig evalueringsdesign for den forestående lovgivningen om røykfrie serveringssteder i England. Cancer Research UK (CRUK).

Sturla Nordlund, Ingeborg Rossow og Ole-Jørgen Skog deltar i et internasjonalt prosjekt om evaluering av endringer av alkoholavgifter i nordiske land, ledet av Robin Room ved SoRAD i Stockholm

Sturla Nordlund er medlem av det vitenskapelige rådet ved Addiction Research Institute (IVO) i Rotterdam, Nederland.

Ingeborg Rossow deltar i et internasjonalt komparativt prosjekt om villet egenskade blant ungdom (Child and Adolescent Self-harm in Europe) ledet av Keith Hawton ved Oxford University

Ingeborg Rossow deltar i et internasjonalt prosjekt om alkoholpolitiske endringer i Sverige, ledet av Harold Holder ved Prevention Research Institute i Berkeley, California

Ingeborg Rossow deltar i et internasjonalt prosjekt om effekt av narkotikapolitiske tiltak, ledet av Thomas Babor ved University of Connecticut

Ingeborg Rossow deltar i et nordisk prosjekt om utvikling av narkotikarelaterte skader i de nordiske landene, organisert av Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD).

Ingeborg Rossow er medlem av det vitenskapelige rådet for alkohol- og narkotikaspørsmål ved det svenske Folkhelseinstituttet.

Ellen Amundsen deltar i et nordisk samarbeid om prosjekt 2.22 Variasjon i alkoholforbruk med aldring i Finland, Norge og Sverige, med Heli Mustonen STAKES/Finland. Håkan Leifman SoRAD/Sverige har også deltatt, men har sluttet ved SoRAD. Ikke avklart hvem som skal være med fra SoRAD.

Jostein Rise samarbeider med professor Steve Sutton, University of Cambridge om risikoopplevelse og røyking

Jostein Rise samarbeider med professor Paschal Sheeran, University of Sheffield om utvidelser av teorien om planlagt atferd.

Bergljot Baklien, Hilde Pape, Ingeborg Rossow og Elisabet Storvoll deltar i et nordisk nettverk om evaluering av lokalt rusforebyggende arbeid

5.4.3 Administrative saker

På økonomiområdet ble det i 2005 gjort et større arbeid med å utarbeide ny økonomiinstruks for instituttet – iht. ny hovedinstruks fra (daværende) Arbeids- og sosialdepartementet. I instruksene ble det lagt opp til en del nye rutiner som ble formidlet til instituttets medarbeidere i et eget notat, bl.a. om en større grad av skriftlige bestillingsrutiner og dokumentasjon av budsjett-disponeringsmyndighet.

Det er etablert et godt samarbeid med vår regnskapssentral, Senter for statlig økonomistyring (SSØ)/regionkontor Stavanger.

På personalområdet har det vært nødvendig å revidere SIRUS' personalreglement i forbindelse med at instituttet ikke lenger har et styre, men et fagråd. Den myndighet som styret hadde til bl.a. å tilsette forskningssjef, administrasjonssjef og hovedbibliotekar, er nå lagt til instituttets tilsettingsråd. Reglementet er også oppdatert mht. henvisninger til overordnet departement, som f.o.m. regjeringskiftet høsten 2005 er Helse- og omsorgsdepartementet.

SIRUS' opplegg for miljøledelse/oppfølging av "Grønn stat"-konseptet, ble presentert på et instituttmøte vinteren 2005 og blir fulgt opp rutinemessig.

Videre er det utarbeidet særskilte rutiner for oppfølging av personopplysningsloven i instituttets forsknings- og dokumentasjonsvirksomhet.

Mht. arkiv, benytter SIRUS det elektroniske journalføringssystemet DocuLive. All inn- og utgående post, samt en del interne dokumenter, skannes. Alle ansatte har tilgang til en egen søkemodul (web-søk), slik at de nå kan få skannede dokumenter opp på sine skjermer. Søkemodulen har også mulighet for gjenbruk av dokumenter. Hovedbibliotekar Jorunn Moen har funksjon som arkivleder ved instituttet.

5.4.4 Maskiner og utstyr

Dataansvarlig fortsatte i 2005 moderniseringen av arbeidsstasjonene, og 2 stasjonære PC'er ble kjøpt inn. I tillegg ble det kjøpt inn 2 bærbare maskiner, som lånes ut til de ansatte ved behov.

På grunn av fortsatte problemer med spampost og virus har Sirius gått til innkjøp av ny hardware og software for å få bukt med problemer. Løsningen som er valgt er GateDefender fra Panda Software.

SIRUS benytter Embassi AS til å drifte vårt datasystem.

Dataansvarlig ved instituttet har vært Anders Bryhni.

6 FORSKNINGS- OG DOKUMENTASJONSPROSJEKTER

HOVEDOMRÅDE 1: RUSMIDDELMARKEDET

PROSJEKT 1.1: ALKOHOLPOLITIKK OG ALKOHOLKONSUM I ET EU-PERSPEKTIV

Ansvarlig:	Sturla Nordlund
Medarbeidere:	Øyvind Horverak og Ingeborg Lund
Samarbeidspartnere:	Forskere i de nordiske land og USA
Varighet:	1996-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Det overordnede spørsmål i dette prosjektet er: Hvordan påvirkes Norges alkoholpolitikk av den europeiske integrasjonsprosessen, og hvilke konsekvenser vil dette ha for alkoholforbruket og de alkoholrelaterte skadene? Det har vært ønskelig å få en samlet framstilling av den politisk/juridiske prosess som har pågått, og som fortsatt pågår, i EU med tanke på å harmonisere regelverket i de ulike land. Som eksempler på slike prosesser er forhandlingene og domstolsavgjørelsene om alkoholmonopolenes stilling i de nordiske land, virkningene av privatiseringen av grossistmarkedet fra 1.1.96, og våre nabolands forhandlinger om de tollfrie kvotene for privat import, som resulterte med at Danmark, Finland og Sverige måtte akseptere fulle EU-kvoter fra 1.1.2004. Prisutviklingen, og særlig prisdifferensene til våre naboland (spesielt Sverige) vil det være interessant å følge over en lengre periode med tanke på å studere hvordan grensehandelen med alkohol varierer med denne prisdifferensen. Grensehandelen og forbruket av andre typer uregistrert alkohol er viktige temaer i den alkoholpolitiske diskusjonen. Dette prosjektet er derfor nært knyttet til flere andre prosjekter, f.eks. prosjektet "Grensehandel med alkohol" (prosjekt 2.5).

Etter hvert som alkoholpolitiske endringer innføres, både her i landet og i våre naboland, påvirkes også opinionen som så i sin tur kan påvirke den alkoholpolitiske utviklingen. Også endringene i opinionen er det derfor av interesse å følge.

En vesentlig side ved prosjektet er selvfølgelig å studere hvordan de endringer som dels er vedtatt, og dels kan ventes å komme, på det politiske plan vil slå ut i endringer i alkoholforbruket. En dokumentasjon av virkningene på alkoholforbruket av endringer i prisnivå og omsetningsformer for alkohol vil kunne få stor betydning for den alkoholpolitiske debatt, både i Norge og internasjonalt, spesielt innen EU.

Status: Det er tidligere publisert 5 rapporter, 4 internasjonale artikler og en engelskspråklig monografi (doktorgradsavhandling) fra dette prosjektet, samt at prosjektmedarbeiderne har deltatt i to internasjonale prosjekter som begge resulterte i engelskspråklige bøker. I 2004 ble arbeidet på dette prosjektet trappet ned, bl.a. fordi en av prosjektmedarbeiderne sluttet ved instituttet i 2003. I 2005 er en artikkel innsendt til et internasjonalt tidsskrift.

Resultater: I en rapport vises det hvordan Finland, Norge og Sverige reagerte ulikt da de nasjonale alkoholmonopolssystemene ble satt under press fra EU. På tross av felles alkoholpolitiske tradisjoner valgte de tre landene ulike strategier framfor en felles nordisk i responsen på EUs krav og i de påfølgende forhandlinger. En forklaring er at det nasjonale utgangspunktet for integrasjonsprosessen var forskjellig.

I en annen rapport beskrives og analyseres den sterke økningen i antall aktører i grossistmarkedet det første året etter at monopolet på import, eksport og engroshandel falt bort. Økningen i antall aktører har ført til økt merkeutvalg, særlig når det gjelder vin, mens prisene på alkohol ikke endret seg i noen større grad.

Hovedkonklusjonen i boken "European Integration and Nordic Alcohol Policies" som ble publisert høsten 1998, kan oppsummeres med: 1) Deltakelsen i EØS-samarbeidet, og det finske og svenske medlemskapet i EU, har ført til et økt press i alkoholliberal retning. 2) I løpet av de årene som har gått siden EØS-avtalen trådte i kraft, har den fysiske tilgjengeligheten av alkohol økt i Finland, Norge og Sverige, mens alkoholprisene har blitt redusert. 3) Det skjedde ikke betydelige endringer i alkoholkonsumet eller i skadeomfanget i løpet av den aktuelle perioden.

Resultater fra et nordisk prosjekt ble publisert i en SIFA rapport i 1999 og en artikkel i 2001. Der presenteres sammenlignbare data fra Danmark, Finland, Norge og Sverige om drikkevaner og holdninger til alkoholrelaterte spørsmål. Planen er at denne undersøkelsen skal gjentas om noen år for å se om endringene blir annerledes i EU-landene enn i Norge.

En engelskspråklig bok ("Broken Spirits. Power and Ideas in Nordic Alcohol Control") ble publisert i 2000 med resultater fra det såkalte SNAPS-prosjektet. Boken tar for seg ideene bak, og utviklingen av, de nordiske landenes alkoholpolitikk gjennom hele det 20. århundre, med spesiell vekt på utviklingen de senere år i forbindelse med integrasjonsprosessen i Europa, endringer i markedsstrukturene og endringer i holdningene. Målet er å forstå endringene på dette feltet i lys av mer generelle endringer i samfunnet.

En doktorgradsavhandling (Trygve Uglands) viser bl.a. at alkoholpolitikken i de nordiske land er mindre unik i dag enn den var i 1990. Dette skyldes endringer i de nordiske land, men også at oppmerksomheten omkring alkoholrelaterte skader har økt i EU.

Grensehandelen, særlig fra Sverige, og forbruket av rusbrus, er også avhengig av vedtak i EU og i ESA. SIRUS har også studert utviklingen på disse områdene (se prosjekt 1.3 og 2.23).

Formidling/publisering i 2005: Resultater er presentert i flere foredrag. En artikkel er sendt til et internasjonalt tidsskrift.

PROSJEKT 1.3: GRENSEHANDEL MED ALKOHOL

Ansvarlig:	Sturla Nordlund
Medarbeidere:	Øyvind Horverak, Ingeborg Lund, Anders Bryhni, Ingeborg Rossow og Ole-Jørgen Skog
Samarbeidspartnere:	Forskere fra de andre nordiske land
Varighet:	1995 -
Finansiering:	SIRUS og Sosial- og helsedirektoratet

Tema: Alkoholavgiftene er et viktig alkoholpolitisk virkemiddel, men det har sine begrensninger. Særlig er det avhengig av avgiftsnivået i våre naboland, spesielt Sverige. Grensehandelen tiltar med økende prisforskjell mellom landene, men er også påvirket av endrede kvotebestemmelser for import, og andre faktorer. Slike endringer var drivkreftene bak den store økning man fikk i grensehandelen fra Tyskland til Danmark i slutten av 80- og begynnelsen av 90-årene, noe som resulterte i betydelige reduksjoner i ølavgiftene i Danmark. Tilsvarende førte grensehandel mellom Danmark og Sverige til at Sverige reduserte avgiftene på "starköl" med 39 prosent fra 1.1.1997, og avgiftene på vin 19 prosent fra 1. desember 2001. Fra 1.1.2004 ble fulle EU-kvoter for privat import av alkohol ved reiser gjeldende i de tre nordiske EU-land. Danmark reduserte brennevinsavgiftene med 44

prosent fra 1.10.2003, og Finland gjorde det samme fra 1.3.2004 samtidig som de også reduserte avgiftene på vin og øl. I Sverige har en regjeringsoppnevnt kommisjon (Härstedt-kommisjonen) foreslått å redusere alkoholavgiftene kraftig, men dette er foreløpig ikke vedtatt. Selv om Norge ikke er EU-medlem vil grensehandelen være en faktor som åpenbart også kan påvirke Norges avgiftsnivå. Prosjektet tar sikte på å følge utviklingen av prisene i de ulike land og grensehandelen, samt den alkoholpolitiske dynamikken i denne utviklingen.

Status: På bakgrunn av data fra Vinmonopolet og Systembolaget om omsetningen i de enkelte butikker fra 1990 til 1997, samt prisindekser for vin og brennevin for samme periode, ble det gjort beregninger av endringene i grensehandelen. Resultatene ble publisert i en SIFA rapport i 1999, og en artikkel på engelsk i 2000. Utviklingen er også fulgt ved hjelp av surveydata, og utviklingen fram til 2002 ble presentert i en artikkel i 2003. Det ble i 2004 innhentet nye data om grensehandelen. Disse vil publiseres i en artikkel som er sendt til et internasjonalt tidsskrift. Det pågår også et nordisk prosjekt om dette temaet, og tre forskere fra SIRUS er med i prosjektgruppen. I 2005 ble det også startet et monitoreringsprosjekt som innhenter data to ganger årlig om uregistrert alkoholforbruk (se prosjekt 6.10). Data fra dette prosjektet er lagt ut på vår webside.

Resultater: Undersøkelsen basert på Vinmonopolets og Systembolagets omsetningsutvikling i grenseregioner viser at nordmenns grensehandel i Sverige økte i hele perioden fra 1991 til 1997. Resultatene tyder videre på at det særlig er den delen av befolkningen som bor nærmest grensen som reagerer som forventet på endringer i det relative prisforholdet på norsk og svensk alkohol. I tillegg kan det se ut til at grensehandelen med alkohol påvirkes av endringer i prisforholdet på andre varer, bl.a. matvarer.

Surveydata tyder på en særlig sterk økning i nordmenns grensehandel i Sverige fra 1999 til 2002. Flere forhold bidro til dette, særlig nedsettelse av øl- og vinavgiftene i Sverige, at Systembolagbutikkene ble lørdagsåpne igjen fra 1.7.2001, og at vekslingskursen for svenske kroner utviklet seg gunstig for nordmenn, spesielt høsten 2002 da kursen kom under 0,80. I 2004 var vekslingskursen mindre gunstig og grensehandelen falt.

Formidling/publisering i 2005: En artikkel er sendt til et internasjonalt tidsskrift. Resultater er presentert i flere foredrag og på SIRUS' webside.

PROSJEKT 1.4: NARKOTIKAMARKEDET I OSLO

Ansvarlig: Anne Line Bretteville-Jensen
Varighet: 1993-
Finansiering: SIRUS

Tema: Formålet med prosjektet er å studere det illegale narkotikamarkedet generelt og heroinmarkedet i Oslo spesielt. En første målsetting har vært å øke kunnskapen om rusmiddelbruken, finansiering og betalingsmåter hos den enkelte misbruker, så vel som priser og nyrekruttering og se disse faktorene over tid og eventuelt i forhold til endring i kontrollpolitiske tiltak. Det har skjedd forandringer på selgersiden i markedet og en sterk reduksjon i prisen på heroin og amfetamin. Spørsmål av interesse er bl.a. hvilke virkninger slike drastisk prisfall har hatt for bruken av heroin og andre narkotiske stoffer, for kriminalitet, nyrekruttering og "avgang" fra markedet. Det er herunder blitt arbeidet med å estimere priselastisitet for heroin. Økonomiske faktorerers innvirkning på rusmiddelbruken er interessant for bl.a. å vurdere effektiviteten av narkotikapolitiske tiltak.

Data er innhentet ved intervjuing av sprøytemisbrukere, gjennom offentlig statistikk og gjennom skjemaer fylt ut av Narkotikapolitiet i Oslo.

Status: Innsamlet data er blitt registrert og kvalitetssikret. Statistiske analyser av materialet har pågått lenge og flere artikler er publisert fra prosjektet. Intervjuingen er ment å fortsette også i 2006, med 6 måneders mellomrom.

Resultater: Utviklingen i forbruk av rusmidler (type og mengde), narkotikapriser og finansiering av misbruket er analysert med data fra perioden 1993-2004 (n=3800). Det har skjedd store endringer i disse faktorene over tid samtidig som vi registrerer store endringer i gruppa av sprøytemisbrukere. Sprøytemisbrukerne blir stadig eldre, og mange flere enn tidligere debuterer nå med sprøyter etter at de har fylt 30 år. Gjennomsnittlig debutalder har steget med nesten 10 år når man sammenligner de som debuterte på 1970-tallet med de som har debutert siden 1995. Det store fallet i prisene på heroin og amfetamin har fått konsekvenser både for stoffbruken og hvor mye penger sprøytemisbrukerne bruker på stoff. Det gjennomsnittlige forbruket av heroin har mer enn fordoblet seg i undersøkelsesperioden, og også forbruket av amfetamin har økt. Vi fant store variasjoner i brukerdosenes størrelse, både over tid og mellom personer innenfor samme tidsrom. Kvinner brukte signifikant mer heroin enn menn og de rapporterte også om høyere inntekt. Det var store forskjeller i hvordan menn og kvinner skaffet seg penger, men begge kjønn oppga mindre bruk av illegale finansieringskilder som vinningskriminalitet og stoffsalg i 2004 enn i 1993. Samlet månedsinntekt falt betydelig i undersøkelsesperioden fra et gjennomsnitt på 43 000 for årene 1993-1995 til 27 700 for årene 2000-2004.

Formidling/publisering i 2005: Det er holdt flere foredrag om prosjektets temaer. En SIRUS-rapport er publisert.

PROSJEKT 1.6: METANOLSAKEN OG SPRITSALGET PÅ VINMONOPOLET

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Varighet: 2003-2006
Finansiering: AS Vinmonopolet og SIRUS

Tema: Sommeren/høsten 2002 ble det oppdaget at det ble omsatt illegal metanolinnholdig sprit i Norge. Vi vil se på om kunnskapen om at noe av den illegale spriten som ble omsatt i Norge inneholdt metanol, fikk konsekvenser for Vinmonopolets salg av brennevin.

Status: Det ble i 2004 foretatt en del beregninger for virkningen på Vinmonopolets salg av brennevin på landsbasis og publisert en rapport som inneholdt anslag over hvordan metanolsaken påvirket salget ved Vinmonopolet. Det er ikke arbeidet på prosjektet i 2005.

Resultater: De beregninger som er gjort i 2004 basert på tidsserieanalyse, tyder på at metanolsaken førte til 5 prosent økning i Vinmonopolets salg av brennevin over disk i perioden oktober 2002-mars 2004.

Formidling/publisering i 2005: Ingen

PROSJEKT 1.8: PRISFØLSOMHET FOR ETTERSPØRSEL AV TOBAKK

Ansvarlig: Anne Line Bretteville-Jensen
Samarbeidspartner: Erik Bjørn, UiO og Randi Selmer, Folkehelseinstituttet
Varighet: 2005-2007
Finansiering: SIRUS

Tema: Nærmere 38.000 personer har deltatt 3 ganger i undersøkelsene foretatt i regi av Statens Helseundersøkelser (SHUS) der de blant annet har besvart spørsmål om røyking. Dataene innehol-

der i tillegg opplysninger om enkelte sentrale helseparametere, mosjon samt opplysninger rundt arbeidsforhold. Disse dataene er koblet mot opplysninger om inntekt, utdanning, yrkesstatus og husholdningstype. Viktige problemstillinger i analysene vil være:

1. Forklare etterspørselen etter sigaretter/tobakk blant de som røyker. Her vil pris og inntekt være sentrale variable, men det vil også være viktig å "kontrollere" for kjønn, alder, utdanning, egen inntekt, husholdningens samlede inntekt, husholdningens størrelse og sammensetning (antall barn under 16 år) samt egen helse og mosjon og se på disse variablenes betydning for forbruket. Ved at man har opplysninger om samme person på 3 tidspunkt vil det være mulig å lage indikatorer for avhengighet og "kontrollere" også for dette. Man kan i tillegg undersøke om priselastisiteten er forskjellig blant ulike undergrupper i utvalget.

2. Undersøke om dataene kan si noe om faktorer som er viktig for røykestopp. Vil man finne at pris og inntekt er viktige variable også her, eller er helseindikatorer, utdanning etc. av mer avgjørende betydning? Ved å sammenligne gruppene av daglig røykere, aldri røykere og eks-røykere kan man trolig kunne si noe mer om betydningen av de ulike faktorene. Siden data for den enkelte er samlet inn over en 10-12 års periode kan røykekarrieren studeres nærmere.

Resultater: Foreløpig ingen.

Publisering: Foreløpig ingen.

PROSJEKT 1.9: EN KVALITATIV STUDIE AV HEROINMARKEDET

Ansvarlig: Mette Irmgard Snerthingdal og Anne Line Bretteville-Jensen

Varighet: 2005-2006

Finansiering: SIRUS/ Justisdepartementet

Tema: På hvilken måte er heroinmarkedet i Norge organisert? Hva kan heroinselgere og importører fortelle oss om markedets arbeidsdeling og eventuelle nettverk? Hvordan har forholdene på selgersiden utviklet seg over tid? Hva skiller heroinmarkedet fra markedene for andre typer illegalt omsatte rusmidler? Studien tar sikte på kvalitative dybdeintervju med personer som antas å ha viktig kunnskap om heroinmarkedet. Denne undersøkelsen inngår som et delprosjekt av Narkotikamarkedet i Oslo (se prosjekt 1.4), hvor også datamaterialet samlet inn gjennom sprøytemisbruker som oppsøker sprøyteutdelingen i Oslo og heroinbeslag registrert av NYE KRIPOS skal benyttes.

Studien er eksplorerende i den forstand at en lignende studie ikke har vært gjennomført i Norge og fremgangsmåten bærer derfor preg av å være utprøvende. Utvalget rekrutteres via ulike vervingsstrategier rett mot fengsler, behandlingsinstitusjoner og gateplan. I tillegg vil politibetjenter som har kjennskap til narkotikamarkedet generelt, og heroinmarkedet spesielt, intervjues.

Resultater: Foreløpig ingen.

Publisering: Foreløpig ingen.

PROSJEKT 1.10: UNGDOMS ETTERSPORSEL ETTER ALKOHOL

Ansvarlig: Frid Fjose Berg og Anne Line Bretteville-Jensen

Varighet: 2005

Finansiering: SIRUS

Tema: Norske myndigheter har som mål å begrense bruken av alkohol, spesielt blant ungdom. Hensikten med dette prosjektet har vært å studere ungdoms forbruk av øl, vin og brennevin. Vi har ønsket å analysere enkelte forhold som påvirker om ungdom noen ganger har drukket alkohol og for-

hold som påvirker hvor mye ungdommene drikker. Siden alkoholavgifter, og derigjennom prisen på ulike alkoholsorter, regnes for å være et viktig virkemiddel for å nå myndighetenes mål, har vi vært spesielt opptatt av sammenhengen mellom ungdommenes alkoholforbruk og priser. Vi har både sett på hvilken rolle prisen spiller for alkoholdebut, og i hvilken grad konsumet til de som drikker alkohol påvirkes av prisendringer. I tillegg har vi studert alkoholkonsumet i forhold til de aldersgrenser myndighetene har satt for kjøp av alkoholholdige varer. I tillegg til å begrense tilgjengeligheten på alkohol, påfører aldersgrensen ekstra transaksjonskostnader for de som likevel ønsker å kjøpe alkoholholdige varer.

Resultater: Alkoholprisen har sannsynligvis større innvirkning på hvor mye som konsumeres enn om ungdommen velger å debutere med alkohol. Aldersgrensen for alkoholkjøp ser ut til å ha sterkest direkte effekt for kjøp av øl, og det er også for øl vi finner klare effekter av avgiftspolitikken. De økte transaksjonskostnadene aldersgrensen påfører ungdommene som likevel velger å drikke, er trolig også viktige for å begrense konsumet. Selv om en del ungdom skaffer seg brennevin illegalt, synes aldersgrensen og brennevinsavgiftene å være et effektivt virkemiddel for å redusere bruken av sprit. Marginale avgiftsendringer vil trolig ikke medføre særlig reduksjon i forbruket av vin.

Publisering: En SIRUS-rapport er publisert

HOVEDOMRÅDE 2: RUSMIDDELBRUK OG RUSMIDDELKULTUR

PROSJEKT 2.1: UNGDOM OG RUSMIDLER

Ansvarlig:	Astrid Skretting
Medarbeidere:	Jann-Henrik Bardal, Anne Line Bretteville-Jensen, Elin K. Bye og Arvid Amundsen
Varighet:	1968-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Prosjektet tar sikte på å følge utviklingen i ungdoms bruk av tobakk og ulike typer legale og illegale rusmidler, samt holdning til narkotika. Det er foretatt årlige postale spørreskjemaundersøkelser blant ungdom i Oslo i aldersgruppa 15-20 år fra 1968. Fra 1990 er det foretatt parallelle landsomfattende undersøkelser som også omfatter Oslo. I 1998 og 2002 omfattet undersøkelsen også aldersgruppa 21-30 år. Målsettingen er først og fremst å ha datagrunnlag for å følge utviklingen når det gjelder ungdoms bruk av alkohol og eksperimentering med narkotika.

Status: Arbeidet i 2005 har bestått av den årlige innsamlingen av data i aldersgruppa 15-20 år ved hjelp av postsendte spørreskjema og registrering av innkomne svar, samt analyse av data. Framdriften følger de oppsatte planer.

Resultater: De årlige ungdomsundersøkelsene viser at det i siste halvdel av 1990-/begynnelsen av 2000-tallet var en økning i andel unge i alderen 15-20 år som oppga at de noen gang hadde brukt cannabis. Resultatene fra de siste årene kan imidlertid tyde på at økningen nå har stoppet opp og at andelen som oppgir å ha brukt cannabis har stabilisert seg eller gått noe ned. Andelen på landsbasis har i de siste åra vært omkring 15-17 %, mens den tilsvarende andelen i Oslo har vært omkring 21-25 %. Undersøkelsene viser at det heller ikke lenger er en økning i akseptering av cannabis, slik vi så på slutten av 1990-tallet. På landsbasis har det i de siste år vært omkring 8-10 % som oppgir at de mener hasj burde kunne selges fritt her i landet, mens 10-11% oppgir at de kunne tenke seg å prøve hasj hvis det ikke var fare for å bli arrestert av politiet. De tilsvarende andelene for Oslo var i 2005 henholdsvis 10 % og 14 %. Når det gjelder bruken av andre narkotiske stoffer har det i de seinere år vært omkring 3-4 % i aldersgruppa 15-20 år på landsbasis og 4-6 % i Oslo som oppgir at de har brukt amfetamin noen gang. Andelen som oppgir å ha brukt ecstasy ser ut til å ha stabilisert seg på omkring 2-3 % på landsbasis og omkring 2-4 % i Oslo.

Videre viser de årlige ungdomsundersøkelsene at det gjennomsnittlige forbruket av alkohol i aldersgruppa 15-20 år var stabilt i første halvdel av 1990-tallet og at det fant sted en relativt stor økning på slutten av 1990-årene. Forbruket ser nå ut til igjen å ha stabilisert seg, men på et høyere nivå enn det vi så tidligere.

Data for aldersgruppa 21-30 år viser naturlig nok at andelen som oppgir å ha brukt de ulike stoffene noen gang, er høyere enn for 15-20 åringer og at det skjedde en klar økning fra 1998 til 2002.

Formidling/publisering i 2005: Resultater fra de årlige ungdomsundersøkelsene er lagt ut på www.sirus.no og er publisert i Rusmidler i Norge. Data fra undersøkelsene er også brukt i ulike prosjekter ved SIRUS og en hovedoppgave i samfunnsøkonomi ved UiO. Det er ellers holdt foredrag der

resultatene fra undersøkelsene er presentert, samt at de er brukt i undervisning. Resultater er også formidlet til EMCDDA.

PROSJEKT 2.3: EUROPEAN SCHOOL SURVEY PROJECT (ESPAD)

Ansvarlig:	Astrid Skretting
Medarbeider:	Elin K. Bye
Samarbeidspartnere:	Den internasjonale delen av prosjektet foregår i regi av Centralförbundet för alkohol och narkitikaupplysning (CAN) i Sverige med støtte fra Europarådets samarbeidsorgan for narkotikaspørsmål, Pompidougruppen og EMCDDA. 35 europeiske land deltok i 2003-undersøkelsen. Norsk Gallup A/S har bistått SIRUS med datainnsamling i Norge.
Varighet:	1994-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Komparativ europeisk skoleundersøkelse blant 15-16 åringer om bruk av rusmidler.

Status: Det er til nå gjennomført tre datainnsamlinger, 1995, 1999 og 2003. Data er analysert og formidlet til CAN som er ansvarlig for utarbeidelse av den internasjonale rapporten. Det er utarbeidet nasjonale rapporter på bakgrunn av de norske undersøkelsene, den siste i 2003. Det planlegges en ny datainnsamling i 2007.

Resultater: Undersøkelsen i 2003 viste at omkring 60 % av 15-16 åringene oppga at de hadde røykt tobakk minst en gang i sitt liv. Omkring 30 % hadde røykt i løpet av de siste 30 dager og 18 % hadde drukket alkohol seks ganger eller mer i samme tidsrom. Omkring 9% rapporterte at de hadde brukt cannabis, mens det var omkring 1% som noen gang hadde brukt andre narkotiske stoffer. I underkant av 5 % oppga at de hadde sniffet løsemidler.

Formidling/publisering i 2005: Foredrag og undervisning. (Den internasjonale rapporten som omfatter resultater fra de 35 land som inngikk i undersøkelsen i 2003 ble publisert i desember 2004. Sammendraget fra den internasjonale rapporten er lagt ut på www.sirus.no. Særskilt rapport med resultater fra de tre norske undersøkelsene ble publisert i 2003).

PROSJEKT 2.4: DEN VOKSNE BEFOLKNINGS DRIKKEVANER

Ansvarlig:	Sturla Nordlund
Varighet:	2004 -
Finansiering:	SIRUS og Vinmonopolet

Tema: Prosjektet er en videreføring av de landsomfattende intervjuundersøkelser som tidligere er foretatt i 1956, 1962, 1966, 1968, 1973, 1979, 1985, 1991, 1994 og 1999. En ny undersøkelse ble gjennomført i 2004. Disse undersøkelsene er ment å gi datagrunnlag for belysning av en rekke forskjellige problemstillinger. En hovedproblemstilling for prosjektet er å skaffe kunnskaper om norske alkoholvaner og holdninger som den offisielle alkoholstatistikken, eller andre data, ikke kan gi. Siden 1985 er det også samlet inn data om enkelte andre stoffer som f.eks. tobakk, sovetabletter, beroligende midler og hasj/marihuana, og fra 1994 også om amfetamin, kokain og heroin. Mye av de samme typer data er innhentet ved den siste undersøkelsen som ved de tidligere, slik at lange tids-serier oppnås. I tillegg er det i hver undersøkelse tatt inn spørsmål som kan belyse aktuelle temaer eller som er av betydning for spesielle prosjekter. Disse vil ikke nødvendigvis bli gjentatt for å få tids-serier.

Status: Datainnsamlingen ble foretatt høsten 2004 av MMI. Et landsrepresentativt utvalg på 3192 personer i alderen 15 år og over ble intervjuet. Datamaterialet utgjør en ressurs for alle forskerne ved instituttet. Det er brukt, og vil bli brukt, i mange av instituttets prosjekter og publikasjoner. Det brukes også til å besvare mange av de henvendelser instituttet får fra andre forskere, fra media, politikere, organisasjoner og privatpersoner.

Resultater: Det er vanskelig å referere enkeltresultater fra en så "bredspektret" undersøkelse. Dataene vil bli brukt i mange sammenhenger og enkelte resultater basert på dette datamaterialet er omtalt under andre prosjekter.

Formidling/publisering i 2004: Data fra denne undersøkelsen er brukt i flere foredrag og "papers" ved forskerkonferanser. Ulike deler av datamaterialet er også brukt i artikler og annen formidling referert under andre prosjekter (se bl.a. prosjekt 1.1 og 1.3). Også deler av vår rapportering til EMCDDA er basert på data fra prosjektet (se prosjekt 6.1).

PROSJEKT 2.7: NARKOTIKASITUASJONEN I KOMMUNENE

Ansvarlig: Marte Ø. Lund/Ellen J. Amundsen
Medarbeidere: Kristin Buvik, Robert Lalla, Ann Christin R. Olsen
Varighet: 1992-
Finansiering: SIRUS

Tema: Etter anmodning fra Sosialdepartementet utarbeidet SIFA i 1990 en betenkning om opplegg av et løpende registreringssystem angående narkotikasituasjonen i kommunene. Et av forslagene som ble fremsatt – og som fikk tilslutning av departementet – var å innhente informasjon på årlig basis om narkotikasituasjonen i kommunene. På grunnlag av et rapportskjema er det for årene fra og med 1992 til og med 2000 innhentet opplysninger fra politiet og helse- og sosialvesenet i 46 kommuner. I rapportskjemaet gis det et anslag over antallet brukere av narkotiske stoffer i kommunen, hvorvidt det er registrert noen økning i antall brukere, endringer i tilgangen på stoffer og prioritering av narkotikarettet arbeid i etaten i løpet av året.

Status: Skjemaet ble noe revidert og sendt ut i ny form til alle 434 kommuner. Dessuten ble skjemaet sendt til alle politistasjoner og lensmannskontorer som dekker landets kommuner. Skjemaet ble ikke sendt til utekontakter fordi svarprosenten var dårlig.

Resultater:

Svarprosenten er som før høy. For sosial- og helseetatene gikk den noe ned fra 88 % i 2003 til 81 % for 2004. Tilsvarende tall for politiet var 91 % i 2003 til 87 % i 2004. Narkotikamisbruk ser også i 2004 ut til å angå alle kommunene. Nesten alle respondenter rapporterer at kommunen har brukere av en eller flere stofftyper. Undersøkelsen gir svar på spørsmål om totalomfanget av misbruket, ulike aldersgruppers bruk av narkotiske stoffer, inntaksmåter, narkotikarelaterte dødsfall, priser og en vurdering av forandringen i kommunen. Dessuten innhentes informasjon om kommunenes organisering av rusmiddelarbeidet og en problemvurdering.

Formidling/publisering i 2005: SIRUS rapport 2/2005, Amundsen, Ellen J., & Robert Lalla: Narkotikasituasjonen i kommunene. Resultater fra årene 2002 og 2003 44 s. Oslo 2005. Foredrag ekspertmøte i EMCDDA om prevalens av alvorlig narkotikabruk

PROSJEKT 2.9: HVEM DRIKKER HVA, NÅR – OG TIL HVA?

Ansvarlig:	Øyvind Horverak
Medarbeider:	Elin K. Bye
Varighet:	1999-2006
Finansiering	Sosial- og helsedepartementet og SIRUS

Tema: På grunnlag av data som er samlet inne av SIFA/SIRUS i 1973-2004, vil vi se på drikkevane-
ne i ulike sosiale grupper, og om materialet gir støtte til den stadige mer vanlige påstand om at kon-
tinentale drikkevaner er i ferd med å bre seg i Norge. Det ble i 2003 vedtatt å utvide undersøkelsen
til også å omfatte de data SIRUS hentet inn ved den landsomfattende intervjuundersøkelsen i 2004.

Status: Det forelå et utkast til rapport i 2003, men dette ble ikke publisert da en ville oppdatere stu-
dien med data fra undersøkelsen i 2004. Det opprinnelige utkastet fra 2003 er i løpet av 2005 blitt
fullstendig omarbeidet, og det vil bli publisert en forskningsrapport i løpet av første halvår 2006.

Resultater: Det er utarbeidet en manual for hvordan alkoholdataene fra de femårige undersø-
kelsene skal behandles for at dataene for de ulike årene skal være konsistente og sammenliknbare.
Alkoholdataene fra undersøkelsene i perioden 1973-2004 er lagt inn på ei fil hvor denne manualen
er fulgt.

Formidling/publisering i 2005: Ingen

**PROSJEKT 2.11: ALKOHOLKONSUM BLANT 1. GENERASJONS NORDMENN MED ULIK
ETNISK/RELIGIØS BAKGRUNN**

Ansvarlig:	Ellen J. Amundsen
Medarbeider:	Ingeborg Rossow
Samarbeidspartner:	Nasjonalt Folkehelseinstitutt v/Svetlana Skurtveit
Varighet:	2000-2005
Finansiering	SIRUS, data delvis finansiert av Statens helseundersøkelser/ Folkehelseinstituttet

Tema: Om og i hvilken grad 1. generasjons norsk ungdom (2 generasjon innvandrerungdom) til-
passer seg en norsk "drikkekultur", og om det eventuelt også skjer en "tilpasning" av drikkevaner
blant ungdom med norsk familiebakgrunn i miljøer med stort innslag av ungdom med annen
etnisk/religiøs bakgrunn hos foreldrene. Det benyttes data fra Ung-HUBRO, ungdomsdelen av
Helseundersøkelsen i Oslo 2000/2001.

Status: Arbeidet avsluttet med to skriftlige arbeider.

Resultater: Ungdom med innvandrerbakgrunn fra land med tørr alkoholkultur rapporterer om en
tilpasning til norske alkoholvaner. Det vil ta varierende tid, avhengig av landbakgrunn, om eller når
ungdom med slik bakgrunn når et "norsk" nivå. Ungdom med norsk bakgrunn rapporterer om
lavere hyppighet av alkoholbruk og å være full i områder med en stor andel ungdom med muslimsk
bakgrunn. Dette gjelder selv når man tar hensyn til forskjeller i alkoholbruk for ulik sosioøkonomisk
status målt ved foreldreinntekt, samt for andre bakgrunnsvariable.

Formidling/publisering i 2005: Artikkel i internasjonalt tidsskrift: Ellen J. Amundsen, Ingeborg
Rossow, Svetlana Skurtveit: Drinking pattern among adolescents with immigrant and Norwegian
background: A two-way influence? *Addiction* (2005) Vol 100, 1453-1463 samt SIRUS rapport i
skriftserien: Amundsen, Ellen J.: Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: hva betyr innvandrerbak-
grunn? Resultater fra en helseundersøkelse blant 10 klassinger i Oslo 2000/2001 92 s. SIRUS skrift-
serie 5/2005 Oslo 2005.

PROSJEKT 2.14: BRUK AV NARKOTIKA I NORSKE FENGSLER OG SONINGS VIRKNING PÅ NARKOTIKAMISBRUK OG MISBRUKERKARRIERE

Ansvarlig: Einar Ødegård
Samarbeidspartnere: Kristen Ringdal, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU og Serge Brocy, Centre International de criminologie comparée, Univ. i Montreal
Varighet: 1997-2007
Finansiering: SIRUS

Tema: Prosjektets siktemål er for det første å undersøke graden og omfanget av rusmisbruksproblemer knyttet til fangepopulasjonen. For det andre, ønsker vi å analysere effekten fengselsstraff har på bruk av rusmidler.

Status: En artikkel er til vurdering i tidsskrift. Det arbeides med en artikkel nummer to.

Resultater: Resultater vil bli publisert i tidsskrifter.

Formidling/publisering i 2005: Ingen.

PROSJEKT 2.18: SPILLEADFERD OG SPILLEAVHENGIGHET I NORGE

Ansvarlig: Ingeborg Lund
Medarbeider: Sturla Nordlund
Samarbeidspartner: Ingeborg Rossow, SIRUS
Varighet: 2001-2007
Finansiering: Sirius

Tema: Omsetningen på spillemarkedet i Norge har økt meget sterkt de siste 10 år, og det er grunn til å tro at dette har gitt seg utslag i at langt flere har fått problemer av ulik art i forbindelse med sin spilling. En viss andel vil også, ut fra spesielle internasjonale kriterier, kunne sies å være spilleavhengige. Den mest sentrale problemstilling i dette prosjektet er å estimere denne andelen. Vi har imidlertid også ønsket å kartlegge "normalbefolkningens" spilleatferd, finne hvordan atferden er fordelt i befolkningen, hvordan innsats og tap er fordelt, osv. Av spesiell interesse er det å få vite litt om spilleadferd og -problemer blant ungdom, og vi inngikk derfor et samarbeid med NOVA som tok med en del spørsmål om dette emnet i sin ungdomsundersøkelse i 2002. En annen gruppe som sies å drive mye med pengespill er de kriminelle. Vi har derfor også fått med noen få spørsmål om dette temaet i en undersøkelse som ble gjort i fengslene i desember 2002 (se prosjekt 2.14).

Status: Høsten 2002 ble det er innhentet data fra et representativt utvalg på, i utgangspunktet, 10 000 personer i alderen 15-74 år fra hele landet. Svarprosenten ble 55, og en ferdig rapport ble publisert i juni 2003. Også analysene av data fra NOVAs ungdomsundersøkelse er ferdig og en rapport ble publisert i februar 2003. Begge rapportene ble levert i henhold til oppdragsgivers tidsplan. I 2004 og 2005 ble det gjort videre analyser av datamaterialet, og resultater fra 2002-undersøkelsen har blitt presentert internasjonalt.

Resultater: Undersøkelsen viser at pengespill er svært utbredt i Norge. Over 80% av den voksne befolkning deltok i pengespill i 2002, mens 41% deltok så ofte som en gang i uka. Andelen dagligspillere utgjorde likevel kun 1,4% av spillerne. Blant normalspillere var lotterier, og særlig Lotto, den mest utbredte spilltypen.

Ut fra den målemetoden vi har brukt (NODS) hadde 0,7 ($\pm 0,2$)% av vårt utvalg hatt pengespillproblemer eller –patologi i løpet av det siste året, mens 1,4 ($\pm 0,3$)% hadde eller hadde hatt problemer eller patologi noen gang i løpet av livet. Overført til befolkningen utgjør dette ca 49 000 personer over livstiden, og 24 500 personer siste 12 måneder. Problemspill var mer utbredt blant menn, personer under 25 år, og personer med annen etnisk bakgrunn, enn blant kvinner, personer over 25 år og personer født i Norge. Den mest utbredte spilltypen blant problemspillere var pengeautomater. De 0,7% av utvalget som hadde nåværende problemer oppga utgifter til pengespill som tilsvarte 13% av det som totalt ble brukt på spill. Problem- og patologiske spillere var også vesentlig mer optimistiske i forhold til vinnerjanser, hadde startet med pengespill vesentlig tidligere og langt oftere hatt en tidlig gevinst enn andre. I tillegg oppga de oftere at pengespill hadde gjort dem nervøse eller urolige, at de savnet andre menneskers selskap, at de hadde foreldre eller andre familie-medlemmer med pengespillproblemer, og at de hadde dårlig helse.

Blant menn som satt i fengsel i desember 2002 hadde over 11% tegn på spilleproblemer, mens andelen blant kvinner var i underkant av 5%. I likhet med befolkningen for øvrig var det større problemer blant unge enn blant eldre.

Studien av ungdom viste at det blant 13-19 åringer var nærmere tre av fire som hadde satset penger på pengespill i løpet av siste år, flertallet av disse spilte mindre enn et par ganger per måned. Den tiendedelen av ungdom som spilte mest, sto for mer enn halvparten av alt pengespill blant ungdom. Spill på gevinstautomater var det mest utbredte spillet og sto for en tredjedel av det totale omfanget. Til tross for 18-års aldersgrense var spill på automater like utbredt blant ungdom under 18 år som blant dem over 18, og nærmere en av fem tenåringer spilte på gevinstautomater en gang i uka eller oftere. I alt 3,2 % av tenåringene ble, etter strenge kriterier, vurdert å ha pengespillproblemer. I denne gruppen var et stort flertall gutter. Ungdom med venner som spilte ofte på automater, ungdom i lavinntektsfamilier, og ungdom med problematferd var overrepresentert blant problemspillere.

Publisering/formidling i 2005: En artikkel er sendt til et internasjonalt tidsskrift.

PROSJEKT 2.19: BEREGNING AV OMFANG AV NARKOTIKAMISBRUK OVER TID

Ansvarlig:	Ellen J. Amundsen
Medarbeidere:	Einar Ødegård, Astrid Skretting og Anne Line Bretteville-Jensen
Varighet:	2002-
Finansiering	SIRUS

Tema: Beregning omfang av (prevalens) av narkotikamisbruk over tid gjennom utvikling av et modellverktøy som beskriver rekruttering til, varighet av og opphør av slikt misbruk. Arbeidet skal bidra til å kartlegge hvilke observasjoner som best vil redusere usikkerheten i beregning av omfang. Grunnlag for rapportering til EMCDDA om omfang av alvorlig narkotikamisbruk.

Status: Det ble arbeidet videre med "multipel indikator metode" (MIM), en anerkjent EMCDDA metode, for estimerer omfang av (problematisk) narkotikabruk ved hjelp av en rekke indikatorer for geografisk spredning av narkotikamisbruk. Arbeidet med data fra Folkehelseinstituttet om prøver av rusmidler i veitrafikk ble videreført. Fra Kommuneundersøkelsene om narkotikabruk i 2002-2004 (SIRUS) er det hentet ut data om narkotikamisbruk og sprøytemisbruk. Arbeidet med beregning av prevalens (omfang) av sprøytemisbruk er fortsatt basert både på kommuneundersøkelsen alene og hvor denne gir et bidrag til MIM. Arbeidet med en pilotvariant av en statistisk modell for endring i narkotikamisbruk over tid er videreført.

Resultater: Arbeidet videre med 2 nye måter å rapportere prevalens av sprøytemisbruk for 2000-2004.

Formidling/publisering i 2005: Formidling av resultater om prevalens av sprøytemisbruk med basis i kommuneundersøkelsen er formidlet til EMCDDA.

PROSJEKT 2.20: IDEALTYPISKE BRUKERTYPER AV TOBAKK

Ansvarlig: Karl Erik Lund
Medarbeidere: Marianne Lund, Elisabeth Larsen og Jostein Rise
Samarbeidspartner: Rita Lindbak, Sosial- og helsedirektoratet, avd. tobakk
Varighet: 2001-
Finansiering: SIRUS

Tema: Uforstyrret av medisinske motforestillinger ble masseutbredelsen av tobakksbruk etablert i løpet av første halvpart av forrige århundre. I et diffusjonsperspektiv var tidligadoptørene av røyking det mannlige, velsituerte, urbane borgerskap. Røyking signaliserte lenge høy status, konnoterte modernitet og kunne utøves på de fleste menneskelige fellesarenaer. Når røykingen begynte å avta i løpet av 1960-årene var det igjen de samme karakteristika som preget tidligadoptørene. Etter fire tiår med helseinformasjon røyker fortsatt 1,2 millioner nordmenn årlig 7000 tonn tobakk for ca 10 mrd. kroner. Likevel har det foregått formidable endringer både i produktpreferanse og i den sosio-demografiske sammensetningen av brukerne. Fire forbruksperioder kan karakteriseres ved produkt-dominans. Kronologisk har dette vært bruk av tyggetobakk (snus og skrå), piperøyking, rullerøyking og røyking av fabrikkframstilte sigaretter. I forhold til mønsteret for utbredelse i 1960-årene er tobakksbruk delvis marginalisert, feminisert, ruralisert og sosialt deklassert.

Brukerkategorier kan opprettes både etter bruksfrekvens (for eksempel daglig røykere v/s av og til-røykere) og i henhold til produktet som anvendes. Prosjektet tar sikte på å dokumentere sosiale, kulturelle, økonomiske og demografiske kjennetegn ved ulike brukergrupper. Herunder undersøke om det eksisterer holdnings- og kunnskapsdifferanser mellom brukergruppene, samt eventuelle forskjeller i risikopersepsjon. Resultatene fra prosjektet vil, sammen med teorier i helsekommunikasjon, være verdifulle for valg av budskapsform og budskapskanal i det tiltaksrettede arbeidet.

Status: Årlig tilsig av nye landsrepresentative data om tobakksvaner. Fortløpende analyser og rapporter.

Resultater: Prosjektet har i 2005 fokusert på sosiale ulikheter i slutterate, slutteintensjoner, produktpreferanse, kunnskapsnivå, holdninger og røykeintensitet.

Publisering/formidling i 2005: To vitenskapelige artikler publisert. Lund KE, Lund M. Røyking og sosial ulikhet i Norge. Tidsskr Nor Lægeforen 2005; 125: 560-3. Lund M, Lund KE, Rise J. Sosiale ulikheter og røykeslutt blant voksne. Tidsskr Nor Lægeforen 2005; 125: 564-8. Mange foredrag og populærvitenskapelig formidling gjennom intervjuer i eter- og printmedia.

PROSJEKT 2.21: ENDRINGER I DET SOSIOKULTURELLE KLIMA FOR BRUK AV TOBAKK - HVA SIGNALISERER SIGARETTEN?

Ansvarlig: Karl Erik Lund
Medarbeidere: Janne Scheffels og Jostein Rise
Samarbeidspartnere: Willy Pedersen, Inst. for sosiologi, UiO, Kirsten Costain Schou, HEMIL (delprosjekt II)
Varighet: 2001-
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet, Forskningsrådet og SIRUS

Tema: Prosjektets overordnede mål er å betrakte røyking som en type sosial distinksjonsmarkør og undersøke sigarettenes ulike symbolverdier i tid og rom (ulike kulturer).

Delprosjekt I: Vi skal dokumentere endringer i de informasjonsmessige, kulturelle og sosiale rammevilkår for røyking med henblikk på å forstå årsakene til masseutbredelsen av røyking på 1960-tallet (75% menn i 40-50 årene røykte). I et underprosjekt er avisenes dekning av tobakk som et hel-seanliggende studert.

Delprosjekt II: 4000 ungdommer har svart på et spørreskjema om sigarettenes symbolske og meningsbærende sider. I tillegg gjennomføres intervjuer av ca 20-25 ungdommer fra ulike sosiale miljøer. Et eksisterende intervjumateriale fra Den Norske Kreftforening vil bli vurdert inkludert i analysegrunnlaget. Hovedmålet med prosjektet er å studere ungdoms forståelse av hvilken mening og funksjon røyking har i dag. Vi ønsker å studere oppfatninger om og holdninger til røyking, og å forsøke å få en innsikt i de sosiale og kulturelle faktorene som understøtter disse. Røyking er en type livsstilsatferd som i stor grad handler om å bekrefte identitet og tilhørighet, vi ønsker å studere prosessene som ligger bak dette. En tilleggsproblemstilling er ungdoms forståelse og håndtering av nikotinavhengighet.

Status: Delprosjekt I: Fortløpende analyser. Kontinuerlig rapportering i ulike medier. Delprosjekt II: Analyse- og rapportering fra det kvantitative materialet er i sluttfasen. Analyse av kvalitativt materiale er ferdig. Rapportering pågår.

Resultater: Generasjoner født i tidsrommet 1925-1935 hadde sin formative ungdomstid plassert inn i en historisk epoke hvor myndighetene hadde gitt tobakk status som et nødvendighetsgode og politikere deltok i tobakksreklamen. Røyking var en majoritetsatferd blant menn og var en allment akseptert norm i de fleste sosiale kontekster – bl.a. utøvd av et flertall av mannlige leger, samt kjente toppidrettsfolk. Legene - kanskje som følge av et klart råd fra sitt tidsskrift - var nesten fraværende som informatører om helseeffekter ved tobakksbruk. Statlige kampanjer kom først i 1970-årene. Anti-tobakks propaganda ble i stor utstrekning drevet av aktører uten særlig troverdighet, og denne ble i tillegg uthult gjennom intensivt reklameaktivitet som satte befolkningen i krysspress. Det samfunnsmessige tobakksklima i 1950- og tidlig i 1960-årene forsynte allmennheten med en referanseramme for røyking hvor forståelsen av risiko sannsynligvis har vært meget dårlig.

Delprosjekt II: Det kvantitative materialet viser tydelige sosiale skillelinjer mellom de ungdommene som røyker daglig og de som røyker av og til. En langt større andel av dagligrøykerne (57%) går på yrkesfaglig studieretning sammenlignet med 35% av av og til-røykerne. Dobbelt så stor andel av og til-røykere som dagligrøykere sier at de har planer om å ta høyere utdanning. Av og til-røykerne kjennetegnes også - i motsetning til dagligrøykerne og på linje med ikke-røykerne - av et kulturkonsum karakterisert av høy kulturell kapital og identifikasjon med ungdomsgrupper preget av organisert fritid, mestring og prestasjon. Av og til-røykere og dagligrøykere oppgir ulike grunner til å røyke, har ulik forståelse av røykingens sosiale funksjon og av egen mestringsevne mht. røykeslutt.

Formidling/publisering i 2005: Tre vitenskapelige artikler. Scheffels J, Lund KE. Occasional smoking in adolescence: constructing an identity of control. *Journal of Youth Studies* 2005; 4: 445-60. Rise J, Lund KE. Predicting children's level of exposure to environmental tobacco smoke based on two national surveys in Norway in 1995 and 2001. *Addictive Behaviours* 2005; 30: 1267-71 and Lund KE, Helgason AR. Environmental tobacco smoke in Norwegian homes, 1995 and 2001: changes in children's exposure and parents attitudes and health risk awareness. *European Journal of Public Health*. 2005; 2: 123-7. Mediedeltakelse og foredrag.

PROSJEKT 2.22: VARIASJON I ALKOHOLFORBRUK MED ALDRING I FINLAND, NORGE OG SVERIGE

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Medarbeider: Einar Ødegård
Samarbeidspartnere: Heli Mustonen, STAKES/Finland og Håkan Leifman, SoRAD/Sverige
Varighet: 2002-2006
Finansiering: SIRUS for den norske del

Tema: Studere hvordan alkoholkonsumet endres med aldring ved hjelp av en kohorttilnærming. Alderskohorter følges gjennom tverrsnittsstudier over ca. 30 år, trolig 1970-2000, og man skal prøve å skille ut periode- og kohorteffekter fra aldringseffekter.

Status: De første analyser ble gjennomført på norske data fra 1962-1999 for variabelen 'Ikke drukket alkohol siste 12 måneder'. Finske data ble mottatt høsten 2004 og tilsvarende analyser gjennomført. Det er uklart om det er tilstrekkelige tidsserier med svenske data. Prosjektet er forsinket.

Resultater: Ingen

Formidling/publisering i 2005: Ingen.

PROSJEKT 2.23: UTVIKLINGEN I FORBRUKET AV "RUSBRUS"

Ansvarlig: Sturla Nordlund
Medarbeidere: Øyvind Horverak, Astrid Skretting, Elin Bye
Varighet: 2003 - 2005
Finansiering: SIRUS

Tema: Såkalt "rusbrus" kom på markedet i Norge i 1995. Dette var mange forskjellige typer produkter, alt fra gjærede fruktdrikker og maltbaserte drikker til utblandet sprit. To merker ble i begynnelsen solgt i vanlige butikker, men nokså snart ble alle typer "rusbrus" bare tillatt solgt i Vinmonopolets butikker og på skjenkesteder. Undersøkelser tyder på en viss popularitet i ungdomsmiljøer, særlig blant jenter, men salget var beskjedent fram til 31.12.2002. EFTAs overvåkingssorgan, ESA, anla i desember 2000 sak mot Norge med krav om likebehandling av øl og andre drikkevarer som inneholder mellom 2,50 og 4,75 volumprosent alkohol. I mars 2002 avsa EFTA-domstolen en dom som innebar at det, fra 1.1.2003, ble lov å selge rusbrus med styrke opp til 4,75 prosent i alle dagligvarebutikker med bevilling for ølsalg. Vi ønsker å følge utviklingen i dette salget og beskrive bruksmønstrene.

Status: Analysene er basert på data fra mange kilder. Bryggeriforeningen, i samarbeid med Vin- og brennevinsimportørenes forening, publiserte fram til 31.12.2004 en månedlig statistikk for rusbrus-salget. I tillegg ble utviklingen fulgt gjennom ulike survey-data. Det er allerede siden 1997 innhentet data om rusbrus i de årlige ungdomsundersøkelsene. I tillegg ble ESPAD-undersøkelsen gjort i 2003 med spørsmål om bruk av rusbrus (se prosjekt 2.3). Et spørsmål om rusbrus er også tatt med i MMIs "Barn- og Ungdomsundersøkelse" i 2003 og 2004. Også de to siste undersøkelsene (i 1999 og 2004) av drikkevanene i den voksne befolkningen, dvs. i alderen 15 år og over (se prosjekt 2.4), har hatt med spørsmål om forbruket av rusbrus.

Resultater: Etter at salg av rusbrus ble lovlig fra vanlige dagligvarebutikker med bevilling for ølsalg fra 1.1.2003, økte salget kraftig. Det var i 2003 omtrent tre ganger høyere enn i 2002, men utgjorde fremdeles bare ca. 3-4 % av det totale registrerte forbruket regnet i ren alkohol. I 2004 sank salget til ca halvparten av nivået i 2003.

Formidling/publisering i 2005: Resultater er presentert i flere foredrag og i en artikkel som er sendt til et internasjonalt tidsskrift.

PROSJEKT 2.24: RØYKEADFERD OG AKKULTURASJON BLANT UNGDOM I OSLO

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Medarbeider: Silje Skalle
Varighet: 2004-2005
Finansiering: SIRUS, data delvis finansiert av Statens helseundersøkelser/
 Folkehelseinstituttet

Tema: Studier av endringer i livsstils og forbruksvaner (kosthold, alkohol mv.) ved immigrasjon til land med andre vaner viser at det som hovedregel foregår en tilpasning over tid. Vi ønsker å studere hvordan røykevaner etableres blant ungdom med innvandrere og norsk familiebakgrunn i multikulturelle miljøer.

Status: Silje Skalle arbeider med en artikkel som del av sin doktorgrad. Hun sluttet ved SIRUS 1.7.05, men fortsetter arbeidet med artikkelen. Hennes arbeid ble konsentrert om ungdom med norsk bakgrunn fordi røykemønster blant ungdom med innvandrerbakgrunn var såpass forskjellig fra ungdom med norsk bakgrunn at det ikke ble plass i formatet for en artikkel.

Resultater: For guttene varierte tobakksbruken mindre med landbakgrunn enn blant jentene, 60-70 % av guttene hadde aldri røykt. For jentene varierte røyking etter hvilket land foreldrene kom fra: hele 90 % med pakistansk bakgrunn hadde aldri røykt, mens 47 % med en norsk forelder hadde aldri gjort dette. Dagligrøyking rapporteres av 13 % av guttene og 15 % jentene. Gutter med bakgrunn fra Tyrkia og Marokko rapporterte om høyere tall for daglig røyking (17 % og 20 %). Det samme gjør jenter fra Iran (20 %). Blant jenter fra Pakistan, Vietnam, Somalia og Marokko var det svært få som røykte daglig. Daglig bruk av snus/skrå og lignende forekommer nesten bare blant gutter med norsk bakgrunn.

Formidling/publisering i 2005: Tobakksdelen av SIRUS skriftserie 5/2005 Amundsen, Ellen J.: Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: hva betyr innvandrerbakgrunn? Resultater fra en helseundersøkelse blant 10 klassinger i Oslo 2000/2001 92 s. Oslo 2005.

PROSJEKT 2.25: RESTAURANTKULTUR I OSLO

Ansvarlig: Ingeborg Lund
Medarbeider: Karl Erik Lund, Inger Synnøve Moan
Samarbeidspartner: Börje Olsson, Jukka Törrönen, Hildigunnur Olafsdottir
Varighet: 2003-2006
Finansiering: SIRUS

Tema: I forhold til antall innbyggere har Norge et høyt antall serveringssteder, og det kan se ut til at en stadig større andel av alkoholkonsumet skjer ute på serveringssteder. Dette gjelder ikke minst for "unge voksne" som befinner seg i en fase av livet da de framtidige drikkemønstre er i ferd med å etableres.

Den samme tendens kan finnes igjen også i Finland, Island og Sverige, mens situasjonen i Danmark er annerledes. Formålet med prosjektet er å studere nærmere restaurantenes betydning i utviklingen av alkohol- og røykekulturen, samt de alkohol- og røykepolitiske implikasjonene av restaurantenes økte betydning. Temaer som ønskes belyst er restaurantgjesters drikke- og røykevaner og oppfatninger om alkohol og røyking og serveringsstedenes rolle, serveringssteder som sosiokulturelt

rom der drikke- og røykemønstre og kultur skapes og kontroll av alkoholserving og røyking på restauranter. Når det gjelder røykevaner er det av spesiell interesse å se nærmere på utviklingen før og etter innføringen av røykeforbud på utesteder fra 1. juni 2004.

Status: En del deltakere har blitt rekruttert, intervjuet og har skrevet dagbok. Datainnsamling fortsetter i 2006.

Resultater: Ingen

Publisering/formidling i 2005: Ingen

PROSJEKT 2.26: USER PARTICIPATION IN THE NORDIC COUNTRIES AND THE NETHERLANDS

Ansvarlig: Hilgunn Olsen
Samarbeidspartnere: Astrid B. Willersrud (MAR Oslo), Taru Kekoni (University of Tampere), Jørgen Anker (Roskilde University), Jessica Palm (SORAD), Tuukka Tammi (STAKES), Björn Johnson (Arbetslivsinstitutet Malmö), Leili Laanemets (Högskolan Malmö), Dolf Tops (Högskolan Malmö).
Varighet: 2004-2006
Finansiering: NAD/SIRUS

Tema: Brukerorganisasjoner på narkotikafeltet og deres funksjon. I hvilken grad kan brukerorganisasjonene sies å ha innflytelse på ulike narkotikapolitiske spørsmål? Hvorfor har de evt. liten eller ingen innflytelse?

Status: Arbeidsgruppa ble opprettet i 2004, med deltakere fra Norge, Sverige, Finland og Danmark. Det er skrevet landsrapporter fra alle de involverte landene, artikler hvor konkrete eksempler på brukerinnflytelse diskuteres, samt diskursanalyser av hvordan "brukerne" oppfattes og hvordan de oppfatter seg selv. Artiklene trykkes i NAD-publikasjon 49, som kommer ut i første halvdel av 2006.

Resultater: Resultater blir publisert i NAD-publikasjon nr 49.

Formidling/publisering i 2005: Ingen.

PROSJEKT 2.27: NYE TIDER, NYE TRENDER – OG NYE GREP? UNGDOM OG RUS I ET NYTT ÅRTUSEN

Ansvarlig: Hilde Pape
Medarbeidere: Elisabet E. Storrø
Samarbeidspartnere: Ingeborg Rossow (SIRUS) Silje N. Fekjær (Universitetet i Oslo)
Varighet: 2003-2007
Finansiering: Norges forskningsråd

Tema: Prosjektets siktemål er framskaffe forebyggingsrelevant kunnskap knyttet til temaet 'ungdom og rus', og å få økt innsikt i ulike rusmidlers demografiske og sosiokulturelle nedslagsfelt. Fokus er blant annet rettet mot alkoholens tilgjengelighet for mindreårig ungdom, majoritetsmisforståelser knyttet til illegal rusmiddelbruk og mot den såkalte normaliseringshypotesen (som postulerer at illegale rusmidler har slått an blant vanlig, velfungerende ungdom). Prosjektet bygger på data fra store survey-undersøkelser av den generelle ungdomsbefolkningen.

Status: Det er ingen avvik fra framdriftsplanene. Hittil er det publisert 4 artikler fra prosjektet, mens ytterligere 4 artikler er ferdigskrevet og innsendt til vurdering. To artikler er under utarbeidelse.

Resultater: I strid med den såkalte normaliseringshypotesen, avdekket vi at unge voksne som eksperimenterer med stoff har en tendens til å peke seg negativt ut på ulike områder. Særlig ecstasy-brukere framsto som en belastet gruppe, blant annet med hensyn til psykiske problemer og utøvelse av antisosial atferd. Sammenliknet med dem som holdt seg helt unna de illegale rusmidlene, kom også hasjbrukere ugunstig ut. Forskjellene mellom dem som brukte, og dem som ikke brukte illegale rusmidler, kom for en stor del til syne allerede i tenåringsfasen.

Vi avdekket at tenåringer har en sterk tendens til å overestimere forekomsten av illegal rusmiddelbruk i den generelle ungdomsbefolkningen. Misforholdet mellom faktisk og antatt bruk var størst når det gjaldt tyngre stoffer. Ungdom som hadde brukt stoff selv, eller som hadde stofferfarne venner, var mer tilbøyelige til å overestimere enn ungdom ellers.

Om lag en av sju norske 13-15 åringer har fått alkohol av foreldrene sine i løpet det siste året. "Foreldrelanging" viste seg å være mest utbredt i lavere sosiale lag, i rurale strøk av landet og blant foreldre som ikke levde sammen. Jo oftere ungdommene hadde fått alkohol hjemme, desto høyere var sannsynligheten for at foreldrene drakk tett, og for at de ble oppfattet som lite omsorgsfulle og støttende. Videre var høyfrekvent, (men ikke lavfrekvent) "foreldrelanging" var relatert til tyngre drikking og alkoholrelaterte problemer blant de unge.

Ungdom i 13-17 års alderen skaffer seg i stor grad alkohol i fra andre ungdommer. I snaut en tredel av de gangene de mindreårige ungdommene hadde skaffet seg alkohol, var denne kilden blitt benyttet. Nest etter "andre ungdommer" fulgte ordinære salgs- og skjenkesteder for alkohol (22%) og tilgjengelighet i hjemmet – ved at de unge hadde tatt eller fått alkohol av foreldrene sine (20%). Blant mindreårig ungdom som drakk alkohol, hadde nesten halvparten benyttet kommersielle alkoholkilder en eller flere ganger siste år. Økt kontroll av salgs- og skjenkesteder, og trolig også en skjerping av sanksjonene ved overtredelse av gjeldende aldersbestemmelse, framstår derfor som noen aktuelle virkemidler i kampen mot ungdomsfylla.

Formidling/publisering i 2005: To artikler ble publisert i 2005. Resultatene er også formidlet på flere konferanser og fagseminarer.

PROSJEKT 2.28: FRA UNGDOM TIL VOKSEN. EN LONGITUDINELL STUDIE AV RUSMIDDELBRUK

Ansvarlig:	Elisabet E. Storvoll
Medarbeidere:	Ingeborg Rossow, Karl Erik Lund og Anne Line Bretteville-Jensen
Samarbeidspartnere:	Lars Wichstrøm, Psykologisk institutt, NTNU/ Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) og Willy Pedersen, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO/ NOVA
Varighet:	2005-2009
Finansiering:	SIRUS

Tema: Forskning på ungdoms og unge voksnes bruk av rusmidler er i stor grad basert på tverrsnittstudier, oftest blant skoleelever. Vi har derfor lite kunnskap om hvordan ungdoms rusmiddelbruk utvikler seg gjennom ungdomsårene og inn i voksen alder, og hvilke forhold som har betydning for ulike "karrieremønstre". Mer spesifikt vil prosjektet belyse stabilitet og endring i bruk av ulike rusmidler fra tenårene til voksen alder, og hva som kjennetegner ulike forløpsmønstre. Videre vil prosjektet belyse tidlige prediktorer for indikatorer på avhengighet i voksen alder og alternative forklaringer til "trappetrinnshypotesen" (se for øvrig prosjekt 2.30 "Trappetrinnshypotesen"). Data stam-

mer fra den longitudinelle spørreskjemaundersøkelse "Ung i Norge". Respondentene var 13-19-åringer ved den første datainnsamlingen som fant sted i 1992. Disse ungdommene har blitt fulgt opp igjen i 1994, 1999 og 2005. Datainnsamlingene har blitt gjennomført i regi av NOVA.

Status: I 2005 har vi deltatt i utformingen av spørreskjemaet til den fjerde og siste datainnsamlingen som i all hovedsak foregikk høsten 2005. Dataene skal etter planen være klare til bruk sommeren 2006.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2005: Ingen.

PROSJEKT 2.29: ALKOHOLBRUK BLANT INNVANDRERE

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Samarbeidspartner: Nasjonalt Folkehelseinstitutt v/Brit Oppedal
Varighet: 2005-2007
Finansiering: SIRUS

Tema: Beskrive alkoholbruk blant de mest tallrike innvandrere (ungdom og voksne) i Norge, mulig endring over tid i Norge og eventuell sammenheng med grad av innvandrergruppenes tilpasning til det norske samfunn. Studere sammenheng mellom ungdoms og voksnes alkoholbruk for personer med samme innvandrerbakgrunn og mulige sammenhenger med alkoholbruk blant personer med norsk bakgrunn i nærmiljøet.

Status: Pågående analyser

Resultater: Sammenhengen mellom alkoholbruk og vold er den samme for ungdom med norsk bakgrunn som ungdom med ikke-vestlig bakgrunn. Alkoholbruk er sjeldnere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant ungdom med norsk bakgrunn.

Formidling/publisering i 2005: Artikkeltkast om sammenhengen mellom alkoholbruk og vold ble presentert ved KBS 2005 i Riverside, California

PROSJEKT 2.30: TRAPPETRINNSHYPOTASEN

Ansvarlig: Anne Line Bretteville-Jensen og Hans Olav Melberg
Samarbeidspartner: Andre M. Jones, University of York/HEB
Varighet: 2005-2007
Finansiering: SIRUS/Helseøkonomi i Bergen (HEB)

Tema: Tunge narkotikamisbrukere oppgir ofte at de startet med sniffing, alkohol og hasj for deretter å gå videre til tyngre stoffer. Den såkalte trappetrinnsypotesen tar dette som tegn på at bruk av enkelte rusmidler er inngangsporten til andre stoffer (trappetrinnsypotesen). Hypotesen brukes aktivt som et argument mot å liberalisere narkotikalovgivningen for cannabis. Prosjektets formål er å se nærmere på denne hypotesen blant annet ved å ta hensyn til at oppstartsmønsteret delvis kan forklares ved såkalt uobserverbar individspesifikk variasjon/heterogenitet. Eksempelvis kan en bakenforliggende, men ikke observerbar, variabel forklare både bruken av hasj og heroin. Etter at man tar hensyn til slike faktorer man trolig få et riktigere bilde av hvor viktig hasjbruk er for sannsynligheten for bruk av heroin på et senere tidspunkt.

Resultater: Analyser gjennom bruk av en multivariat probit metode gir støtte til hypotesen om at cannabis øker risikoen for bruk av harde stoffer. Sammenhengen er imidlertid svekket etter at vi kontrollerer for uobserverbar heterogenitet.

Publisering: Det er publisert to working-papere og en artikkel er sendt inn for vurdering i et engelskspråklig tidsskrift.

PROSJEKT 2.31: LITTERATURSTUDIE – SPISEFORSTYRRELSER/RUS

Ansvarlig: Grethe Lauritzen
Samarbeidspartner: Heid Nøkleby
Varighet: 2004 - 2006
Finansiering: SIRUS

Tema: Anslagsvis 120.000 mennesker i Norge har spiseforstyrrelser (anoreksi, bulimi og overspising). I flg. Statens helsetilsyn har nær 40 % av de med bulimi også rusmiddelproblemer, mens det i den langt mindre gruppen med anoreksi antas at ca 20 % har rusmiddelproblemer. Den økte risikoen synes å gå begge veier, fra spiseforstyrrelser til rusmiddelmisbruk og fra misbruk til spiseforstyrrelser. SIRUS får henvendelser fra behandlingsapparatet om kompetanse og litteratur på området. Vi har derfor samarbeidet med Tyrili FoU om å gjøre en litteraturstudie på spiseforstyrrelser og rus.

Status: Litteraturstudien er gjennomført.

Resultater: Det er funnet en forholdsvis stor internasjonal litteratur om sammenheng mellom spiseforstyrrelser og rusmiddelbruk gjennom systematiske søk i databaser som PubMed/National Library of Medicine og PsychInfo/Apa og direkte i aktuelle tidsskriftbaser. Litteraturen omhandler sammenheng mellom diagnostiserte spiseforstyrrelser eller spiseforstyrret atferd og bruk/misbruk av tobakk, alkohol og illegale rusmidler. Både epidemiologiske og kliniske studier er inkludert. Det er skrevet svært lite norsk faglitteratur på dette emnet.

Formidling/publisering i 2005: Ingen. Utkast til SIRUS rapport foreligger.

PROSJEKT 2.32: ALKOHOL I SMÅBÅT- OG BILTRAFIKK

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeider: Ragnar Hauge
Varighet: 2005-2007
Finansiering: SIRUS

Tema: Fra 1. januar 1999 ble det innført forbud mot føring av småbåt under påvirkning av alkohol (promillegrense 0,8), og promillegrensen for kjøring av bil ble i 2000 endret fra 0,5 til 0,2. Prosjektet skal belyse bruken av og holdningene til bruk av alkohol i forbindelse med kjøring av småbåt og bil i den voksne befolkningen.

Status: Datainnsamling utsatt til 2006

Resultater: Ingen

Publisering: Ingen

PROSJEKT 2.33: HVORDAN KARTLEGGES RUSMIDDELBRUK I BARNEVERNINSTITUSJONENE I NORGE?

Ansvarlig: Grethe Lauritzen
Samarbeidspartner: Svanhild Vik
Varighet: 2004 - 2006
Finansiering: SIRUS

Tema: SIRUS har gjennomført store kartleggings- og forskningsstudier av rusmiddelbrukere i behandling de siste årene. Noen av funnene peker i retning av at mange klienter har begynt å bruke rusmidler svært tidlig, dvs. fra 12-13 års alder. Det kommer også frem at en stor andel av stoffmisbrukere i behandling har vært under omsorg eller hjelpetiltak fra barnevernet under oppvekst. Mange har opplevd rusmiddelproblemer i familien. SIRUS ser behovet for å rette søkelyset mot barneverntiltakenes oppmerksomhet på tidlig misbruksutvikling og har innledet et samarbeid med Barne- ungdoms- og familiedirektoratet om dette.

Status: En spørreundersøkelse til alle landets barneverninstitusjoner er gjennomført. Tiltakene er spurt om de får klienter henvist med definerte rusmiddelproblemer, hvordan de eventuelt selv kartlegger rusmiddelbruk, ved hjelp av hvilke verktøy osv. Det har også vært stilt spørsmål om behovet for kompetanse på området.

Resultater: Ca 90 % av de offentlige barneverninstitusjonene i Norge og ca 80 % av de private har deltatt i undersøkelsen. Det finnes i liten grad standardiserte verktøy for å kartlegge rusmiddelbruk tilgjengelig for institusjonene. Det rapporteres behov for økt rusfaglig kompetanse og metoder for identifisering og kartlegging av bruk/misbruk hos klientene.

Formidling/publisering i 2005: Ingen. Utkast til rapport foreligger.

PROSJEKT 2.34: BEFOLKNINGENS HOLDNINGER TIL ALKOHOLPOLITIKKEN

Ansvarlig: Sturla Nordlund
Medarbeider: Ståle Østhus
Varighet: 2004-2005
Finansiering: Sirius

Tema: Formålet med prosjektet er å beskrive og forklare de endringene som har skjedd når det gjelder befolkningens oppslutning om den norske alkoholpolitikken siden 1960-tallet. I lys av de faktiske endringene som har skjedd, både med hensyn til bruken av de viktigste alkoholpolitiske virkemidlene (pris og tilgjengelighet) og når det gjelder sosiale og demografiske forhold, er det grunn til å forvente at også holdningene til alkoholpolitikken har endret seg.

Status: Prosjektet er avsluttet.

Resultater: Prosjektet er basert på data fra 9 tverrsnittundersøkelser av den voksne norske befolkningen i perioden 1962 til 2004. I denne perioden har restriktive innstramminger i alkoholpolitikken blitt mer og mer upopulære, samtidig som alkoholpolitikken har blitt mer og mer liberal. Denne utviklingen har gått i takt med en klar nedgang i andelen av befolkningen som sjelden eller aldri drikker alkohol.

Publisering/formidling i 2005: "Befolkningens holdninger til alkoholpolitikken - en analyse av sammenhengen mellom alkoholpolitikken og folkemeningen i perioden fra 1962 og fram til i dag". SIRUS-rapport nr 3/2005.

HOVEDOMRÅDE 3: FOREBYGGENDE TILTAK

PROSJEKT 3.3: VIRKINGENE PÅ ALKOHOLFORBRUK OG DRIKKEMØNSTER VED ETABLERING AV 70 NYE VINMONOPOLBUTIKKER

Ansvarlig:	Øyvind Horverak
Medarbeider:	Sturla Nordlund
Varighet:	1999-2006
Finansiering	AS Vinmonopolet

Tema: I perioden 1999-2004 er det åpnet 82 nye vinmonopolbutikker i Norge. I samme tidsrom er det innført selvbetjening i 144 av Vinmonopolets i alt 196 butikker. Prosjektet ser på hvilke følger dette har fått for drikkemønster, alkoholforbruk og alkoholomsetning både i landet som helhet, og i de regioner som fikk nye butikker.

Status: Innsamlingen av data har fortsatt, og i 2004 ble det gjennomført en landsomfattende intervjustudie av den norske befolkningen. Den vil, sammen med en tilsvarende studie i 1999, utgjøre hovedgrunlaget for studien. Det er ikke arbeidet på prosjektet i 2005.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2005: Ingen.

PROSJEKT 3.8: HOLDNINGER TIL OG BRUK AV RUSMIDLER BLANT GRUNNSKOLE-ELEVER

Ansvarlige:	Edle Ravndal og Arne Schanche-Andresen, Rusmiddelstatens Kompetansesenter
Medarbeider:	Elin K. Bye og Ellen Amundsen
Varighet:	2001-2006
Finansiering:	SIRUS og Rusmiddelstatens Kompetansesenter, Oslo kommune

Tema: I forbindelse med oppstartingen av Olweus' mobbeprogram i 23 Osloskoler, ønsket vi å sette i gang en evaluering av grunnskoleelevers (7.-9. klassetrinn) holdninger til og bruk av ulike rusmidler (inkludert tobakk). "Olweus-programmet" er ikke lagt opp med spesielt siktemål på å endre holdninger til og bruk av rusmidler. Olweus og medarbeidere hevder likevel at en positiv sideeffekt synes å ha vært at rusmiddelbruken har blitt betydelig redusert (ca. 35%). Fordi "Olweus-programmet" gjennom metodisk holdbar evaluering har vist seg å ha en god forbyggende effekt i forhold til mobbing, ønsker vi å måle eventuelle positive sideeffekter i forhold til holdninger til og bruk av rusmidler. Fire "eksperimentskoler" og to "kontrollskoler" deltar i undersøkelsen.

Status: Data fra den siste og fjerde spørreskjemarunden er innsamlet og analysert for den enkelte skole. Analyser av hele datamaterialet er under arbeid for skriving av artikkel

Resultater: Ingen endelige.

Formidling/publisering i 2005: Formidling av resultatene fra fjerde datainnsamling til Rusmiddeletatens Kompetansesenter og til de enkelte skoler som ønsket det.

PROSJEKT 3.9: RØYKING BLANT NORSKE 9. OG 10. KLASSINGER

Ansvarlig:	Jostein Rise
Medarbeidere:	Silje Skalle, Inger Synnøve Moan og Karl Erik Lund
Samarbeidspartnere:	Sosial- og helsedirektoratet og Den Norske Kreftforening
Varighet:	2000-2004
Finansiering:	Norges forskningsråd, Sosial- og helsedirektoratet og Den Norske Kreftforening

Tema: Ungdomsundersøkelsen fra 2000 viste at andelen dagligrøykere blant ungdomsskoleelever i Norge er økende på alle alderstrinn, både blant gutter og jenter sammenlignet med en tilsvarende undersøkelse i 1995. Dette prosjektet skal blant annet forsøke å få innsikt i hvorfor dette skjer og hva som kan gjøres for å stanse utviklingen. Mer spesifikt har prosjektet tre formål. For det første å skape innsikt i prosessene som styrer ulike typer av røykebeslutninger blant norske 9. klassinger. Til dette formål er ulike teoretiske modeller anvendt. Blant annet er teorien om planlagt atferd utvidet med begreper fra identitetsteori og prototype-villighetsmodellen for at den skal gi en bedre forståelse av underliggende prosesser. En annen tankegang er at røykere og ikke-røykere har stereotypiske oppfatninger av hverandre og at det er med å skape de sosiale bildene av røykere og ikke-røykere og at de sosiale bildene i sin tur påvirker de unges handlinger. For det andre å studere effekten av VærRøykFri, et landsomfattende forebyggende program som er implementert i om lag halvparten av alle ungdomsskoler i Norge. Vekten er lagt på å studere de mellomliggende sosial kognitive prosessene, dvs. det som foregår mellom intervensjonen og en eventuell atferdsendring. For det tredje skal prosjektet (som er longitudinelt) belyse endringer i røykeatferd og underliggende sosial kognitive prosesser.

Undersøkelsen er longitudinell og ble gjennomført ved hjelp av spørreskjema til 816 ungdomsskoler i november 2000 og november 2001. En elev fra hver 9. klasse ble trukket ut og det utgjorde ca. 2500 elever på begge tidspunkt. Svarprosenten var 85% i 2000 og 82% i 2001. Ved hjelp av kode-system er det mulig å identifisere de enkelte elevene slik at analysene kan foregå både på individ- og aggregat-nivå. Fordi ca. halvparten av klassene har deltatt i VærRøykFri (VRF) og resten ikke har deltatt, er undersøkelsen et naturlig eksperiment med en gruppe som er eksponert for VRF og en kontrollgruppe som ikke er eksponert og muliggjør en sammenligning av de to gruppene på sentrale variable.

Resultater: Studier av sosiale bilder og røyking viser at det er mulig å identifisere flere dimensjoner og at vurderingen av disse varierer om en er daglig-, av-og-til-røyker eller ikke-røyker. De sosiale bildene endrer seg også over tid for eksempel avhengig av om en begynner å røyke. En artikkel viste at de som deltok i VRF i mindre grad begynte å røyke i løpet av neste året enn de som ikke deltok. Andre faktorer som bidro til at man ikke begynte å røyke var: opplevelse av kontroll, røyking blant andre familiemedlemmer, drikking av alkohol og opplevd røykepress. En annen artikkel viste at ungdommer som hadde lagt konkrete planer om hvordan de skulle redusere røykingen, lyktes i større grad med dette enn dem som ikke hadde lagt slike planer. En sterk identitet som røyker reduserte derimot sjansene for å lykkes.

Status: Utskriving av internasjonale artikler har fortsatt. Både Inger Synnøve Moan og Silje Skalle har i løpet av året fullført alle kurs på doktorgradsprogrammet ved Psykologisk Institutt, UiO.

Publisering/formidling i 2005: Inger Synnøve Moan disputerte for PhD graden. To artikler trykte i internasjonale tidsskrift. To artikler aksepterte og en artikkel under revisjon i internasjonale tidsskrift.

PROSJEKT 3.12: RISIKOOPPLEVELSE OG RØYKING

Ansvarlig:	Jostein Rise
Medarbeider:	Karl Erik Lund
Samarbeidspartnere:	Sosial- og helsedirektoratet, professor Steve Sutton, Univ. of Cambridge
Varighet:	2001-2004
Finansiering:	SIRUS

Tema: I forbindelse med de forestående rettssakene som er anlagt mot tobakksindustrien ønsker Statens tobakksskaderåd (STR) en belysning av i hvor stor grad helserisiko tas i betraktning når man begynner å røyke og evt. slutter å røyke. I tillegg ønsker de en belysning av eksisterende data om kunnskapsnivået knyttet til sammenhengen mellom lungekreft og røyking på 1950-tallet og i hvilken utstrekning dette hadde nedfelt seg som grunnlag for beslutninger. Prosjektet skal belyse følgende problemstillinger: (i) sammenhengen mellom forskjellige former for risikoopplevelse og ulike røykebeslutninger hos ungdom og voksne; et aspekt som er lite påaktet i den internasjonale litteraturen er distinksjonen mellom en kognitiv og en affektiv komponent av risikoopplevelse og hvilken av disse som predikerer atferd best; (ii) graden av urealistisk optimisme hos ungdom og voksne som røyker når det gjelder risikoen for å få lungekreft og bli avhengige av nikotin, (iii) tar ungdom et informert valg når de begynner å røyke slik den amerikanske forskeren Viscusi hevder? Hypotesen er at risikobetraktninger er relativt fraværende når unge tar beslutningen om å begynne å røyke, (iv) hvordan blir risikoinformasjon i media og aviser fortolket og innkodet? Teoretisk analyse av hvordan denne type informasjon blir tilgjengelig som grunnlag for beslutninger. Ideen er at det er enda svakere grunnlag for å hevde at unge gjorde seg risikobetraktninger når de besluttet seg for å begynne å røyke på 1950-tallet.

Datagrunnlaget hentes fra ulike kilder: (i) Nasjonale survey-data fra voksne nordmenn 1995 og 2000 (SSB/STR), (ii) nasjonale survey-data (longitudinell undersøkelse) fra norske 9. og 10. klassinger gjennomført november 2000 og november 2001, (iii) undersøkelse av 14-16 åringer i to bydeler i Oslo gjennomført januar 2001, (iv) opinionsundersøkelser om kunnskapsnivået på 1950-tallet.

Status: Datagrunnlaget er allerede innsamlet. En artikkel er publisert i et internasjonalt tidsskrift og en rapport er skrevet. En internasjonal artikkel klar til innsending. To psykologistudenter har skrevet hovedoppgave på prosjektet.

Resultater: Resultatene viser at det er mulig å gjøre et skille mellom en affektiv og en kognitiv komponent i risikoopplevelsen hos norske dagligrøykere og at den affektive komponenten predikerer intensjon om å slutte å røyke i sterkere grad. Dessuten at det er relativt lite urealistisk optimisme når det gjelder sannsynligheten for å få lungekreft, dvs. røykere tror at de er utsatt for å få dette som ikke-røykere.

Publisering/formidling i 2005: En artikkel under revisjon i *Addiction*.

PROSJEKT 3.18: EVALUERING AV PILOTPROSJEKT PÅ INTEGRERT LOKALBASERT FOREBYGGING

Ansvarlig:	Ingeborg Rossow
Medarbeidere:	Bergljot Baklien, Hilde Pape, Elisabet E. Storvoll, Marianne Hansen
Varighet:	2003-2007
Finansiering:	Arbeids- og sosialdepartementet og SIRUS

Tema: Prosjektet skal evaluere hvorvidt, og eventuelt i hvilket omfang, de ekstra økonomiske bevilgningene til rusforebyggende arbeid i de seks utvalgte kommunene/regionene kan gi redusert

rusmiddelbruk og en nedgang i omfanget av rusrelaterte skader. Videre vil vi studere hvordan denne bevilgningen omsettes i kommunale prioriteringer, og hvordan rusforebyggende tiltak/programmer blir tatt i bruk og "vedlikeholdt" over tid.

Status: Prosjektet har en omfattende datainnsamling som også har pågått i 2005.

Formidling/publisering i 2005: Resultater fra skoleundersøkelsen i 2004 er beskrevet i rapporter for hver enkelt kommune/region og hele utvalget. Metoderapport for skoleundersøkelsen og et notat om evalueringsstudiens premisser og målsettinger er publisert på nettet.

PROSJEKT 3.20: EVALUERING AV STATLIGE TOBAKKSPREVENTIVE TILTAK

Ansvarlig:	Karl Erik Lund
Medarbeidere:	Marianne Lund, Jostein Rise
Samarbeidspartnere:	Leif Edvard Aarø, Jørn Hetland, Hemil-senteret, Universitetet i Bergen, Statens arbeidsmiljøinstitutt
Varighet:	2003-2008
Finansiering:	Sosial- og helsedirektoratet

Tema: Sosial- og helsedirektoratet har gitt SIRUS i samarbeid med HEMIL i oppdrag å evaluere den samlede statlige tobakkspreventive virksomheten i perioden 2003-2007. Dette innbefatter prispolitikk, advarselsmerking, informasjonsvirksomhet, restriktive tiltak for røyking i videregående skole og på serveringssteder samt andre framtidige tobakkspreventive tiltak som myndigheten måtte komme til å sette i verk i perioden. Sentralt i 2005 har vært å evaluere innføringen av røykfrie serveringssteder. Norge har et kaldere klima og flere røykere enn for eksempel California som innførte tiltaket i 1998, og utgangsbetingelsene er derfor vanskeligere. De gode erfaringene fra bl.a. California, Florida, Connecticut og Delaware kan ikke uten videre overføres til oss. Ønske om en egen effektevaluering ble dessuten uttrykt av flere representanter under Stortingsbehandlingen av Røykeloven. Seks forhold omkring Røykeloven evalueres.

- I. Økonomiske konsekvenser
- II. Håndhevingsproblemer og etterlevelse
- III. Eksponering for passiv røyking
- IV. Utilsiktede negative og positive effekter
- V. Endringer i tobakksbruk
- VI. Holdninger

Status: Avsluttende analyser. Rapportering pågår og rapport vil være ferdig i vårsemesteret 2006

Resultater: Resultater vil bli offentliggjort ved rapportens utgivelse våren 2006.

Publisering/formidling i 2005: Mange foredrag og stor mediedeltakelse for å redegjøre for effektene av Røykeloven. En rapport om tobakksavgiften ble publisert. Lund KE. Tobakksavgiften som helsepolitisk styringsinstrument. SIRUS skrifter nr 4/2005. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning. En powerpoint presentasjon om røykfrie serveringssteder ble lagt ut på et engelsk nettsted. Lund KE, Aarø LE, Rise J, Hetland J, Lund M. Smokefree bars and restaurants in Norway. Some tentative results. Kommentert figurrapport utgitt av Cancer Resarch UK på adressen: http://science.cancerresearchuk.org/reps/pdfs/smokefree_lund.pdf. Finnes også som stensilnotat. 45 sider. Oslo: SIRUS, 2005.

PROSJEKT 3.21: EVALUERING AV "ANSVARLIG VERTSKAP" I TRONDHEIM

Ansvarlig:	Bergljot Baklien
Medarbeider:	Kristin Vaage Buvik
Samarbeidspartnere:	Midtnorsk kompetansesenter Rus
Varighet:	2004-2006
Finansiering:	Sosial- og helsedirektoratet og SIRUS

Tema: Sosial- og helsedirektoratet har bedt SIRUS om å evaluere prosjektet Ansvarlig vertskap i Trondheim. Hovedmålet for Ansvarlig vertskap er å forebygge og redusere rusrelatert vold i tilknytning til skjenkesteder. Viktige delmål er bl.a. at serveringsstedene ikke serverer alkohol til overstadig berusede personer og til mindreårige. Evalueringen skal beskrive barrierer og føringer i iverksettelsesprosessen, samt vurdere måloppnåelse og effekter. Evalueringen strekker seg over perioden 2004-2006.

Status: Baselinedata ble innsamlet i 2004, basert på politiets voldsstatistikk, spørreundersøkelse ved serveringsstedene, samt undersøkelse av servering til "berusede" personer og mindreårige ved bruk av skuespillere og skoleelever. Baselinedata er bearbeidet og analysert, og vil danne grunnlag for en etterundersøkelse som skal gjennomføres våren 2006. Det er også gjort forberedelser til innsamling av kvalitative data for prosessanalyse av iverksettingen.

Resultater: Evalueringresultater vil ikke foreligge før etterundersøkelsen og prosessanalysen er gjennomført. Baselinedata viser imidlertid at tydelig "berusede" gjester fikk servering på 74% av de 50 serveringsstedene der skuespillerstudier ble gjennomført. 36% av de unge fikk servering.

Publisering/formidling i 2005: Ingen

PROSJEKT 3.22: GAME OVER? EN EVALUERING AV ENDRINGER I SPILLEAUTOMAT-MARKEDET MED HENSYN TIL OMFANG AV PENGESPILL OG PENGESPILLPROBLEMER BLANT UNGDOM

Ansvarlig:	Ingeborg Rossow
Medarbeidere:	Marianne Hansen
Varighet:	2003-2007
Finansiering:	Arbeids- og sosialdepartementet og SIRUS

Tema: Pengespill på automater har økt betydelig i Norge i seinere år, og Stortinget vedtok i 2003 å redusere tilgjengeligheten av spilleautomater. Dette prosjektet vil søke å evaluere hvorvidt – og evt i hvilken grad en slik regulering av spilleautomatmarkedet har betydning for omfanget av pengespill og pengespillproblemer blant ungdom. Prosjektet vil gjøre bruk av data fra skoleundersøkelser blant vel 20 000 elever i ungdomsskole og videregående skole som er innhentet i tilknytning til et annet prosjekt (Prosjekt 3.18 Regionsprosjektet). Første datainnsamling foregikk høsten 2004, og denne vil bli repetert i 2005 og 2006.

Status: Prosjektet har en omfattende datainnsamling som også har pågått i 2005. Stipendiaten begynner i stillingen først medio 2006.

Formidling/publisering i 2005: Ingen

PROSJEKT 3.24: RUSMIDDELPOLITIKK, OPINION OG LEGITIMITET

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeider: Einar Ødegård
Varighet: 2005-2007
Finansiering: SIRUS

Tema: Prosjektet skal belyse tilslutningen til et sett av rusmiddelpolitiske virkemidler i befolkningen og betydningen av såkalte konteksteffekter, for eksempel formulering av spørsmål/påstander.

Status: Datainnsamling utsatt til 2006

Resultater: Ingen

Publisering: Ingen

PROSJEKT 3.25: EVALUERING AV ALKOHOL-KAMPANJE (ALVORLIG TALT)

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeider: Elisabet E. Storvoll
Samarbeidspartner: Henrik Natvig, Psykologisk Institutt, UiO
Varighet: 2005-2006
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet

Tema: Alkoholkampanjen "Alvorlig talt" ble gjennomført sommeren og høsten 2004 av Sosial- og helsedirektoratet. Hensikten var å øke kunnskapen om alkoholens skadevirkninger, styrke bevisstheten om effektive virkemidler og gi råd til foreldre om kommunikasjon med sine barn om alkohol. SIRUS fikk etter en anbudsrunde i oppdrag å evaluere kampanjen. Evalueringen undersøkte om det hadde skjedd endringer i holdninger og atferd i hvordan kampanjen ble mottatt av publikum.

Status: Rapport levert Sosial- og helsedirektoratet i mai. En artikkel i internasjonalt tidsskrift er planlagt.

Resultater: Endringene i kampanjeperioden var små, men det ble registrert en tendens i retning av at kampanjen hadde skapt større forståelse for alkoholpolitiske virkemidler og økt forståelse for foreldres betydning for tenåringers alkoholbruk. Dessuten ble det registrert endringer i foreldres atferd overfor egne barn når det gjaldt alkohol. 2/3 av voksenbefolkningen hadde lagt merke til TV-kampanjen.

Publisering: En SIRUS-rapport er publisert.

PROSJEKT 3.26: DRUGS AND PUBLIC POLICY PROJECT

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Samarbeidspartnere: Tom Babor, Griffith Edwards, David Foxcroft, Keith Humphreys, Jürgen Rehm, Peter Reuter, Robin Room, John Strang
Varighet: 2005-2007
Finansiering: Society for Studies of Addiction og de enkelte deltakeres egne forskningsinstitusjoner (inkludert SIRUS).

Tema: Prosjektet er en parallell til 'Alcohol and Public Policy'-prosjektet, og tar sikte på å gjennomgå internasjonal forskningslitteratur for å gi et oppdatert forskningsbasert grunnlag for å vurdere potensiale, effekter og begrensninger ved ulike narkotikapolitiske strategier i et globalt perspektiv.

Status: Prosjektet er startet opp medio 2005, og det er avholdt to møter.

Formidling/publisering i 2005: Ingen

HOVEDOMRÅDE 4: KONSEKVENSER AV RUSMIDDELBRUK

PROSJEKT 4.3: OVERDOSER

Ansvarlig:	Einar Ødegård
Medarbeider:	Ingeborg Rossow
Samarbeidspartnere:	Bjørn Skuterud (SRI) og Ambulansetjenesten v/Ullevål univ.sykehus
Varighet:	1998-2007
Finansiering:	SIRUS og Norges forskningsråd

Tema: Prosjektet tar sikte på å undersøke om det er økt risiko for overdose i forbindelse med løslatelse fra fengsel.

Status: Registerkoplingen er gjennomført. På grunn av å grunn av sykdom er prosjektet imidlertid blitt forsinket.

Resultater: Ingen

Formidling/publisering i 2005: Ingen

PROSJEKT 4.5: DØDELIGHET BLANT SPRØYTEMISBRUKERE REKRUTTERT VED SPRØYTEBUSSEN

Ansvarlig:	Anne Line Bretteville-Jensen
Medarbeider:	Ingeborg Rossow
Varighet:	2000-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Tallene for overdoser er urovekkende høye og den høye dødeligheten blant norske sprøytemisbrukere bekymrer både menigmann, politikere og folk i hjelpeapparatet. I forebyggingsøyemed er det et stort behov for mer kunnskap omkring overdoser og overdose-dødsfall. Gjennom et tidligere SIFA-prosjekt ble det i 1997 samlet inn data om forbruk av ulike rusmidler og enkelte bakgrunnsdata for en gruppe på 172 sprøytemisbrukere. Datatilsynet ga tillatelse til å registrere de intervjuedes navn for gjenfinning ett år senere. Etter dette første året var 8 personer døde, noe som tilsvarer en årlig dødelighetsrate på 4,7%. Vi har ønsket å følge denne gruppen videre, via registre, for å undersøke dødeligheten og hva som skiller gruppen av døde fra de som ikke dør i perioden.

Status: Datatilsynet ga omsider konsesjon for den registerkoblingen vi søkte om, og først i november mottok vi de koblede dataene fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Databearbeidingen er nå påbegynt.

Resultater: Foreløpig ingen.

Formidling/publisering i 2005: Foreløpig ingen.

PROSJEKT 4.9: DØDELIGHET OG DØDSÅRSAKER HOS RUSMISBRUKERE

Ansvarlig: Einar Ødegård
Medarbeider: Ingeborg Rossow og Ellen Amundsen
Samarbeidspartnere: Knut Boe Kielland, SKN og Ragnar Kristoffersen, KRUS
Varighet: 2003-2007
Finansiering: SIRUS

Tema: 1) Beskrive utviklingen i dødeligheten og fordeling av dødsårsaker i et større utvalg av stoffmisbrukere (tidl. SKN-klienter), 2) Analysere sammenhengen mellom fengselsopphold og dødelighet, 3) Analysere sammenhengen mellom dødelighet og smitte av hepatitt B og C.

Status: Analyse av dataene er i gang. To artikler er til vurdering i tidsskrifter.

Resultater: Resultater vil bli offentliggjort ved publisering.

Formidling/publisering i 2005: Ingen.

PROSJEKT 4.14: RUSMIDDELRELATERTE SKADER I AKUTTMOTTAK

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Samarbeidspartnere: Per T. Normann, Nasjonalt folkehelseinstitutt
Varighet: 2003-2007
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet, SIRUS, Folkehelseinstituttet

Tema: En betydelig del av rusmiddelrelaterede skader er knyttet til ytre skader som ulykker, selvmordsforsøk og voldsskader. I Norge er omfanget av slike rusmiddelrelaterede skader i liten grad beskrevet, og den siste omfattende studien ble foretatt for 30 år siden. Siden den gang har omfanget av rusmiddelbrukt økt betydelig. Hensikten med denne studien er å kartlegge omfanget av skader i et akuttmottak som er relatert til alkohol eller til andre rusmidler.

Status: Prosjektet avventer fremdeles godkjenning fra Regional Etisk Komite for å sette i gang datainnsamlingen.

Resultater: Ingen

Formidling/publisering i 2005: Ingen

PROSJEKT 4.15: PSYKOLOGISK AVHENGIGHET

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeider: Velibor Bobo Kovac
Varighet: 2004-2006
Finansiering: SIRUS

Tema: Teorier om psykologisk avhengighet har i liten grad vært opptatt av mentale og emosjonelle prosesser. Prosjektet tar sikte på å belyse avhengighet fra et selvreguleringsperspektiv. Sentrale teorier og begreper er framtidsorientering, utsatt belønning, tidligere atferd i form av vaner, og tidligere atferd i form av mentale representasjoner. Utgangspunktet er sammenhengen mellom intensjon (motivasjon) om å slutte å røyke og atferd (røykeslutt). Den første del av prosjektet tar sikte på å belyse selv-regulerende betydningen av framtidsorientering.

Status: En datainnsamling gjenstår: T2 i longitudinell undersøkelse. 5 internasjonale artikler er planlagt, 4 er under utarbeidelse.

Resultater: Resultatene viste at røykeslutt var signifikant korrelert med fremtidsorientering (FO) og antall sigaretter. Effekten av FO var mediert av handlingsplaner og antall sigaretter hadde en direkte effekt på røykeslutt. Individuer med sterk fremtidsorientering er bedre rustet til å omsette motivasjonen til handling enn individer med lav fremtidsorientering, dvs. godt rustet til å utøve selvregulerende atferd og utsette impulser. FO representerer i tillegg til planer, sentrale selvregulerende prosesser for å kunne slutte å røyke.

Publisering: En artikkel er innsendt til vurdering i et engelskspråklig tidsskrift (conditionally accepted). To presentasjoner på en internasjonal konferanse.

PROSJEKT 4.18: AVHOLD OG OVERDØDELIGHET: ER SAMMENHENGEN SPURIØS?

Ansvarlig: Hans Olav Melberg og Einar Ødegård
Varighet: 200-2006
Finansiering: SIRUS

Tema: I litteraturen om alkoholkonsum og dødelighet har det blitt argumentert for at de som ikke drikker alkohol har en noe større dødelighet enn de som drikker alkohol i moderate mengder ("The J-curve"). Dette har blitt tolket som om at det kan være sunt med alkohol i moderate mengder. Et problem med denne teorien kan være at sammenhengen er spuriøs. De som ikke drikker alkohol kan være forskjellige fra de som drikker på mange andre variabler enn bare alkoholforbruket. Overdødeligheten kan dermed skyldes en av disse faktorene og ikke mangelen på alkoholkonsum. Formålet med prosjektet er å undersøke denne muligheten.

Status: En artikkel er ferdig.

Resultater: Etter justering for effekten av andre variable (alder, kjønn, sosial isolasjon, sykdommer, ernæringsforhold, tidligere alkoholforbruk) gir ikke resultatene fra analysene grunn til å si at moderat alkoholkonsum fører til lavere dødelighet. Tvert imot fant man at de som ikke drakk alkohol hadde lavere dødelighet, men forskjellen var liten og ikke statistisk signifikant.

Publisering/formidling i 2005: Ingen, men en artikkel vil bli publisert våren 2006.

PROSJEKT 4.19: SAMMENHENGEN MELLOM ALKOHOLKONSUM OG VOLD

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Medarbeidere: Elin K. Bye
Samarbeidspartner: Arne Mastekaasa
Varighet: 2005-2007
Finansiering: SIRUS

Tema:

Prosjektet er satt sammen av 4 problemstillinger/prosjekter som vil danne grunnlaget for en Ph.d:

1. **P1.** vil ta for seg sammenhengen mellom utbredelsen av alkoholkonsum og vold på aggregert nivå ved å empirisk belyse hvorvidt ulike data kan gi ulike sammenhenger i ulike tidsvinduer, og ved å se hvorvidt inkludering av andre variable innvirker på en eventuell effekt av alkohol.
2. **P2.** er et komparativt prosjekt og vil se på hvordan endringer i alkoholkonsum i ulike land i Øst Europa påvirker drapsratene, og hvorvidt det er kjønnespesifikke effekter.

3. **P3.** vil ta for seg sammenhengen mellom drikkemønster og vold, og er en komparativ analyse. Hovedmålsetting er å belyse empirisk hvordan viktisering henger sammen med ungdoms forbruksnivå og drikkemønster, hvorvidt denne eventuelle sammenhengen vil være forskjellig blant ungdommer i høy- og lavkonsumsland av alkohol, og hvorvidt beruselsesmønster vil bety mer enn frekvens.
4. **P4.** vil ta for seg sammenhengen mellom utbredelsen av alkoholkonsum og vold i ungdoms-populasjonen, og vil empirisk belyse hvorvidt sammenhengen mellom alkoholkonsum og alkoholrelatert vold endrer seg ved økning i alkoholkonsumet.

Status: Det er utarbeidet et paper for P1, og en artikkel vil bli innsendt i løpet av januar 2006. Det mangler ennå noen data til P2, men disse ventes inn i løpet av våren 2006. Data er innhentet fra 12 land til P3, og det er gjort avtale med NOVA for bruk av data fra UNG i Norge 2002

Resultater: Resultater fra P1 er presentert ved en internasjonal konferanse, med tanke på publisering som artikkel.

Formidling/publisering i 2005: Paper presentert ved en internasjonal konferanse.

HOVEDOMRÅDE 5: BEHANDLING OG OMSORG

PROSJEKT 5.8: MANAGEMENT OF HIGH RISK OPIATE ADDICTS IN EUROPE (ROSE-PROSJEKTET)

Ansvarlig:	Randi Ervik
Medarbeider:	Edle Ravndal
Samarbeidspartnere:	Universitetet i Hamburg (koordinator); Addiction Research Institute, Universitetet i Zürich; Universitetet i Bordeaux; Centre for Addiction and Mental Health, Toronto; Universitetet i Wien; Universitetet i Liege; SoRAD, Universitetet i Stockholm; Amsterdam Institute for Addiction (AIAR); Heelenic Organization Against Drugs (OKANA); National Addiction Centre, London og Rusmiddeletaten, Oslo kommune.
Varighet:	2002-2006
Finansiering:	SIRUS

Tema: Målsettingen er å samle epidemiologiske data om opiatavhengige som faller utenfor de aktuelle behandlingstilbudene, og data fra personlige intervju med opiatavhengige som enten ikke greier å dra tilstrekkelig nytte av medikamentassistert behandling eller som ikke har vært i noen form for behandling i løpet av det siste halvåret. Resultatene skal brukes til å belyse mangler ved aktuelle behandlings- og omsorgstilbud, og til å utvikle retningslinjer i forhold til hvordan behovene til denne gruppen stoffbrukere bedre kan ivaretas med bakgrunn i ulike europeiske erfaringer.

Status: Alle norske delrapporter er avlevert Universitetet i Hamburg (prosjektledelse). Norske data er under bearbeidelse til norsk rapport og artikkel.

Resultater: Fellesrapport avlevert EU-kommisjonen desember 2004.

Publisering/formidling i 2005: Ingen fra de norske data

PROSJEKT 5.10: EVALUERING AV "TILTAKSPLAN FOR ALTERNATIVER TIL RUSMILJØENE I OSLO SENTRUM"

Ansvarlig:	Astrid Skretting
Medarbeider:	Hilgunn Olsen
Samarbeidspartnere:	Rusmiddeletaten, Oslo kommune og Oslo politikammer
Varighet:	2003-2005
Finansiering:	SIRUS

Tema: Oslo kommune har lagt fram en omfattende tiltaksplan med sikte på å oppløse de synlige rusmiljøene i Oslo sentrum. Planen er framkommet som resultat av en arbeidsgruppe bestående av representanter fra Oslo kommune, Oslo politidistrikt, Justisdepartementet, Helsedepartementet, Sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Tiltaksplanen retter seg dels mot styrking/etablering av ulike lavterskeltiltak, dels mot styrking av samarbeid mellom Oslo kommune og Oslo politikammer og mellom Oslo kommune og hjemkommunene til utenbys rusmiddelmissbrukere som er i drift i Oslo sentrum. Planen inneholder et stort antall konkrete tiltak som matservering ved flere bo-/omsorgstiltak, aktivitetstilbud og opprettelse av

såkalte "væresteder" ved de samme tiltakene, desentralisert sprøyteutdeling, styrking av helsetjenestetilbudet, kvalitetssikring av døgnovernattingstilbudet etc.

Status: Prosjektet er avsluttet. Rapport vil foreligge omkring februar 2006.

Resultater: Den overordnede målsettingen med Tiltaksplanen (løse opp de synlige miljøene av rusmiddelmissbrukere i Oslo sentrum) kan ikke sies å ha blitt oppfylt. Oslo kommune har imidlertid styrket velferds- og helsetilbudet ved flere av de omsorgsbaserte bo-tiltakene og har også etablert nye lavterskel tiltak i og utenfor institusjon. Tilbudene blir brukt av målgruppa, men de ser i liten grad ut til å bidra til å holde rusmiddelmissbrukerne borte fra sentrumsmiljøene. Den såkalte "Plata"-aksjonen i juni 2004 må således sees på som et resultat av at Tiltaksplanen ikke lyktes i å få rusmiddelmissbrukerne vekk fra Christian Fredriks plass ("Plata"). Etter at miljøet har flyttet seg til Skippergata, er det imidlertid færre som oppholder seg her over tid enn hva som ville tilfelle på den gamle "Plata". I Skippergata er det heller ikke åpenlys injisering, slik tilfelle var på Christian Fredriks plass, noe som må sees som resultat av økt tilstedeværelse av politiet. Slik sett kan situasjonen sies å ha blitt noe bedre.

Videre peker alt i retning av at Tiltaksplanene har bidratt til økt og bedre samarbeid mellom Oslo kommune og Oslo politidistrikt. Likeledes er det bedre samarbeid innad i Oslo kommune mellom eksempelvis Rusmiddelstatens virksomheter og bydelene.

Formidling/publisering i 2005: Foredrag

PROSJEKT 5.11: "HVILKEN NYTTE, FOR HVEM OG TIL HVILKEN KOSTNAD?" EN SYV ÅRS ETTERUNDERSØKELSE AV STOFFMISBRUKERE I BEHANDLING

Ansvarlig: Edle Ravndal
Medarbeidere: Hans Olav Melberg, Grethe Lauritzen,
Varighet: 2004-2008
Finansiering: Norges forskningsråd

Tema: Studien dreier seg om en syv års etterundersøkelse av 482 tidligere klienter fra 20 ulike behandlingstiltak for stoffmisbrukere. Prosjektet er en videreføring av en nytte-kostnadsanalyse av stoffmisbrukere i behandling på rusfeltet. Hensikten er å finne ut om noen tiltak gir bedre resultater for ulike grupper av rusmiddelmissbrukere enn andre, sett i forhold til de samfunnsøkonomiske kostnadene som følger med klientenes vandring gjennom ulike former for behandlingstiltak og andre offentlige institusjoner som for eksempel fengsel.

Status: Oppsporing og intervjuing av informanter har pågått hele 2005 og fortsetter frem til august 2006.

Resultater: Frem til november 2005 var andelen intervjuede rundt 80 %.

Formidling/publisering i 2005: Ingen.

PROSJEKT 5.12: EVALUERING AV FORSØK MED SPRØYTEROM

Ansvarlig: Astrid Skretting
Medarbeider: Hilgunn Olsen
Samarbeidspartnere: Rusmiddelstaten, Oslo kommune
Varighet: 2005-2007
Finansiering: SIRUS

Tema: Det har gjennom en årrekke vært fokus på det høye antall narkotikadødsfall, den dårlige helsetilstand og den generelle elendighet blant injiserende rusmiddelmissbrukere i Oslo og andre kommuner. Åpenlys sprøytesetting i parker og portrom er pekt på som nedverdiggende for de det gjelder. Det er fra flere hold tatt til orde for etablering av såkalt sprøyterom som et tiltak for å bedre situasjonen for den aktuelle gruppa.

Etter en langvarig prosess mellom ulike regjeringer og Stortinget, er det vedtatt å sette i gang et tre-årig forsøk med sprøyterom. I første omgang ser det ut til at forsøket blir begrenset til Oslo kommune, men det kan også være aktuelt i andre kommuner. Forsøket med sprøyterom er definert som en kommunehelestjeneste, noe som innebærer at de som er ansatt er å anse som helsepersonell etter helsepersonelloven. Den midlertidige loven om forsøk med sprøyterom gir unntak for straffansvar for helsepersonell slik at det er tillatt for personalet å gi brukerne individuell veiledning og konkrete råd i forbindelse med injisering av narkotika. Det gis også anledning for sprøytebrukere å bistå hverandre ved sprøytesetting. Det er utarbeidet forskrift som gir retningslinjer for målgruppe, kriterier for lovlig adgang til sprøyterom og adgangskontroll, registrering av opplysninger, bemanning og hva sprøyteromsordningen skal inneholde. Sprøyteromsordningen skal blant annet være samlokalisert med lavterskel helsetjeneste, ha en åpningstid som er tilpasset aktuelle brukeres behov og legge til rette for veiledning og formidling til andre hjelpetjenester.

Prøveordningen skal legge til rette for å vurdere effekten av straffrihet for besittelse og bruk av narkotika på et begrenset område (sprøyterom). Formålet med forsøket er å gi sprøytemissbrukere økt verdighet, økt mulighet for kontakt, samtaler mellom rusmiddelmissbrukere og hjelpeapparat, bidra til å forebygge infeksjoner og smitte og redusere antall overdoser og overdosedødsfall.

For å bli registrert som bruker av sprøyterommet må en person være tungt belastede heroinmissbrukere og ha fylt 18 år. Straffriheten er begrenset til å ta med seg og injisere én brukerdose heroin.

Evalueringen vil søke å belyse hvordan og i hvilken grad de ulike målsettingene med forsøket kan sies å bli oppfylt, hva som kjennetegner de som tar sprøyterommet i bruk, hvordan de bruker tilbudet osv. Evalueringen vil også se på de ansattes rolle og hvordan politiet handterer et slikt tiltak. Det vil også være aktuelt å belyse hvordan sprøyterommet virker inn på omgivelsene, i hvilken grad det bidrar til å bli en samlingsplass for rusmiddelmissbrukere.

En viktig problemstilling i evalueringen vil være å se hvordan de ansatte handterer bestemmelsen om at straffriheten er begrenset til én brukerdose heroin og hvordan politiet generelt forholder seg til ulike problemer som må forventes å oppstå omkring et slikt tiltak.

Status: Prosjektet ble påbegynt 1. februar 2005 samtidig som prøveordningen med sprøyterom i Oslo starte. Datainnsamling går etter den oppsatte plan

Resultater: Ut fra kapasitetshensyn er antall registrerte brukere av prøveordningen med sprøyterom begrenset til 300. Av disse er 69 % menn og 31 % kvinner. 24 % er under 30 år, 41 % i alderen 30-40 år og 28 % over 40 år eller eldre. Det er til dels stor variasjon i hvor ofte de registrerte brukerne benytter tjenesten. Mens noen benytter tilbudet flere så godt som hver dag og gjerne flere ganger i løpet av de seks timene sprøyterommet holder åpent, er det andre som bruker tilbudet mer sporadisk. En begrenset intervjuundersøkelse blant 67 brukere høsten 2005, går i retning av at opp i mot 3/4 oppgir at de har bedret hygiene ved injisering.

Formidling/publisering i 2005: Foredrag

PROSJEKT 5.13: BARN MED RUSMIDDELMISBRUKENDE FORELDRE

Ansvarlig:	Grethe Lauritzen
Medarbeider:	Bjørn Solbakken og Marte Ødegård Lund
Varighet:	2005 - 2006
Finansiering:	SIRUS

Tema: Barne- og familiedepartementet uttrykker behov for større kunnskap om hvilken hjelp barn av rusmiddelmisbrukende foreldre tilbys i Norge. Barna anses i et oppvekst- og levekårsperspektiv å være en svært sårbar gruppe med stor risiko for problemutvikling. SIRUS har de siste årene gjennomført omfattende behandlingsforskningsstudier i rusmiddelfeltet. Her fremkommer det at en betydelig andel av misbrukerne har barn eller har et sterkt ønske om å bli foreldre. Vi vet videre at svært mange av pasientene i behandling selv har vært barn av rusmiddelmisbrukende foreldre. Initiativet fra Barne- og familiedepartementet var således sammenfallende med instituttets egen interesse for kunnskapsutvikling og videre forskning på dette området. Prosjektet er todelt: 1) Det skal kartlegges hvilke tiltak barn med rusmiddelmisbrukende foreldre får tilbud om. 2) Det skal spesielt søkes kunnskap om de tilbudene barn får som er med sine foreldre i behandling for rusmiddelproblemer. Eventuell evaluering av virksomheter og resultater av disse skal belyses og for begge del prosjekter bes det om synliggjøring av behov for videre forskning og utvikling.

Status: Det er gjennomført en spørreundersøkelse til behandlingstilbud som tar imot barn sammen med foreldre og det er gjort en landsomfattende datainnsamling fra spørreskjema til både private og offentlige instanser som kan tenkes å ha særskilte tilbud til barn av rusmiddelmisbrukende foreldre.

Resultater: Resultater fra undersøkelsen som er gjort i institusjoner som tar imot barn sammen med foreldre foreligger. I 2004 var 161 barn innlagt ved de 11 institusjonene som inngår i utvalget. Nittitre prosent av barna var under tre år, 64 % under ett år og 25 % av barna ble født under mors opphold på institusjonen. Det er en økende bevissthet i feltet på å forebygge rusmiddelrelaterte skader under svangerskap og tiltakene åpner for behandling av gravide kvinner så tidlig som mulig i svangerskapet. Institusjonene rapporterer om en høy forekomst av funksjonsvansker hos de innlagte barna. Der hvor standardiserte verktøy for å diagnostisere og kartlegge barnet benyttes, rapporteres det i større grad om skader og problemer. Det er gjennomgående stor generell fagkompetanse i institusjonene, men behovet for ekstern spesialistkompetanse fra barnepsykiatri og habiliteringstjeneste fremheves.

Formidling/publisering i 2005: SIRUS rapport.

PROSJEKT 5.14: BEHANDLING AV SPILLEAVHENGIGHET I NORDEN

Ansvarlig:	Marianne Hansen
Varighet:	2004-2005
Finansiering:	NAD

Tema: Prosjektets målsetning er å få oversikt over hvordan behandling av spilleavhengighet foregår i Norden. Behandlingstilbudet til personer med spilleavhengighet er under utvikling i flere av de Nordiske landene, men er foreløpig svært varierende mht. metodebruk og tilgjengelighet. Bakgrunnen for prosjektet er et Nordisk Spilleforskningsseminar som ble arrangert i Helsinki 14. til 16. mars 2005.

Status: Kartlegging av behandlingssteder og intervjuer er ferdig. Foreløpig rapport er avgitt til NAD.

Resultater: Resultatene skal publiseres som rapport.

Publisering/formidling i 2005: Foredrag på Nordisk Spilleforskningsseminar i mars 2005.

PROSJEKT 5.16: NARKOTIKAPROGRAM MED DOMSTOLSKONTROLL

Ansvarlig: Hans Olav Melberg

Varighet: 2005-2008

Finansiering: Justisdepartementet

Tema: Stortinget har vedtatt å starte et prøveprosjekt som er kalt Narkotikaprogram med domstolskontroll (ND). SIRUS og KRUS har fått i oppdrag å evaluere prøveprosjektet.

Status: Etter flere møter med konsultasjoner har man utarbeidet en projektskisse. Videre har man begynt å søke om godkjenning fra ulike instanser for å samle inn data.

Resultater: Ingen foreløpig. Prøveprosjektet starter i 2006.

Publisering/formidling i 2005: Ingen.

HOVEDOMRÅDE 6: NASJONAL OG INTERNASJONAL DOKUMENTASJON

PROSJEKT 6.1: EMCDDA – VIDEREFØRING AV FOCAL POINT FUNKSJONEN I NORGE

Koordinator:	Odd Hordvin
Medarbeidere:	Hege Lauritzen (EDDRA, forebygging); Anders Bryhni (statistikk); Anne Line Bretteville- Jensen; Einar Ødegård; Sturla Nordlund; Ellen J. Amundsen; Grethe Laurantzen(indikatorer); Astrid Skretting (epidemiologi, behandling mm); SIRUS
Samarbeidspartnere:	Hans Blystad, Folkehelseinstituttet, Erik Iversen, Stiftelsen Bergensklinikkene, Nye Kripos; Sosial- og helsedirektoratet, Rusmiddelstaten i Oslo, de rusfaglige kompetansesentrene, andre faginstanser og offentlige institusjoner innen rusmiddelfeltet i Norge; EMCDDA, det europeiske informasjonsnettverket REITOX.
Varighet:	Fra 2001 – Focal Point funksjonen er en av SIRUS' løpende og pålagte oppgaver.
Finansiering:	Arbeids- og sosialdepartementet (årlig innbetaling til EMCDDA) og SIRUS

Tema:

Rapportering i henhold til avtale med EMCDDA om:

- Endringer i narkotikasituasjonen i Norge, tiltak og policy, inkludert epidemiologiske tabeller og spørreskjema om forebygging og behandling.
- Videreføring av et tidlig varslingsystem for nye misbruksmønstre og trender (Early Warning System).
- Bidrag til en europeisk database (EDDRA) over etterspørselsreducerende tiltak i Norge.
- Implementering av fem nøkkelindikatorer for harmonisering av data i EU landene og Norge (Indikatorer: Etterspørsel etter behandling, narkotikarelaterte dødsfall og dødelighet, estimering av antall misbrukere, estimering av narkotikabruk i befolkningen og data om narkotikarelaterte infeksjonssykdommer, HIV og hepatitt).

Nettverksbygging i Norge. Administrering av samarbeidet med EMCDDA.

Status/resultater: All rapportering til EMCDDA er utført etter planen. Retningslinjene for den nasjonale rapporteringen endret karakter i 2004 til mer utstrakt bruk av strukturerte spørreskjemaer og standardtabeller. Fem nye spørreskjemaer innen forebygging og behandling ble fylt ut i 2005. To av disse – om sekundærforebygging og lokalbasert forebygging ble besvart i samarbeid med Sosial og helsedirektoratet. Rusmiddelstatens kompetansesenter bisto i utfylling av skjema om behandling og sosial reintegrering.

Den nasjonale rapporten for 2005 omhandlet endringer og ny utvikling, men ga likevel et ganske detaljert bilde av rusmiddelsituasjonen i Norge og tiltakene. Rapporten inneholdt tre nye spesialtema: Gender differences; European drug policies: extended beyond illicit drugs?; Developments in drug use in recreational settings. Instanser og fagpersoner utenfor SIRUS ble som tidligere invitert til å bidra med tekst og data innenfor sine fagfelt. Det ble gjort direkte avtale med forfattere til spesialtemaene.

Arbeidet fra norsk side med nøkkelindikatorerne fortsatte. Indikatoren, etterspørsel etter behandling, var gitt som oppdrag til Bergensklinikkene, mens narkotikarelaterte infeksjonssykdommer ble ivaretatt av Folkehelseinstituttet. Forskere i SIRUS arbeider med tre øvrige indikatorerne. Se også prosjekt 2.19. Manglende konsesjon til å registrere personentydige pasientdata gjør det fremdeles ikke mulig å tallfeste antall klienter i rusmiddelbehandling og vanskeliggjør utvikling av nye metoder for bedre å estimere antall tyngre stoffbrukere. SIRUS har deltatt i utredningsgrupper under ledelse av Sosial- og helsedirektoratet med sikte på integrering og tilpasning av pasient-/klient informasjon fra rusbehandlingsfeltet inn i Norsk Pasientregister fra 2007.

Alle de avtalefestede ekspertmøtene ble fulgt opp med norsk deltakelse.

For "EWS", ble samarbeidet med laboratoriet ved Nye Kripos og Folkehelseinstituttet, avd. for retts toksikologi videreført. Det ble levert to halvårsrapporter basert på analyser om utvalgte syntetiske stoffer som skal overvåkes spesielt.

For utviklingen av et 'tidlig varslingsystem' i bredere skala (mykdata rapportering) fortsatte samarbeidet med prosjektledere i Bergensklinikkene(kompetansesenteret), Rusmiddeletatens kompetansesenter Oslo, og Drammen kommune om Førre Var modellen, en monitorering av rusmiddelsituasjonen i bysamfunn. Informasjon om nye trender inngikk i den nasjonale rapporten for 2005.

I Kommuneundersøkelsene for 2004 ble spørsmål som kan gi et bilde av nye trender og bruksmåter av narkotiske stoffer gjentatt. Dataene for de siste tre årene gir også grunnlag for en ny metode for estimering av det tyngre misbruket (se prosjekt 2.7 og 2.19).

SIRUS har sammen med Sundhedsstyrelsen i Danmark, Folkehelsesintituttet i Sverige og legemiddelverkene i de tre landene etablert et lukket e-postbasert nettverk for profesjonelle (NADiS). Informasjonen vil bidra til å følge narkotikasituasjonen i de tre landene, og kan også gi input for den norske rapporteringen til EMCDDA. Nettverket omfatter hittil ca. 60 fagpersoner, vesentlig fra instanser og/eller laboratorier som foretar analyser av stoffprøver. Fra norsk side deltar 21 personer fra 11 instanser. Det kommer imidlertid svært få innlegg fra de norske deltakerne. Tiltak for å øke aktivitetsnivået bør derfor vurderes dersom samarbeidet skal fortsette fra SIRUS' side. Det er i perioden blitt avholdt ett møte for skandinaviske administratorer.

Arbeidet med å registrere norske tiltak i EDDRA databasen har fortsatt, og ved utgangen av 2005 var 11 tiltak levert til EMCDDA. En ny nasjonal forebyggingsdatabase er nå tilgjengelig på www.forebyggingstiltak.no. Tanken er at denne databasen skal være til hjelp i lokaliseringen av aktuelle EDDRA tiltak.

Som norsk kontaktpunkt deltok SIRUS i november i lanseringen av EMCDDA's årsrapport for 2005 og var pressekontakt for norske media. Årsrapporten og alle pressemeldingene ble også publisert på norsk. Interessen fra norske media var langt større enn i 2004 og resulterte i relativt mange presseoppslag.

Oppdatert informasjon om EMCDDA, nye publikasjoner, og annen relevant informasjon er fortløpende blitt lagt ut på SIRUS' hjemmeside. Årsrapporten for 2005 og andre trykksaker, ledige stillinger i EMCDDA mm. er ellers blitt formidlet til berørte departementer, direktorater og faginstanser så vel som et større antall kontaktpersoner. Den e-post baserte adresselisten utgjør nå ca. 150 kontaktpersoner.

De øvrige administrative oppgavene som følger av EMCDDA samarbeidet er blitt utført i den grad personalressursene har gjort det mulig. Oppgavene har vært mangesidige og omfattet blant annet forespørsler fra andre lands kontaktpunkter; bistand til europeiske faginstanser; språkkontroll av EMCDDA utgivelser på norsk; kontakt med media; oppfølging av eksterne eksperter mm.

SIRUS har hatt et godt samarbeid med Arbeids- og sosialdepartementet, gjennom den norske representanten i EMCDDAs styre og vitenskapskomite og ved gjensidig utveksling av informasjon.

Deltakelse i møter i EMCDDA i 2005:

Avtalefestede møter:

REITOX nettverket - 2 møter, Lisboa for nasjonale kontaktpunkter (Knut Brofoss - 1, Odd Hordvin – 2)

Early Warning system - 1 ekspertmøte Lisboa (O. Hordvin),

EDDRA - 1 møte Lisboa for nasjonale administratorer (Hege C. Lauritzen)

Narkotikabruk i befolkningen - 1 ekspertmøte, Lisboa (Sturla Nordlund)

Etterspørsel etter behandling - 1 ekspertmøte Lisboa (Erik Iversen, Bergensklinikkene, O Hordvin)

Narkotikarelaterte infeksjonssykdommer - 1 ekspertmøte Lisboa (Hans Blystad, Folkehelseinstituttet).

Problembruk av narkotika - 1 ekspertmøte Lisboa (Ellen J. Amundsen)

Narkotikarelaterte dødsfall og dødelighet - 1 ekspertmøte Lisboa (Einar Ødegård)

Andre møter med norsk deltakelse:

Rapportering, oppfølgingsmøte for Focal Points - 1 møte Lisboa (O.Hordvin)

Alternativ til fengsel, forberedelse av nytt spørreskjema - 1 ekspertmøte (Knut Boe Kielland, Øst Norsk kompetansesenter).

Skadereducerende tiltak, forberedelse av nytt spørreskjema - 1 ekspertmøte Lisboa (Randi Ervik, Rusmidetatens kompetansesenter)

Forhold til media - REITOX Academy, Budapest (O.Hordvin)

Forebyggende skoleprogram, REITOX Academy - Lisboa (Kristin Buvik).

Publikasjoner: Narkotikasituasjonen i Norge 2005 – engelsk utgave. 87 sider Opplag:1000.

PROSJEKT 6.2: RUSMIDLER I NORGE

Ansvarlig:	Anders Bryhni
Medarbeidere:	Elin K. Bye, Anne Line Bretteville-Jensen, Ragnar Hauge, Astrid Skretting og Sturla Nordlund
Varighet:	1989-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Statistiske oppgaver om alkohol og andre rusmidler. Tallmaterialet er hentet fra offentlig statistikk og spesialundersøkelser. Rusmidler i Norge 2005 er det syttende heftet i en serie av årlige utgivelser. Årets utgave inneholder oppdaterte tabeller om forbruk, tilgjengelighet, økonomi, skadevirkninger og kriminalitet knyttet til alkohol- og narkotikabruk.

Status: Publikasjonen ble trykket og sendt ut til ulike aktører i desember 2005.

Formidling/publisering i 2005: Rusmidler i Norge ble trykket opp i 3500 eksemplarer og ligger også tilgjengelig på SIRUS' nettsider som PDF-fil på norsk og engelsk.

PROSJEKT 6.3: DET NASJONALE DOKUMENTASJONSSYSTEMET INNEN RUSSEKTOREN

Ansvarlige:	Grethe Lauritzen og Astrid Skretting
Medarbeidere:	Marte K. Ødegård Lund, Robert Lalla, Kristin Vaage Buvik
Samarbeidspartnere:	Stiftelsen Bergensklinikkene, De regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, tiltakene innen russektoren og HK data
Varighet:	2001-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Utvikle og vedlikeholde et nasjonalt klientkartleggingssystem, bestående av to hovedelementer:

1) Et klientkartleggingsverktøy som inneholder pasientadministrativ informasjon, samt informasjon om rusmiddelbruk og andre definerte problemer ved inntak til behandling. Klientkartleggingsverktøyet inneholder kravene fra EMCDDA for rapportering på "the treatment demand indicator".

2) En tiltaksdatabase over de ulike behandlings- og omsorgstiltakene, med kapasitet, informasjon om behandlingstilbud, personellopplysninger osv.

Status:

Som en konsekvens av rusreformen, har det også i 2005 foregått et omfattende utredningsarbeid under ledelse av Sosial- og helsedirektoratet der samordning av pasientinformasjon innenfor spesialisthelsetjenesten har vært utgangspunkt. Det tas sikte på at pasientkartleggingen fra rusmiddel-feltet skal innarbeides i Norsk Pasientregister fra 2007 på linje med informasjon fra spesialisthelsetjenesten innen somatikk og psykisk helsevern. Inntil en samordning med Norsk Pasientregister er gjennomført, har SIRUS ansvar for den nasjonale pasient/klientkartleggingen. Stiftelsen Bergensklinikkene har driftet kartleggingssystemet i 2005 som tidligere år.

Databasen www.rustitak.no som gir informasjon om de enkelte behandlings- og omsorgstiltak for rusmiddelbrukere, er løpende oppdatert. Informasjon om tiltakenes kapasitet, personell etc, innhentes av SSB fra 2005.

Formidling/publisering i 2005: En rapport på bakgrunn av pasient/klientdata for 2004 data er lagt ut på www.sirus.no. Databasen www.rustiltak.no er oppdatert.

PROSJEKT 6.4: KOMMUNENES FORVALTNING AV ALKOHOLLOVEN

Ansvarlige:	Hege Lauritzen
Varighet:	1989-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Undersøkelsene omfattet informasjon alkoholpolitiske tiltak som omsetningsordninger for alkohol, alkoholavgifter og alkoholkontroll i samtlige av landet kommuner.. Dataene er samlet inn siden 1989 og fra 1996 ble datainnsamlingen utvidet til å gjelde antall salgs- og skjenkesteder.

Status: Data fra hver kommune ble samlet inn gjennom spørreskjema i perioden januar-september 2005. Resultatene er presentert på SIRUS' nettsider.

Formidling/publisering i 2005: SIRUS' nettsider.

PROSJEKT 6.6: RAPPORTERING TIL INTERNASJONALE INSTITUSJONER (UNODC, UNGASS, O.L.)

Ansvarlige: Hege C. Lauritzen
Samarbeidspartnere: Helse- og omsorgsdepartementet, Justisdept, Statens legemiddelverk og de regionale kompetansesentrene.
Varighet: 1991-
Finansiering: SIRUS

Status: I henhold til FN's narkotikakonvensjoner er Norge forpliktet til å besvare UNODC's Annual Reports Questionnaires om narkotikasituasjonen. SIRUS har koordineringsansvaret i tillegg til utfyllingen av skjema. Skjema sendes ut til Helse- og omsorgsdepartementet, Justisdept, Statens legemiddelverk og kompetansesentrene.

Formidling/publisering i 2005: Koordinering og utfylling av skjema. Resultatene publiseres i FN rapport.

PROSJEKT 6.7: NASJONALT DOKUMENTASJONSSYSTEM PÅ FOREBYGGINGSFELTET

Ansvarlig: Hege C. Lauritzen
Medarbeiderer: Bergljot Baklien
Samarbeidspartnere: Nettstedet forebygging.no, De regionale kompetansesentrene og Sosial- og helsedirektoratet.
Varighet: 2002-
Finansiering: SIRUS

Tema: Nettstedet www.forebyggingstiltak.no har som mål å gi en oversikt over norske forebyggings tiltak på rusmiddelfeltet. Den inneholder en database med søkemuligheter, et registreringsskjema som kan benyttes til planlegging og evaluering av tiltak og en presentasjon av hvert enkelt tiltak i databasen. Nettstedet er et tilbud til ulike aktører som ønsker å finne fram til egnede forebyggings tiltak, organisasjoner på forebyggingsfeltet og aktører på forsknings- og dokumentasjonsfeltet.

Status: Arbeidet med utviklingen av nettstedet har vært organisert i en arbeidsgruppe bestående av representanter fra de regionale kompetansesentrene, Shdir, www.forebygging.no under ledelse av SIRUS. Nettstedet ble publisert i begynnelsen av 2005 og inneholder 110 tiltak. Nytt av året, er at SHdir vil ved årets tildeling av tilskuddsmidler til forebyggende tiltak, kreve at søkerne registrerer seg i databasen som en del av søknadsprosessen..

Formidling/publisering 2005: Lansering av internettsiden www.forebyggingstiltak.no i begynnelsen av 2005

PROSJEKT 6.8: TILRETTELEGGELSE FOR BRUK AV ADDICTION SEVERITY INDEX (EUROP-ASI) OG EUROPEAN ADOLESCENT ASSESSMENT DIALOGUE (EURO-ADAD) I BEHANDLINGSPLANLEGGING OG EVALUERING

Ansvarlig: Grethe Lauritzen
Medarbeidere: Edle Ravndal
Samarbeidspartnere: Helge Waal, UiO, seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, Heid Nøkleby og Tore t. Rokkan, Tyrili FoU
Varighet: 2003 -
Finansiering: SIRUS

Tema: Addiction Severity Index er et internasjonalt anerkjent og utbredt klientkartleggingsverktøy for bruk i behandlingsplanlegging og behandlingsforskning. Den europeiske tilpassede versjonen (EuropASI) er benyttet som hovedinstrument i nytte/kostnad studien som er gjennomført ved SIRUS. Ulike behandlingsmiljøer i Norge benytter nå EuropASI og ungdomsversjonen European Adolescent Assessment (EuropADAD) i en utvidet klientkartlegging både for å imøtekomme kravet om sterkere vekt på individuelle behandlingsplaner, men også for å skape grunnlag for evaluering av behandling. Vi ønsker med dette prosjektet å ferdigstille inntaks- og oppfølgingsmoduler samt manualer i norsk oversettelse og gjøre instrumentene tilgjengelige som elektronisk verktøy. Vi vil legge opp en standard for undervisning og veiledning som kvalifiserer for pålitelig bruk av EuropASI og EuropADAD, likeledes skape et faglig nettverk rundt bruken av instrumentene og eventuelt en felles database. Instrumentenes egnethet i det norske behandlingsfeltet blir vurdert gjennom prosjektet.

Status: EuropASI instrumentet i norsk versjon, både inntaks- og oppfølgingsmodul er ferdigstilt. Den elektroniske versjonen testes nå i flere behandlingstiltak. I samråd med en europeisk gruppe er EuroADAD tilpasset norske forhold og både inntaks- og oppfølgingsmodul er utviklet. Det gjenstår noe arbeid med manualene. Bruken av instrumentene forutsetter opplæring og det er utarbeidet en norsk standard med utgangspunkt i anbefaling fra European Addiction Training Institute (EATI) i Amsterdam og i samråd med Sosialstyrelsen i Sverige. Det arbeides med å integrere undervisningen i Seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, UiO.

Resultater: Det er svært stor interesse fra rusbehandlingsfeltet, fra psykiatri, barnevern- og sosialtjeneste for instrumentene. Stadig flere tiltak i forskjellige regioner i Norge tar i bruk EuropASI for behandlings- og evalueringsformål, og flere forskningsstudier benytter nå EuropASI. Barnevern og barne- og ungdomspsykiatri er i en prosess med økende bevissthet på rusproblemer innen sine tiltak, og det er få kartleggingsinstrumenter som fanger opp rusmiddelbruk. Implementering av EuroADAD foregår nå ved flere barnevernsentre.

Formidling/publisering i 2005: Ny versjon av EuropASI index intervju er trykket opp og likeledes en testversjon av EuroADAD.

PROSJEKT 6.10: MONITORERING AV UREGISTRERT ALKOHOLFORBRUK

Ansvarlig: Øyvind Horverak og Kristin Vaage Buvik
Varighet: 2004-
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet, Vin- og brennevinimportørens forening (VBF) og SIRUS

Tema: Til tider har det vært flere ulike anslag på forbruket av uregistrert alkohol (smuglersprit, hjemmeproduert alkohol, alkohol kjøpt i utlandet og konsumert hjemme, alkohol kjøpt i taksfri handel og konsumert hjemme). Det har i lang tid vært ønske om å etablere rutiner for fortløpende å kunne overvåke forbruket av uregistrert alkohol, og på denne måten komme fram til et offisielt anslag på omfanget av bruken. Prosjektet tar sikte på å etablere rutiner som vil gjøre det mulig å anslå omfanget av uregistrert forbruk av alkohol med halvårlige mellomrom.

Status: Det ble samlet inn data i mars og september (uke 11 og 37) i 2005. Dataene vil fungere som en benchmarking, slik at vi i det følgende kan vurdere utviklingen i uregistrert forbruk i forhold til nivået i 2005.

Resultater: Det er utarbeidet anslag for omfanget av uregistrert alkohol på grunnlag av data innhentet i 2005.

Formidling/publisering i 2005: Anslagene er publisert på SIRUS' nettside

PROSJEKT 6.11 OPPFØLGING AV REGJERINGENS HANDLINGSPLAN MOT RUSMIDDEL-PROBLEMER

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Medarbeidere: Astrid Skretting, Anders Bryhni
Varighet: 2005-
Finansiering: SIRUS

Tema: Regjeringen ønsker å måle virkningene av sin rusmiddelpolitiske handlingsplan for 2003-2005. SIRUS har i den forbindelse bistått med å fremskaffe eksisterende datamateriale

Status: En oppdatering av data til regjeringens handlingsplan ble foretatt i 2005.

Resultater: Data for 2004 er levert.

PROSJEKT 6.13 DOKUMENTASJON AV TOBAKKSVANER OG -FORBRUK

Ansvarlig: Karl Erik Lund
Medarbeidere: Marianne Lund, Elisabeth Larsen
Samarbeidspartnere: Rita Lindbakk, Sosial- og helsedirektoratet
Varighet: 2004-
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet

Tema: Oppdraget er hovedsakelig knyttet til organisering, analyse og rapportering fra de tobakksbruksundersøkelser som Statistisk sentralbyrå (SSB) årlig gjennomfører på oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet. Prosjektet foreslår problemstillinger som skal belyses, utformer ny spørsmål, tilrettelegger for analyse, gjennomfører analyse, rapporterer resultater og bistår direktoratet i henvendelser fra mediene. Med faste tidsintervaller utarbeides og oppdateres en rapport for endringstendenser – 'Tall om tobakk'. En oversiktlig tallpublikasjon utarbeides hvert år fra samme datamateriale og publiseres på nettet. Et arkiv for spørsmål som er stilt i perioden 1973-2004 er etablert, og skal ajourføres. Oppgaver over registrert salg fra Toll- og avgiftsdirektoratet systematiseres. Estimer på størrelsen av de uregistrerte forsyningskilder utarbeides årlig.

Status: Fortløpende registreringsvirksomhet. Kontinuerlige oppdateringer til brukergrupper av statistikken. Pressehenvendelser.

Resultater: Reduksjonen i andel dagligrykere og veksten i andel snusbrukere fortsetter. Sterk reduksjon i salgsvolumet av rulletobakk. Markant økning i salget av snus. Salget av fabrikkframstilte sigaretter har mindre endringer.

Publisering/formidling i 2005: To kapitler om endringer i snusmarkedet i rapporten "Effekter av snusbruk" utgitt av Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten. Foredrag og mediedeltakelse.

PROSJEKT 6.14: NARKOTIKASITUASJONEN I NORDEN, DE BALTISKE STATENE OG ST.PETERSBURGREGIONEN

Ansvarlig: Astrid Skretting
Medarbeider: Ann Christin Rognmo Olsen
Samarbeidspartnere: NADs sekretariat
Varighet: 2004-2005
Finansiering: SIRUS/NAD

Tema: Nordisk ministerråd har gitt NAD i oppdrag å utarbeide en kartlegging av narkotikasituasjonen og tiltak for å møte narkotikaproblemet i Norden, de Baltiske statene og St Petersburg-regionen. NADs sekretariat og SIRUS utgjør prosjektgruppen som utarbeider kartleggingen.

Status: Prosjektet er avsluttet. NAD rapport er under trykking.

Resultater: Rapporten gir en oversikt over og drøfting av narkotikasituasjonen, narkotikarelaterte skader, narkotikakriminalitet og behandling av narkotikamisbrukere i Norden, de baltiske stater og St Petersburg-regionen.

Formidling/publisering i 2005: Ingen. NAD-rapport er under trykking.

7 PUBLIKASJONER

7.1 BØKER OG FORSKNINGSRAPPORTER

Amundsen, Ellen J., & Robert Lalla: Narkotikasituasjonen i kommunene. Resultater fra årene 2002 og 2003. 44 s. SIRUS rapport 2/2005. Oslo 2005, 42 s.

Amundsen, Ellen J.: Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: hva betyr innvandrerbakgrunn? Resultater fra en helseundersøkelse blant 10 klassinger i Oslo 2000/2001. 92 s. SIRUS skriftserie 5/2005 Oslo 2005. 89 s.

Berg, F.F og Bretteville-Jensen, A.L.
Ungdoms etterspørsel etter alkohol. En empirisk analyse basert på intervjudata 1990-2004. SIRUS rapport nr 6/05.

Bretteville-Jensen, A.L.
Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av ulovlige rusmidler. En analyse av intervjuer foretatt 1993-2004. SIRUS rapport nr 4/2005. Oslo, 173 s.

Bretteville-Jensen, A.L., Melberg, H.O. og Jones, A.
Sequential patterns of drug use initiation – can we believe in the gateway theory? HEDG working paper no 05/09, Department of Economics and Related Studies, University of York, UK, 2005.

Hetland, H. & Aarø, L.
Hva kan forbedres i VÆR røykFri-programmet? Intervjuer med elever, lærere og rektorer. Sirus skrifter nr. 1/2005

Hetland, J. & Aarø, L. E.
Røykfrie serveringssteder: luftkvalitet, helse og trivsel blant ansatte i serveringsbransjen. Sirus skrifter nr. 3/2005

Hetland, J. & Aarø, L. E.
Røykevaner, holdninger til innføringen av røykfrie serveringssteder og opplevelsen av håndhevingsproblemer i serveringsbransjen - en prospektiv panelundersøkelse. Sirus skrifter nr. 2/2005

Holder, H.D., Andreasson, S., Norström, T., Österberg, E. & Rossow, I.
Estimates of harm associated with changes in Swedish alcohol policy. Stockholm: National Institute for Public Health. Report # 9, 2005.

Larsen, E., Lund, M. & Lund, K. E.
Evaluering av helseadvarslene på tobakksplakkene. SIRUS skrifter nr 6/2005. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning. 34 s.

Lund KE.
Tobakksavgiften som helsepolitisk styringsinstrument. SIRUS skrifter nr 4/2005. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning. Oslo 2005. 60 s.

Dybing E, Giljam H, Lind PO, Lund KE, Mørland J, Stegmayer B, Hoffman B, Ørjasæter-Elvsaa IK:
Virkinger av snusbruk. Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten. Rapport 6/2005. Oslo:
Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten.

Melberg, H.O.

Costs and benefits of treating drug users : Essays on selection bias, contagious drug use, the gateway hypothesis and the concept of social cost, Unipubavhandling, Økonomisk Institutt, Universitetet i Oslo.

Melberg, H.O., Bretteville-Jensen, A.L. og Jones A.

Is cannabis a causal gateway to hard drugs? HEB Working paper no. 08/05, University of Bergen, Norway.

Moan, I. S.

Smoking or not smoking: How well does the theory of planned behaviour predict intention and behaviour? Department of Psychology, Faculty of Social Sciences, University of Oslo: Unipub.

Rise, J., Natvig, H. og Storvoll, E.E.

Evaluering av alkoholkampanjen "Alvorlig talt". SIRUS Rapport nr. 1/2005. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo, 128 s.

Skog, O.-J.

Å forklare sosiale fenomener - en regresjonsbasert tilnærming. Revidert og utvidet utgave. 2. opplag. Oslo: Gyldendal 2005

Solbakken, B. H., Lauritzen G., Lund, M. K. Ø.

Barn innlagt sammen med foreldre som er i behandling for rusmiddelproblemer. SIRUS rapport nr. 5/2005. Statens Institutt for rusmiddelforskning, Oslo, 124 s.

Østhus, Ståle

Befolkningens holdninger til alkoholpolitikken - en analyse av sammenhengen mellom alkoholpolitikken og folkemeningen i perioden fra 1962 og fram til i dag. SIRUS rapport nr. 3/2005. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo, 116 s.

7.2 VITENSKAPELIGE ARTIKLER OG BOKKAPITLER

Amundsen, Ellen J., Ingeborg Rossow, Svetlana Skurtveit

Drinking patterns among adolescents with immigrant and Norwegian background: A two-way influence? *Addiction*, (2005), 100, 1453-1463.

Brofoss, K.:

L02.06.1989 nr. 27 Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholoven).
I Norsk Lovkommentar, Gyldendal Rettsdata 2005, s. 1904-1921. Også i særtrykk.

Clausen, T., Romøren, T.I., Rossow, I., Ingstad, B., Molebatsi, R. & Homboe-Ottesen, G.

Patterns of alcohol consumption among older persons in Botswana. *Contemporary Drug Problems*, 2005; 32, 171-193.

Kraft, P., Rise, J., Sutton, S. & Røysamb, E.

Perceived difficulty in the theory of planned behaviour: perceived behavioural control or affective attitude? *British Journal of Social Psychology*, (2005), 44, 479-496.

- Lund KE, Helgason AR.
Environmental tobacco smoke in Norwegian homes, 1995 and 2001: changes in children's exposure and parents attitudes and health risk awareness. *European Journal of Public Health*. 2005; 2: 123-7.
- Lund KE, Lund M.
Røyking og sosial ulikhet i Norge. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2005; 125: 560-3.
- Lund, M., Lund K.E. & Rise, J.
Sosiale ulikheter og røykeslutt blant voksne. *Tidsskrift for Norske Lægeforening*, 125, 564-568.
- Melberg, H.O.
The spread of drug use: Epidemic models or social interaction? s. 173-200 i Bjørn Lindgren og Michael Grossman (Eds.) *Substance Use: Individual behaviour, social interactions, markets and politics*. *Advances in Health Economics and Health Services Research*, Volume 16. Oxford: Elsevier Ltd, 2005, pp 173-199.
- Moan, I.S. & Rise, J.
Quitting smoking: Applying an extended version of the theory of planned behaviour to predict intention and behavior. *Journal of Applied Biobehavioural Research*, (2005), 10, 39-68.
- Moan, I.S., Rise, J. & Andersen, M.
Predicting parents' intention not to smoke indoors in the presence of their child is present using an extended version of the Theory of planned behaviour. *Psychology and Health*, (2005), 20, 353-371.
- Nordlund, Sturla
Utviklingen av narkotikabruk i Norge. Tilgjengelighet, holdninger og bruk i følge surveydata. *Nordisk alkohol- & narkotikatidsskrift*, 22 (3-4), 197-208.
- Norström, Thor; Skog, Ole Jørgen.
Saturday opening of alcohol retail shops in Sweden: an experiment in two phases. *Addiction* 2005; 100(6): 767-776
- Pape, H. og Storvoll, E. E.
Foreldreløsing og ungdomsryking. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 5, 51-70, 2005.
- Ravndal E, Lauritzen G.
En prospektiv studie av stoffmisbrukere i behandling i Norge. *NAT*, 21, 381- 397
- Ravndal E, Lauritzen G.
Kjennetegn og behandlingsforløp for klienter i psykiatriske ungdomsteam – en prospektiv studie. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 42, 204-208.
- Ravndal E, Vaglum P, Lauritzen G.
Completion of long-term inpatient treatment of drug abusers: a prospective study from 13 different units. *European Addiction Research*, 11, 180-185
- Rise, J. & Lund, K.E.
Predicting children's level of exposure to environmental tobacco smoke based on two national surveys in Norway in 1995 and 2001. *Addictive Behaviours*, (2005), 30, 1267-71.

Rossow, I.

Substance use and suicidal behaviour. In: Hawton, K (Ed) Prevention and treatment of suicidal behaviour. From science to practice. Oxford: Oxford University Press, 2005, pp. 261-277.

Rossow, I.

Trends in wine consumption in Norway: Is diffusion theory applicable? In: Lindgren, B. & Grossman, M. (Eds) Substance use: Individual Behaviour, Social Interactions, Markets and Politics. Advances in Health Economics and Health Services Research, Volume 16. Oxford: Elsevier Ltd, 2005, pp. 215-228.

Rossow, I., Grøholt, B. & Wichstrøm, L.

Intoxicants and suicidal behaviour among adolescents: Change in levels and associations from 1992 to 2002. *Addiction*, 100, 79-88.

Rossow, I., Pape, H. og Storvoll, E.E.

Beruselsens kilder – hvordan ungdom skaffer seg alkohol. *Tidsskrift for Den norske lægeforening*, 119, 216-220, 2005.

Scheffels J, Lund KE.

Occasional smoking in adolescence: constructing an identity of control. *Journal of Youth Studies* 2005; 4: 445-60.

Skog, Ole Jørgen.

Addiction, Choice, and Irrationality. I: *The Law and Economics of Irrational Behavior*. Stanford, California: Stanford University Press 2005. (s. 111-140)

Skog, Ole Jørgen.

Choice, social interaction and addiction: the social roots of addictive preferences. I: Lindgren, B. & Grossman, M. (Eds.) *Substance use: Individual Behaviour, Social Interaction, Markets and Politics*. Advances in Health Economics and Health Services Research. Oxford: Elsevier Ltd, 2005, pp. 145-171.

Skog, Ole Jørgen. Alkoholproblem. I: *Samhøllsproblem*. Lund: Lund University Press 2005. s. 391-424

Skretting, Astrid.

Fra klient til pasient. Vil den norske rusreformen gi rusmiddelmissbrukere et bedre behandlingstilbud. *NAT* 2/05.

Skretting, Astrid.

From client to patient: Will the Norwegian substance treatment reform mean better access to treatment? *NAT English Supplement* vol. 22, 2005

Storvoll, E.E., Strandbu, Å. and Wichstrøm, L.

A cross-sectional study of changes in Norwegian adolescents' body image from 1992 to 2002. *Body Image*, 2, 5-18, 2005.

7.3 DOKUMENTASJON

Bryhni, Anders (red.)

Rusmidler i Norge 2005. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2005

Hordvin, Odd (red.)

The Drug situation in Norway 2005. Annual report to the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) Norwegian Institute for Alcohol and Drug Research, Oslo 2005, 86 s.

Horverak, Ø. og Skretting, A.

Statusrapport for rusmiddelsituasjonen i Norge 2005, kap. 3.

Iversen, E., Lauritzen, G., Skretting, A., Skutle, A.

Det nasjonale dokumentasjonssystemet innen tiltaksapparatet for rusmiddelmissbrukere. Klientkartleggingsdata. Rapport for 2004. www.sirus.no

Lund KE, Aarø LE, Rise J, Hetland J, Lund M.

Smokefree bars and restaurants in Norway. Some tentative results. Kommentert figurrappport utgitt av Cancer Resarch UK på adressen: http://science.cancerresearchuk.org/reps/pdfs/smokefree_lund.pdf. Finnes også som stensilnotat. 45 sider. Oslo: SIRUS, 2005.

Lund KE, Longva J, Bryhni A.

Framtidig informasjonsstrategi ved SIRUS. Stensilnotat 20 sider. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.

Pape, H., Rossow, I. og Storvoll, E.E.

Metoderapport for Skoleundersøkelsen 2004 ("baseline") i tilknytning til SIRUS' evaluering av Regionprosjektet. www.sirus.no/cwobjekter/metoderapport_baseline.doc.

7.4 POPULÆRARTIKLER, DEBATTINLEGG, BOKANMELDELSER O.L.

Baklien, Bergljot:

Full av modernitet. Rus & avhengighet. 2005, nr 3, s. 44-47.

Baklien, Bergljot, Pape, Hilde, Rossow, Ingeborg & Storvoll, Elisabet:

Notat om SIRUS' evaluering av Regionprosjektet
http://www.sirus.no/cwobjekter/Notat_Regionsprosjektet0405.doc

Bye, Elin K.

"Landsrapporter- Rapport fra Norge" Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift, 22, 2/2005.

Bye, Elin K.

"Landsrapporter- Rapport fra Norge" Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift, 22, 3-4/2005.

Goodair, C., Moen, J., Prepeliczay, S. & Roualt, T.

Collaboration across Europe: experience from practice. Libri International Journal of Libraries and Information Services, 55 (4), 2005, s. 225-230.

Hegna, K., Pape, H., Storvoll, E.E. og Krange, O.

Fremmer drikkepress? Debattinnlegg i Aftenposten Aften 20.12.05.

Hordvin, Odd

Mer kokain i Europa, Rus & Avhengighet nr. 6/2005

Horverak, Øyvind

Avgiftsfri alkohol til alle utenlandsreisende? Kronikk i Dagsavisen 18. mai 2005

Lund KE.

Bokanmeldelse av Schioldborg P og Skavlan J. Slik slutter du å røyke. Kagge forlag. Psykologisk tidsskrift, februar 2005.

Melberg, H.O.

Rusmisbrukere diskrimineres. Kronikk i Dagsavisen, 21. september, 2005.

Melberg, H.O.

Rusmiddelmissbrukere diskrimineres i helsevesenet. Kronikk i Folket, Nr. 20, 18.11.2005

Moen, Jorunn

Problematic drug use and lifestyles: trends and social representations. Report from Elisad's 16th annual meeting, 21-23 October 2004, Florence, Italy. Elisad Journal nr. 15, 2005, s. 1-2.

Nordlund, Sturla

Norske hasjvaner. Rus & avhengighet, nettside (2005):
<http://www.rus.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=609>

Pape, H. & Fekjær, S.

Når "alle" unge doper seg. Kronikk på www.forebygging.no. 2005

Ravndal, Edle

Hvordan håndtere "vanskelig ungdom? Bokanmeldelse, Rus & Avhengighet nr. 2, 38-39.

Ravndal, Edle

Hvor effektiv kan effektiv behandling blive? Stof, nr. 5, 12-14.

Rossow, I.

Rusbruk øker egenskadene. Rus & avhengighet, 2005: (3), 38-40.

Rossow, I.

Stadig foran. Alkoholkonsumet i Norge og Sverige de siste 100 år. I: Bore, R. (red) Hundre års ensomhet? Norge og Sverige 1905-2005. Oslo: Statistisk sentralbyrå, 2005, s. 148-149.

Rossow, I.

Alcohol consumption and health services costs. Commentary. Addiction, 2005; 100, 29-30.

Rossow, I.

Rus og avhengighet – et forsømt tema i undervisningen i helsefagene. Tidsskrift for Den norske lægeforening; 2005; 125: 54-55.

Rossow, I. Rus og russ. Kronikk. Nordre Aker avis, april 2005.

Skretting, Astrid.

Prøveordning med sprøyterom starter opp i Norge. Nordisk alkohol- & narkotikatidsskrift, 22, 55-61

Skretting, Astrid.

Vil rusreformen gi et bedre behandlingstilbud? Kronikk, Folket nr 13/2005

Skretting, Astrid

Fra klient til patient. Vil den norske rusreform give rusmiddelmissbrukere et bedre behandlingstilbud? STOF. Tidsskrift for stofmisbrugsområdet nr 5 2005.

Skretting, Astrid & Stenius, Kerstin.

Ragnar Hauges långa perspektiv. Intervju. NAT 2/05.

Stefansen, K. og Pape, H.

Kvinnemishandling: Stort omfang, ingen klasseforskjeller? Kvinneforskning 2005 (1), 85-89.

Stefansen, K., Pape, H., Hjemdal, O.K., Clausen, S.E. & Haaland, T.

Vold mot kvinner: Misbruk av forskning. Debattartikkel i Dagbladet 15.11.2005.

8 MEDARBEIDERNES ØVRIGE VIRKSOMHET

8.1 FOREDRAG OG KONGRESSDELTAGELSE

Ellen Amundsen

- "Sprøyteutdeling, virksomt mot HIV?" Foredrag på konferansen Gatener, arrangert av Rusmiddeletaten i Oslo, Statens institutt for rusmiddelforskning og fagbladet Rus&avhengighet, 13-14 januar 2005
- "Can the concept of R - the reproduction number - be used to construct estimators for actual epidemic spread?" Foredrag av Ellen J. Amundsen, Hein Stigum, Jon-Arne Røttingen, Odd O. Aalen. Holdt på konferanse om: Modeling of infectious disease: New Trends and Developments, 10-11 Februar 2005
- "Skandinaviske erfaringer med sprøyteutdeling og tilgjengelighet til sprøyter". Foredrag i tilknytning til messen 'Sverige mot narkotika' i Västerås 10-11 mars 2005
- "Associations between intoxication and exposure to violence in the youth population of the multicultural city of Oslo". Foredrag (sammen Brit Oppedal) ved 31st Annual Symposium of the Kettil Bruun Society for social and epidemiological research on alcohol, Riverside California USA 30 May-3 June 2005
- Deltaker i workshop på Centre for Advanced Studies/NOREVENTS 31. august – 2 september 2005: Statistical analysis of complex history data.
- "Deaths 1981-2003 in a cohort of drug abusers: How the risk of death varies with age for overdose deaths/drug related deaths/other deaths". Foredrag (sammen Einar Ødegård og Knut B. Kielland) på møte i ekspertgruppen om problematisk narkotikabruk i EMCDDA, Lisboa 20-21 oktober
- "The effectiveness of needle and syringe exchange programs for various outcomes – still a weak scientific basis?". Foredrag på møte i European Society of Social Drug Research, Manchester 27-29 oktober
- "Competing risks of death in a cohort of drug abusers". Foredrag (basert på arbeid av Einar Ødegård, Ellen J. Amundsen, Knut B. Kielland og Ragnar Kristoffersen). på Biostatistikk-seminar, Oslo 17. november

Bergljot Baklien

- Rusmidler i et utviklingsperspektiv: Fyll og fattigdom på Sri Lanka. Foredrag på dagsseminar arrangert av Bistandstorget og Norad. Oslo, mars.
- Evaluering for praktikere. Foredrag på konferansen "Te ka nøtte", arrangert av Nord-Norsk kompetansesenter- Rus, Narvik, september. (Video tilgjengelig på <http://www.forebygging.no/>)
- Leder av en seksjon for diskusjon av overføringsverdien av lokalbaserte forebyggingsprosjekter. Nordisk seminar om lokalt rusforebyggende arbeid, arrangert av Sosial- og helsedirektoratet. Oslo, desember.
- Ny forskning og erfaring fra lokalsamfunnsarbeid mot rus. Foredrag på konferansen Tverrfaglig forebyggende arbeid mot rus og ungdomskriminalitet, arrangert av Comtex. Oslo, desember.
- Mange foredrag på konferanser, seminarer og møter i regi av Regionprosjektet - som et ledd i forskningsprosessen og som en konsekvens av den dialogbaserte tilnærmingen.

Anne Line Bretteville-Jensen

- "Is cannabis a causal gateway to hard drugs?" (med Hans Olav Melberg og Andrew M. Jones) Paper presentert ved 26th Nordic Health Economists' Study Group Meeting, Uppsala, august 2005.

- "Trappetrinnshypotesen – hva er den eventuelle underliggende mekanismen?" Seminar holdt for "Addiksjonsgruppa", 11. februar 2005
- "Selgersiden av heroinmarkedet i Oslo". Seminar holdt ved Politihøgskolen i Oslo, 6. oktober 2005.
- "Gateway theory in drug use", foredrag holdt på Heb-seminar, Bergen 8. desember 2005.

Elin K. Bye:

- "Violence rates in Norway 1880-2003: A multivariate approach". Kettil Bruun Society 2005, Riverside, California 30. mai-3. juni
- ESPAD-conference, Færøyene 11-23. September.

Odd Hordvin

- 'The Reitox Network and SIRUS– the Norwegian Focal Point'. Foredrag på 17th ELISAD Annual Meeting, Oslo 13.oktober
- 'Trends in Europe' Foredrag på Ungdom Mot Narkotikas internasjonale konferanse, Oslo 25. november

Øyvind Horverak

- "Grensehandelen med alkohol". Innlegg på Grensehandelsutvalgets seminar, Finansdepartementet, Oslo 15. februar 2005.
- "Alkoholforbruket i Norge". Innledning på Statssekretærmøte, Oslo torsdag 3. mars 2005.
- "The monopoly situation in Norway". Innlegg på seminaret Nordic Alcohol Monopolies – meeting on research needs and perspectives, Helsinki, September 12, 2005.
- Deltakelse på seminaret EC Law and Nordic Policy, Oslo 15. desember 2005.

Elisabeth Larsen

- "Evaluering av kampanjen "Røyken tar pusten fra deg"". Foredrag i Sosial- og helsedirektoratet, møte i referansegruppen for tobakkskampanjen 2006. Desember. Oslo.

Karl Erik Lund

- "What has been the consequences of a smokefree hospitality business in Norway?" Foredrag på Europeisk konferanse arrangert av Slovenian Coalition for Tobacco Control. Ljubljana, september.
- "A comparative perspective on Norwegian and Danish preventive policy". Foredrag ved konferanse om livsstil arrangert av Foreningen for Dansk-Norsk samarbeid og Det Medisinske Selskap. København, oktober
- "Smokefree hospitality business. Compliance, enforcement and economic impact". Foredrag for politisk delegasjon fra Hong Kong arrangert av Sosial- og helsedirektoratet. Oslo, august
- "The revival of snus in Norway – good or bad for public health". Foredrag ved 1st national conference on smokeless tobacco. Trondheim, februar.
- "Scientific design for evaluating the Act banning smoking in the hospitality business in Norway". Foredrag ved internasjonal konferanse arrangert av Cancer Research UK. London, mars.
- "Effekter av restriksjoner på røyking i arbeidslivet". Foredrag på seminar arrangert av ARCUS. Oslo, januar
- "Publikums reaksjoner på innføringen av røykfrie serveringssteder". Foredrag ved Lungerehabiliteringskonferansen. Oslo, januar
- "Økonomiske konsekvenser av røykfrie serveringssteder". Foredrag, Tobakksfritt. Oslo, februar.
- "Framtidige utfordringer i det tobakkspreventive arbeidet". Foredrag ved konferanse arrangert av fylkesmannen i Oslo/Akershus. Oslo, april
- "Røykfrie serveringssteder". Foredrag ved presseseminar arrangert av Sosial- og helsedirektoratet i forbindelse med ettårs dagen for Røykeloven. Oslo, juni.

- "Resultater fra evalueringen av mediekampanjen som introduserte Røykeloven". Foredrag ved nordisk konferanse for arbeidstilsyn. Bergen, juni
- "Effekter av Røykeloven". Foredrag på møte arrangert av Pfizer, Norge. Lysaker, august
- "Endringer i røykingens sosiokulturelle rammevilkår". Foredrag ved konferanse arrangert av fylkesmannen i Troms. Tromsø, september.
- "Fra intellektuelt symbol til Harryfisert idioti? Hva skaper endringer i røykingens symbolske innhold?". Foredrag ved konferanse arrangert av fylkesmannen i Troms. Tromsø, september
- "Tobakksavgiften som helsepolitisk styringsinstrument". Innlegg for Stortingets finanskomite. Oslo, oktober.
- "Snusbruk i Norge". Innlegg for Stortingets helse- og sosialkomite. Oslo, oktober.
- "Røykingens sosiokulturelle rammevilkår". Foredrag ved konferanse arrangert av fylkesmannen i Vest-Agder. Kristiansand, november.
- "Røykingens symbolske innhold". Foredrag ved konferanse arrangert av fylkesmannen i Vest-Agder. Kristiansand, november.
- "Sosial skjevfordeling av helsestatus. Røykingens betydning". Foredrag ved konferanse arrangert av Kreftforeningen. Oslo, november.
- Diverse deltakelser i radio og TV-programmer

Grethe Lauritzen

- Deltok ved den 5. nasjonale konferanse om legemiddelassistert rehabilitering. Oslo, 16. og 17. mars 2005
- Foredrag om bruk av EuropASI/ EuroADAD. Oslo kommune. Rusmiddelstatens Kompetansesenter. 18. april 2005
- Deltok i nasjonal konferanse "Barnet og rusen". Om misbrukets konsekvenser for det fødte og ufødte barnet. Sandefjord 20 -22 april 2005
- "Barn av rusmiddelmissbrukende foreldre – tilbud og faglige utfordringer." Barne- og familiedepartementet, Oslo 7. desember 2005

Johanne Longva

- BIBSYS' vårmøte 9. – 12- mai, Bodø
- "Habits of a lifetime" Elisads 17th annual conference, 13th – 15th October 2005, Oslo.
- "Online Information 2005" 29. November - 1. December 2005, London

Ingeborg Lund:

- Den norske pengespillundersøkelsen – metodevalg og design. Presentasjon for dansk arbeidsgruppe om pengespill og pengespillundersøkelser. Spillmyndigheten, København.
- Pengespillproblemer og rusmidler. NAD-seminar, Helsinki, 14-16. mars.

Hans Olav Melberg

- "Is cannabis a causal gateway to hard drugs?" (med Anne Line Bretteville-Jensen og Andrew M. Jones) Paper presentert ved 26th Nordic Health Economists' Study Group Meeting, Uppsala, august 2005.

Inger Synnøve Moan

- "I hvilken grad kan teorien om planlagt atferd predikere røykeslutt og røykestart?" Presentasjon på forskningsseminar ved Transportøkonomisk institutt 27. september 2005.
- "Å røyke eller ikke røyke – kan teorien om planlagt atferd predikere intensjon og atferd?" Presentasjon på forskningsseminar ved Statens institutt for rusmiddelforskning 11. oktober 2005.
- TPB versus self-regulation perspectives in smoking cessation. Presentation held at the Department of Psychology, University of Oslo 8 December.

Jorunn Moen

- Creative Connections: Linking Research to Practice with Information Technology. The 27th Annual Salis Conference, Chicago, Illinois 29th of April – 4th of May, 2005.
- BIBSYS' vårmøte 9. – 12- mai, Bodø
- "Habits of a lifetime" Elisads 17th annual conference, 13th – 15th October 2005, Oslo.

Benedicte Mohr

- "Habits of a lifetime" Elisads 17th annual conference, 13th – 15th October 2005, Oslo.
- "Online Information 2005" 29. November - 1. December 2005, London

Sturla Nordlund

- "Foreløpige resultater fra forbruks- og holdningsundersøkelsen 2004". Foredrag for Vinmonopolets bedriftsforsamling, Oslo, 5.4.2005.
- "Fremtidens rusmidler og rusmønstre - analyse av status og fremtidsrett". Foredrag på arbeidsseminar for institusjonsledere i Helse Øst. Oslo, 23.5.05.
- "Endringer i folks holdninger til alkoholpolitikken". Innlegg på fagseminar arrangert av SIRUS og rus & avhengighet, Oslo, 9.6.05.
- "Norwegian data on drug use in the population". Presentasjon av resultater fra norske surveys ved møte i EMCDDA, Lisboa, 27.-29. juni 2005.
- Deltok på NADs seminar "Alcohol - Use, Harms and Policy. A Research-based Nordic-Baltic Seminar" i Riga, 3-4 oktober.

Hilgunn Olsen

- "Evaluering av Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum". Foredrag (sammen med Astrid Skretting) på konferansen "Gatenær" 13-14.1 Radisson SAS Scandinavia Hotel, Oslo.
- "Young peoples' risk taking as authoritarian populism". Foredrag på Kettil Bruun Society 31st Annual Symposium. Riverside, California, USA. 30 May - 3 June 2005.
- "Trygghet midt i Oslo". Innlegg på fagseminar ved Sentrum Politistasjon om trygghetsfaktorer/ utrygghetsfaktorer i rusmiddelmiljøet i Oslo sentrum. 27.10.

Hilde Pape

- "Kriminalitet og rus blant unge". Foredrag ved konferanse om kriminalitetsforebygging i regi av Oslo kommune / Oslo politidistrikt, Oslo 3. februar 2005
- "Bare fyll og fanteri?" Foredrag ved konferansen "Borte bra, men hjemme best". Ungdoms mobilitet og drifting mellom byer og kommuner. Drammen, 8. februar 2005
- "Foreldrelanging og ungdomsfyll". Foredrag ved seminaret "Tala och avtala om alkohol och droger – om unga, frihet och grenser" ved Nordens institut i Finland. Helsinki, 12. april 2005
- "Gruppepress – hvilke mekanismer inntreffer?" Foredrag ved konferansen "Skolen – arena for narkotikasalg" i regi av Landsforbundet mot stoffmisbruk. Oslo, 17. oktober 2005
- "Alkohol blant ungdom". Foredrag på foreldreseminar ved St.Sunniva skole. Oslo, 19 oktober 2005
- "Hvilken betydning har positiv fritid og godt sosialt nettverk i forhold til bruk av alkohol og andre rusmidler?" Foredrag på seminar om rus i regi av Landsforeningen for lesbisk og homo-fil frigjøring, Oslo 12. november 2005
- "Problematisering av begrepet "evidens" i lokalt rusforebyggende arbeid". Innledning på Nordisk seminar om lokalt rusforebyggende arbeid, Oslo 1. og 2. desember 2005

Edle Ravndal

- Deltakelse på Nasjonal konferanse "Gatenær", Rusmiddeletaten, SIRUS, Rus og avhengighet, Oslo, 13. januar.
- Deltakelse på seminar, Forskerforum, Seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, UiO, 9. mars.
- Deltakelse på 5. nasjonale konferanse, Legemiddelassistert rehabilitering, LAR i Norge – På rett vei? Evaluering anno 2004, Oslo, 16-17. mars.

- "One and two years follow-up of drug abusers in residential treatment: a prospective study from 13 programmes", foredrag på VII International Society of Addiction Medicine (ISAM) og 9th World ISSPD Congress on Personality Disorders, Buenos Aires og Mar del Plata, Argentina, 19-24. april.
- "A prospective study of drug abusers in Norway: client characteristics and treatment course", plenumsforedrag på The 10th European Conference on Rehabilitation and Drug Policy, Drug Addiction Treatment and Prevention in a United Europe: Diversity and Equality, 10– 14. mai, Heraklion, Kreta.
- Deltakelse på seminar "The Addictive Personality" v/Craig Nakken, Arbeidernes Edruskapsforbund, Oslo, 18. mai.
- Deltakelse på høringsmøte om legemiddellassistert rehabilitering, Helse- og omsorgsdepartementet, Oslo, 22. august.
- "Personlighetsforstyrrelser og kliniske implikasjoner hos rusmisbrukere", foredrag på fordypningskurs i Rus og Psykiatri, Seksjon for kliniske rusproblemer, UiO, 5-7. september.
- "Outcome among Norwegian drug abusers in treatment". Plenumsforedrag, International Symposium on Substance Abuse Treatment, Transatlantic Forum on Drug and Alcohol Problems, Blankenberge, 19-21 september.
- "Alkohol, kjønn og samfunn – en postmoderne Nille?" Foredrag på Årets fagdag om Kvinner og Alkohol, Forbundet mot rusgift, Oslo, 11. november.

Jostein Rise

- "Predicting intentions to quit smoking: the TPB and temporal construal". Paper presented at the Annual Conference of the European Health Psychology Society (sammen V. Kovac og P. Kraft), 31 August – 3 September, 2005, Galway, Ireland.
- "Teorier om atferdsendring og selv-regulering". Foredrag på konferanse ved Høgskolen i Bergen.

Ingeborg Rossow

- "Ungdom og rus". Foredrag for kursledere ved borgerlig konfirmasjonsforeberedelse, Asker, januar 2005
- "Ulike sammenhenger mellom alkoholkonsum og villet egenskade blant ungdom i ulike land". Foredrag på Øyerkonferansen, februar 2005.
- "Målekriterier i surveys om ungdom og pengespill". Foredrag på nordisk konferanse om pengespillproblematikk, Helsinki, mars 2005.
- "Effekt av alkoholpolitiske virkemidler". Foredrag ved samfunnsmedisinsk konferanse, Tromsø, april 2005.
- "Ungdom, rusmiddelbruk og suicidal atferd". Foredrag ved Nasjonal konferanse om selvmordsforebygging, Tromsø, mai 2005.
- "Ungdom og pengespillproblemer". Foredrag på Nordisk konferanse om pengespillproblematikk, Malmø, juni 2005.
- "Forskningsutfordringer på rusfeltet". Foredrag for ACTIS, august 2005
- "Rus og suicidal atferd". Foredrag for Foreningen for etterlatte etter selvmord, LEVE, Oslo september 2005.
- "Om alkoholpolitikk og forskning". Foredrag på ELISAD-konferansen, Oslo, oktober 2005.

Astrid Skretting

- "Evaluering av "Plataplanen"". Foredrag på nasjonal konferanse "gatenær" i regi av Rusmiddeletaten, Oslo kommune, rus & avhengighet og SIRUS, Oslo januar 2005
- "Utviklingen i bruk av rusmidler i Europa". Presentasjon av ESPAD undersøkelsen 2003. Konferanse i regi av SHdir, Oslo januar 2005.
- "Ungdom og rus". Foredrag på åpningsseminar for rusforebyggende tiltak i Majorstua politidistrikt. Oslo mai 2005.
- "Evalueringsopplegg for prøveordningen med sprøyterom". Seminar for ansatte i sprøyterommet. Oslo januar 2005.

- "Ungdom og rusmidler". Foredrag i Politidirektoratet. Oslo februar 2005.
- "Bruk av rusmidler blant ungdom i Oslo". Foredrag. Grønland politistasjon november 2005.
- "Erfaringer med sprøyterom og evaluering av planen for alternativer til rusmiljøet i Oslo sentrum". Foredrag på NAD seminar om "Gatunarkomaner och hemløsa alkoholister". Helsingfors 17.–18. november.

Elisabet E. Storvoll

- "Omfanget av salg/skjenking til mindreårige". Foredrag på seminaret "Ansvarlig salg" i Asker 19. mai 2005.
- "Antisosial atferd i ungdomstiden. En studie av kjønnsforskjeller og -likheter". Foredrag på seminaret "Ungdom, vold og kjønn" ved Likestillingscenteret i Oslo 25. mai.
- "Ungdom, foreldre og rus". Foredrag på konferansen "Te ka slags nøtte?" i Narvik 20. september.

8.2 UNDERVISNING OG VEILEDNING

Ellen Amundsen:

- Holdt internseminar om flernivåanalyse ved SIRUS 15. mars 2005

Bergljot Baklien:

- Hovedfagsveiledning, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO
- Veiledning av de faglig tilsatte ved NNK rus Nord-Norsk Kompetansesenter Rus, Narvik
- Forskerveiledning og kvalitetssikring ved NIBR og KRUS.
- To-dagers internseminar om følgeforskning og evaluering, forskningsgruppa for migrasjon og minoritetet, NOVA, februar.
- Forelesninger Høgskolen i Narvik, videreutdanning i forebygging, "Iverksetting og forebygging" i mai, "Samfunnsvitenskapelig metode" i november.

Anne Line Bretteville-Jensen:

- Forelesninger holdt for 3. års studenter ved politihøgskolen i Oslo
- Forelesninger i samfunnsøkonomi holdt for 1. årsstudenter ved Diakonhjemmets sosialhøgskole
- Sensor for hovedfag, UiB

Elin K. Bye:

- Veiledning av en masterstudent

Odd Hordvin:

- 'Oppsøkende arbeid i Europa'. Videreutdanning for utekontakter, Oslo 24. mai

Ingeborg Lund:

- Retting og kommentering av skriftlige oppgaver i samfunnsøkonomi for 1. årsstudenter ved Diakonhjemmets sosialhøgskole, januar.

Karl Erik Lund:

- Veileder doktorgradsnivå. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo
- Sensor for hovedfag, Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo
- Diverse kurs i regi av Sosial- og helsedirektoratet
- Kurs i folkehelsearbeid. Høgskolen i Buskerud, Drammen

Grethe Lauritzen:

- Undervisning i bruk av Addiction Severity Index (EuropASI). Autorisasjonskurs for LARØST, Lillestrømklinikken, Høgskolen i Fredrikstad, Rogaland A-senter

- Forelesning ved Høgskolen i Oslo, Avdeling videreutdanning for lærere. Tema: "Barn av rusmiddelmissbrukende foreldre. Utfordringer for grunnskolen".

Hans Olav Melberg:

- Foreleser på Innføringskurs i mikroøkonomi og helseøkonomi, Universitetet i Oslo, Institutt for helseledelse og helseøkonomi
- Veileder for hovedfagsstudenter, Økonomisk Institutt, Universitetet i Oslo.

Jorunn Moen

- Praksisansvarlig for 2 praktikanter fra Høgskolen i Oslo, Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag. En student fra 1. studieår i perioden 03.01.- 04.02 og en student fra annet studieår i perioden 23.05. -24.06.

Hilgunn Olsen

- Forelesning på Politihøgskolen, grunnutdanningen 14.01 og 7.11
- Forelesning på Institutt for kriminologi og retts sosiologi 14.11 på kurset "Rusmidler og ruspolitikk".

Edle Ravndal

- Professor II, Seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, Institutt for psykiatri, UiO.
- En dags undervisning om "Behandlingsforskning, metoder og teori" for studenter i Etter- og videreutdanning i rusmiddelproblematikk, Diakonhjemmets høgskole, 16. februar.
- Halvdags undervisning om "Rus og psykiatri" for studenter i Etter- og videreutdanning i rusmiddelproblematikk, Diakonhjemmets høgskole, 13. april.
- Organisering av 3 dagers fordypningskurs i Rus og Psykiatri, Seksjon for kliniske rusproblemer, UiO, 5-7. september.
- Veiledning 3 doktorgradsstudenter og 2 masterstudenter, UiO og Nordic School of Public Health, Gøteborg.
- Sensor Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO og Institutt for sykepleievitenskap og helsefag, UiO.

Jostein Rise:

- Professor II i sosialpsykologi, Psykologisk Institutt, UiO
- Undervisning og sensor i sosialpsykologi, Psykologisk Institutt, NTNU
- Sensor i sosialpsykologi, Psykologisk Institutt, UiTø.
- Veiledning av 5 doktorgradsstipendiater og 3 mastergradsstudenter

Ingeborg Rossow:

- Forelesning ved institutt for sosiologi, Universitetet i Oslo
- Forelesninger i rusmiddelepidemiologi ved Høgskolen i Østfold, videreutdanning i rus.
- Veiledning av tre dr.gradsstipendiater

Elisabet E. Storvoll:

- Sensor for hovedfagsoppgaver ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo

8.3 KONSULENTARBEID, KOMITÉ OG STYREVERV

Ellen Amundsen:

- Partner i Centre for Biostatistical Modelling in the Medical Sciences (BMMS) 2006-2010, tidligere NOREVENT 2001-2005, Tematisk forskningsområde ved det medisinske fakultet som inkluderer modellering av smittsomme sykdommer og analyse av longitudinelle datasett (Event history analysis). Norsk drevet internasjonalt forskningssamarbeid.

- Medlem i arrangementskomiteen for den nordiske konferansen: "International Biometric Society Nordic Regional Conference 2005" i juni 2005 i Oslo
- Referee for paper til "Selected readings from the 15th International Conference of the European Society for Social Drug Research"
- Referee for paper til Nordisk alcohol- og narkotikatidsskrift

Bergljot Baklien:

- Nestleder i Norsk sosiologforening
- Medlem av styret i Nordisk sosiologforbund
- Observatør/deltaker i utprøvingen av av VEV (Verksted for Etikk Virksomhet), Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST). Arrangør UNNIK. Trondheim, september.
- Medlem av bedømmelseskomite for søkere til stilling ved Diakonhjemmet Høgskole
- Referee, Psychology and Health.

Anne Line Bretteville-Jensen:

- Medlem av redaksjonen for "Rusmidler i Norge"
- Nasjonal ekspert i forhold til EMCDDAs arbeid rundt "drug related deaths"
- Referee for tidsskriftene Addiction, Journal of Health Economics, Health Economics, Substance Use and Misuse, Samfunnsøkonomen,
- Vararepresentant til Fagrådet ved SIRUS

Elin K. Bye:

- Redaksjonsassistent i Nordisk Alkohol & Narkotikatidsskrift.
- Medlem i Coordinating Committee, Kjetil Bruun Society (kasserer).
- Norges representant i GENACIS (Gender and Alcohol A Multinational Study)

Odd Hordvin:

- Medlem i redaksjonsrådet Rus& Avhengighet

Øyvind Horverak:

- Medlem av Arbeidsgruppen som vurderer virkningen av alkoholavgifter, oppnevnt av Finansdepartementet desember 2004.
- Medlem av det vitenskapelige rådet i Nordisk nemnd for alkohol og drogforskning (NAD).
- Refereoppdrag: Nordisk Alkoholtidsskrift

Hege Lauritzen:

- Leder av arbeidsgruppe for nasjonalt dokumentasjonssystem på forebyggingsfeltet.

Karl Erik Lund:

- Member of executive committee The International Society for the prevention of tobacco induced diseases
- Leder av to bedømmelseskomiteer for ansettelse av forskere ved SIRUS
- Leder av arbeidsgruppe for framtidig informasjonsstrategi, SIRUS
- Medlem av komité for å fordele midler til søknader til forebyggende prosjekter, Stiftelsen for Helse og Rehabilitering
- Referee i flere vitenskapelige tidsskrifter (Respiratory Health, Addictive Behaviours, Journal for tobacco and nicotine research, Tidsskrift for Den norske lægeforening, Scandinavian journal of public health, Journal of Youth Studies)
- Faglig medarbeider Tidsskrift for Den norske lægeforening
- Medlem av vitenskapelig forskergruppe nedsatt av Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten for å gjøre en systematisk litteraturgjennomgang om effekter av snusbruk.
- Konsulent for Statens beredning för medisinsk utvärdering, Sverige
- Konsulent for Centum för tobaksprevention, Karolinska institutet, Sverige
- Medlem av fagrådet ved Statens institutt for rusmiddelforskning

Grethe Lauritzen:

- Konsulentbistand til behandlingstiltak vedrørende evaluering av virksomheten
- Medlem av utredningsgruppe ledet av Sosial- og helsedirektoratet for å integrere nasjonalt klientkartleggingssystem i Norsk Pasientregister
- Medlem av kompetansesentergruppe for det nasjonale dokumentasjonssystemet
- Medlem av utvalg for å vurdere instrumenter for individuell behandlingsplan innen førstelinjetjenesten
- Medlem av forskningsforum for LAR feltet
- Medlem av arbeidsgruppe nedsatt av Barne- og familiedepartementet for å vurdere tiltak for barn av psykisk syke og rusmiddelmissbrukende foreldre

Hans Olav Melberg:

- Referee for tidsskriftet Health Economics

Inger Synnøve Moan:

- Referee i tidsskriftet Psychology & Health
- Referee i tidsskriftet Accident Analysis & Prevention
- Medlem i referansegruppen for revideringen av VÆR røykFRI.

Jorunn Moen

- President for European Association for Library and Information Services on Alcohol and Other Drugs (Elisad) 2003 - 2006.

Sturla Nordlund:

- Medlem av Scientific Advisory Board for the Addiction Research Institute (IVO) i Rotterdam, Nederland.
- Sosialdepartementets representant i styret for Fondet for forskning og folkeopplysning om edruskap.
- Norsk medlem av referansegruppe i EMCDDA for utvikling av området (key indicator) "Population surveys on drug use among the general population"
- Medlem av redaksjonen for Rusmidler i Norge

Hilgunn Olsen:

- Medlem av referansegruppe for prosjektet "Trygghet for alle i Skippergata og nærliggende områder" i regi av Oslo Politidistrikt.

Hilde Pape:

- Medlem av Statens klagenemd for film og videogram
- Medlem av Sosial- og helsedirektoratets kompetansenettverk på rusmiddelfeltet
- Referee for Contemporary Drug Problems og Addiction

Edle Ravndal:

- Medlem av the International Scientific Committee for the 10th European Conference on Rehabilitation and Drug Policy, KETHEA, EFTC, EMCDDA and Council of Europe.
- Medlem av the International Editorial Advisory Group for "The Therapeutic Communities Journal".
- Medlem av Det vitenskapelige råd, Statens institusjonsstyrelse, Stockholm.
- Medlem av referansegruppa/AFI for evaluering av AKAN.
- Medlem av styringsgruppa for Klinisk kompetansesenter for "Rus og psykiatri", Helse Øst, Sykehuset Innlandet HF, Sanderud.
- Medlem i programplankomiteen for Psykisk Helse, NFR.
- Medlem i arbeidsgruppe for utforming av forskningsstrategi på rusfeltet i Helse Øst.
- Medlem av arbeidsgruppe for utforming av behandlingstiltak for ungdom (rus og psykiatri) i Rusforetaket Midt-Norge.

- Medlem av bedømmelsekomite og 2. opponent for dr.grad, Institutt for psykiatri, UiO.
- Administrator og medlem av bedømmelsekomite for dr.grad, Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin, UiO.
- Medlem av bedømmelsekomite og 2. opponent for dr.grad, Institutt for medisinske atferdsfag, UiO.
- Bedømmelse av søkere til stilling som førsteamanuensis/høgskolelektor ved Diakonhjemmet Høgskole, Oslo.
- Medlem i prosjektgruppe for å lage nasjonale faglige retningslinjer for medikamentell behandling og rehabilitering av opiatavhengige, Sosial- og helsedirektoratet.
- Referee: Scandinavian Journal of Public Health, BMC Health Services Research, European Addiction Research, International Journal of Social Welfare

Jostein Rise:

- Co-editor i Psychology and Health
- Assistant editor i Addiction
- Referee i følgende tidsskrift: Scandinavian Journal of Psychology, British Journal of Health Psychology, Social Science & Medicine
- Medlem av bedømmelseskomite for 1. amanuensis i sosialpsykologi, UiB
- Førsteopponent ved doktorgrad i psykologi, UiB
- Andreopponent ved doktorgrad i Psykologi, UiB.
- Medlem av bedømmelseskomite mastergrad ved Senter for Internasjonal Helse, UiB
- Medlem av to 2 bedømmelseskomiteer, Hovedfag, Psykologisk Institutt, NTNU

Ingeborg Rossow:

- Assisterende redaktør (assistant editor) i Addiction
- Vitenskapelig konsulent (referee) for tidsskriftene: Addiction, Drug & Alcohol Review, European Journal of Public Health, Nordisk Alkohol- og drogforskningstidsskrift (NAT), Tidsskrift for Velferdsforskning. Western Criminology Review.
- Medlem av norsk kompetansenettverk på rusmiddelfeltet
- Medlem av det svenske folkehelseinstituttets vitenskapelige råd i alkohol- og narkotikaspørsmål
- Rådgivning/faglige uttalelser for Sosial- og helsedirektoratet

Astrid Skretting:

- Medlem i The Scientific Committee, EMCDDA
- Konsulent (referee) Nordisk alkohol & narkotikatidsskrift.
- Leder av redaksjonsrådet for Nordisk alkohol & narkotikatidsskrift.
- Medlem av arbeidsgruppe i regi av SHdir/KITH for utarbeidelse av prosedyrekodeverk som grunnlag for innsatsstyrt finansiering innen områdene psykisk helsevern, tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelmisbruk og rehabilitering.
- Medlem av en arbeidsgruppe i regi SHdir/SSB som arbeider med statistikkproduksjon fra behandlingstiltak for rusmiddelmisbrukere

Elisabet Storvoll:

- Referee for Addiction og Tidsskrift for ungdomsforskning.

Einar Ødegård:

- Deltatt på møte i EMCDDAs ekspertgruppe med ansvar for narkotika relaterte dødsfall, november 2005.